

Originalas nebus siunčiamas

LIETUVOS RESPUBLIKOS SVEIKATOS APSAUGOS MINISTERIJA

Biudžetinė įstaiga, Vilniaus g. 33, LT-01506 Vilnius, tel. (8 5) 266 1400,
faks. (8 5) 266 1402, el. p. ministerija@sam.lt, <http://www.sam.lt>.
Duomenys kaupiami ir saugomi Juridinių asmenų registre, kodas 188603472

Lietuvos Respublikos Vyriausybei

2020-03-05 Nr. (1.1.17-12) 10-1547

DĖL NARKOTIKŲ, TABAKO IR ALKOHOLIO KONTROLĖS DEPARTAMENTO 2019 METŲ VEIKLOS ATASKAITOS

Vadovaujantis Viešojo sektoriaus subjekto metinės veiklos ataskaitos ir viešojo sektoriaus subjektų grupės metinės veiklos ataskaitos rengimo tvarkos aprašu, patvirtintu Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2019 m. vasario 13 d. nutarimu Nr. 135 „Dėl viešojo sektoriaus subjekto metinės veiklos ataskaitos ir viešojo sektoriaus subjektų grupės metinės veiklos ataskaitos rengimo tvarkos aprašo patvirtinimo“, teikiame Narkotikų, tabako ir alkoholio kontrolės departamento 2019 metų veiklos ataskaitą.

PRIDEDAMA. 46 lapai.

Sveikatos apsaugos ministras

Aurelijus Veryga

NARKOTIKŲ, TABAKO IR ALKOHOLIO KONTROLĖS DEPARTAMENTAS

2019 METŲ VEIKLOS ATASKAITA

2020-02-14

Vilnius

VADOVO ŽODIS

Efektyvus psichoaktyviųjų medžiagų pasiūlos bei paklausos mažinimas reikalauja sutelktų įvairiose valstybinio valdymo srityse dirbančių institucijų horizontalaus veiklos koordinavimo. **Valstybinė narkotikų, tabako ir alkoholio kontrolės ir vartojimo prevencijos 2018–2028 m. programa** – strateginis dokumentas skirtas įgyvendinti į žmogų orientuotą, integralią, moksliniais ir faktiniais duomenimis patvirtintą politiką, kuri sudarytų prielaidas ir sąlygas žmonėms spręsti su psichoaktyviųjų medžiagų vartojimu susijusias jų ar jų artimųjų sveikatos, teisių užtikrinimo, švietimo, socialines ir kitas problemas. Narkotikų, tabako ir alkoholio departamentas (toliau – Departamentas), koordinuodamas Lietuvos Respublikos narkotikų, tabako ir alkoholio prevencijos tarpinstitucinio veiklos plano įgyvendinimą, 2019 m. užtikrino sklandų ir nuoseklų Programoje numatytų tikslų ir uždavinių pasiekimą.

Departamentas, siekdamas mažinti psichoaktyviųjų medžiagų paklausą ir pasiūlą organizavo ir vykdė veiklas psichoaktyviųjų medžiagų vartojimo prevencijos, pasiūlos mažinimo, stebėsenos, alkoholio ir tabako gaminių licencijavimo bei kontrolės srityse.

Pastaraisiais metais stebimas alkoholio suvartojimo ir ligotumo su alkoholio vartojimu susijusiomis ligomis sumažėjimas. 2019 m. asmenų skaičius, kuriems bent kartą užregistruota alkoholinė psichozė, skaičius sumažėjo 33 proc. – 93,02 atvejo 100 tūkst. gyventojų (2016 m. – 124,61 atv. 100 tūkst. gyv.), alkoholinės priklausomybės atvejų skaičius, tenkantis 100 tūkst. gyventojų sumažėjo 11 proc. (2016 m. – 658,64 atv. 100 tūkst. atv.). Alkoholio vartojimo sukeltų padarinių mažėjimą įtakojo šalyje vykdoma subalansuota politika, įskaitant – alkoholio produktų reklamos, įsigijimo laiko ir amžiaus ribojimai, akcizų politika ir kt. Departamentui veikiant, psichoaktyviųjų medžiagų prevencijos srityje 2019 m. daugiau nei tris kartus išaugo jaunuolių, turinčių eksperimentavimo ar nereguliaraus alkoholio ir / ar narkotikų vartojimo patirties, pradėjusių lankyti Ankstyvosios intervencijos programos užsiėmimus skaičius. 2,5 karto daugiau savivaldybių įsitraukė į Ankstyvosios intervencijos programos vykdymą.

2019 m. buvo tęsiama viena iš pozityvių ir inovatyvių, kitų šalių gerąją praktiką grįstų veiklų – bendra valstybės, nevyriausybinių organizacijų ir verslo atstovų edukacinė iniciatyva „Saugi erdvė“, kurios tikslas – apsaugoti muzikos festivalių lankytojus, eksperimentuojančius psichoaktyviosiomis medžiagomis, ir padėti jiems suprasti psichoaktyviųjų medžiagų vartojimo riziką, o tai gali sulaikyti nuo neatsakingo vartojimo, apsaugoti jų ar aplinkinių žmonių sveikatą, kartais net gyvybę.

Sisteminę visuomenės narių skatinimą nerūkyti bei atsisakyti šio žalingo įpročio, pasitelkiant internetinę erdvę ir valstybės, savivaldybės ir verslo bendradarbiavimą – duoda gerų rezultatų. 2019 m. naujų interneto svetainės www.nerukysiu.lt lankytojų skaičius reikšmingai padidėjo ir siekė 63 072 (84,1 proc. nuo visų interneto svetainės lankytojų).

Atsakydamas į naujus iššūkius susijusius su narkotinėmis ir psichotropinėmis medžiagomis 2019 m. Departamentas vykdė šias pagrindines priemones: teisėtos narkotinių ir psichotropinių medžiagų pirmtakų (prekursorių) ir į oficialų sąrašą neįtrauktų medžiagų apyvartos stebėseną bei kontrolę, informacijos apie subjektų veiklą rinkimą ir vertinimą, subjektų konsultavimą bei mokymą, siekiant užkirsti kelią galimiems teisės aktų pažeidimams, bei užtikrino sėkmingą ir efektyvų darbą, įgyvendinant priemones pagal pagrindines veiklos kryptis prekursorių kontrolės srityje. Departamento tikslingai ir efektyviai atlikti planiniai, neplaniniai ir kompleksiniai ūkio subjektų veiklos patikrinimai užtikrino greitą galimai įtartinų sandorių nustatymą ir operatyvų bendradarbiavimą su kompetentingomis institucijomis. *Naujų psichoaktyviųjų medžiagų stebėsenos srityje* (angl. *new psychoactive substances*, toliau –NPS) gausus tiekimas į Europos rinką bei šių medžiagų potencialus pavojus vartotojams – tai didelis iššūkis atsakingoms institucijoms. NPS vartojimas nėra didelis, tačiau išlieka aktuali problema ne tik Lietuvoje, bet ir kitose šalyse. Esminės NPS keliamos grėsmės sveikatai kyla dėl jų didelio skaičiaus, įvairovės ir greičio, kuriuo šios medžiagos atsiranda rinkoje.

Naujų psichoaktyviųjų medžiagų prieinamumą rinkoje nuolat įtakoja internetinės prekybos plėtra. NPS siunčiamos iš bet kurios pasaulio šalies (dažniausiai iš Kinijos) paštu arba skubiųjų siuntų pagalba, dažnai

naudojant paštomatus (savitarnos langus), kas sudaro palankias sąlygas pasiūlos augimui ir nepalankias sąlygas NPS kontrolės užtikrinimui.

Departamente nuo 2019 m. sausio mėn. įdiegta informacijos apie narkotikus viešojoje erdvėje paieškos priemonė – narkotikų automatinė monitoringo sistema (NAMS). Tai inovatyvus įrankis, leidęs stebėti narkotikų ir naujų psichoaktyviųjų medžiagų pasiūlą ir paklausą Lietuvos viešojoje erdvėje. NAMS pagalba automatiškai nuskaityti 8530 internetiniai tinklalapiai ir pokalbių svetainės. Pasitelkus NAMS įrankį iš stebėto 2019 m. laikotarpio darytina prielaida, kad Lietuvoje asmenys viešojoje internetinėje erdvėje narkotikų neplatina, o viešai pasiekiamuose internetiniuose puslapiuose ir pokalbių svetainėse apie neteisėtas svaiginimosi priemones kalba neaktyviai ir neskatina jų vartojimo.

Mažinant tabako ir alkoholio pasiūlą vykdyti ūkio subjektų veiklos patikrinimai alkoholio kontrolės srityje buvo orientuoti į didžiausią įtaką alkoholio vartojimui darančių teisės normų laikymosi priežiūrą: draudimo prekiauti alkoholiniais gėrimais nakties metu laikymąsi, naktinio pasilinksminimo vietose, kuriose dažnai laiką leidžia jaunesni nei 20 metų amžiaus asmenys bei alkoholio reklamos draudimų laikymąsi.

Igyvendinant Alkoholio kontrolės įstatymo nuostatas buvo išsikelti tikslai – sistemiskai ir koordinuotai kelti kitų, įgaliotų vykdyti Alkoholio kontrolės įstatymo (toliau – AKĮ) reikalavimų laikymosi kontrolę, institucijų pareigūnų kompetenciją, formuoti vieningą AKĮ taikymo praktiką.

Galiojant elektroninių cigarečių ir jų pildyklių reklamos bei nuotolinės prekybos draudimui, suformuotas Departamento prioritetas šioje srityje – interneto erdvės stebėseną. Tolimesnės ateities perspektyvoje Departamentas mato būtinybę tobulinti teisinę bazę (įvedant elektroninių cigarečių licencijavimą, numatant licencijų panaikinimą už pakartotinius pažeidimus).

Licencijuojant prekybą alkoholio ir tabako gaminiais siekta išlaikyti jau priimtas prieinamumą ir vartojimo skatinimą ribojančias priemones, mažinant alkoholio ir tabako gaminių patrauklumą. Siekiant palengvinti sąlygas sąžiningai veikiančiam verslui suteikta galimybė Departamentui pateikti dokumentus elektroninėmis priemonėmis. Tai lėmė spartų elektroninių paslaugų augimą.

Departamentui, kaip atsakingai institucijai, tabako gaminių ir el. cigarečių gamintojai ir importuotojai Europos Komisijos sukurtu bendru registravimo portalu EU-CEG teikia pranešimus apie tabako gaminių ir el. cigarečių sudėtį. 2019 metais ypatingas dėmesys buvo skirtas Lietuvos rinkai numatomų tiekti gaminių atitikimui Tabako produktų direktyvos reikalavimams.

Žalos mažinimo srityje Departamentas, įvertindamas tai, kad Lietuvoje tarp švirkščiamųjų narkotikų vartotojų yra paplitęs sintetinių opioidų – tūkstantį kartų stipresnės už morfiną, medžiagos – karfentanilio vartojimas, pradėjo vykdyti pilotinį projektą (toliau – Projektas), siekiant sumažinti mirčių nuo opioidų perdozavimo riziką. Projektas leido įvertinti naloksono išdavimo žemos slenksčio paslaugų kabinetuose praktinį įgyvendinimą, didinti šios prevencinės priemonės žinomumą bei išduoti naloksoną žemo slenksčio kabinetuose. Projekto metu, vykdyto Kauno, Alytaus ir Klaipėdos žemo slenksčio kabinetuose, buvo išduota 500 naloksono rinkinių, supažindinant su perdozavimo atpažinimo būdais ir būtinais veiksmais perdozavus.

Stebėsenos srityje Departamentas pasitelkdamas inovatyvius stebėsenos metodus, tobulindamas stebėsenos įrankius bei duomenų išsamumą:

- dalyvavo narkotinių medžiagų nustatymo analizuojant komunalines nuotekas Europos miestuose tyrime;
- dalyvavo ESCAPE projekte, kurio metu buvo tiriamos žemo slenksčio kabinetų lankytojų atneštų panaudotų švirkštų liekanos. Tyrimo rezultatai leido nustatyti vartojamas narkotines ir psichotropines medžiagas;
- vykdė su švirkščiamųjų narkotikų vartojimu susijusių infekcinių ligų ir rizikingos elgsenos paplitimo Lietuvoje rezultatų analizę.

I SKYRIUS STRATEGINIO VEIKLOS PLANO ĮGYVENDINIMAS

I SKIRSNIS KONTEKSTO APLINKOS ANALIZĖ

Narkotikų, tabako ir alkoholio kontrolės departamento (toliau – Departamentas) misija – išsaugoti visuomenės sveikatą, mažinti psichoaktyviųjų medžiagų pasiūlą ir paklausą, užtikrinti tarpinstitucinį koordinavimą bei atsižvelgiant į naujus iššūkius ir, remiantis mokslu grįstais įrodymais, dalyvauti formuojant valstybės politiką psichoaktyviųjų medžiagų pasiūlos ir paklausos mažinimo srityse.

2019 m. Departamentas, įgyvendindamas veiklos prioritetą – „psichoaktyviųjų medžiagų pasiūlos ir paklausos mažinimas“, atliko darbus numatytus 2019 m. balandžio 8 d. įsakymu patvirtintame Narkotikų, tabako ir alkoholio kontrolės departamento 2019-2021 metų strateginiame veiklos plane: „Ūkio subjektų priežiūros funkcijų efektyvumo ir veiklos skaidrumo didinimas, administracinių paslaugų teikimo gerinimas“ bei „Psichoaktyviųjų medžiagų vartojimo prevencinės veiklos efektyvumo vertinimas ir inovatyvios stebėsenos diegimas“; prioritetiniai veiksmai buvo įgyvendinti bei pasiekti visi numatyti rodikliai.

Konteksto (aplinkos) analizė	
TEIGIAMAI VEIKSNIAI	NEIGIAMAI VEIKSNIAI
Psichoaktyviųjų medžiagų pasiūlos mažinimo srityje:	
<ul style="list-style-type: none"> • Septynioliktosios Lietuvos Respublikos Vyriausybės programoje skiriamas ypatingas dėmesys alkoholinių gėrimų ir tabako vartojimo sukiamų rizikos veiksnių kontrolei. • 2019 m. pabaigoje įsigaliojo Lietuvos Respublikos alkoholio kontrolės įstatymo (toliau – AKĮ) pakeitimai, kuriais uždrausta gaminti ir (ar) parduoti maisto produktus, žaislus ir kitas prekes, skirtas vaikams ir paaugliams, kurių dizainas imituoja alkoholinius gėrimus ir (ar) jų tarą. • 2019 m. gegužės 20 d. įsigaliojo Tabako, tabako gaminių ir su jais susijusių gaminių pakeitimai susiję su tabako gaminių atsekamumo sistema. • 2019 m. Lietuvos Respublikos akcizų įstatymo pakeitimais padidintas akcizo tarifas alkoholiams gėrimams bei tabako gaminiams. • Efektyvi informacijos apie narkotinių ir psichotropinių medžiagų rinkos pokyčius sklaida visuomenei ir tarp institucijų bei greitas tarpinstitucinis reagavimas bei teisinis atsakas į rinkos tendencijas. • ES Ankstyvojo perspėjimo sistemos (angl. Early warning system (toliau – EWS)) efektyvumas (greitas informacijos apie naujas psichoaktyvias medžiagas perdavimas ir gavimas). • Neigiamos informacijos stebėseną apie narkotines ir psichotropines medžiagas paviršiniame internete taikant inovatyvias stebėsenos priemones. • Informacinių technologijų pagalba atliekama narkotinių ir psichotropinių medžiagų pirmtakų (prekursorių) (toliau – prekursoriai) stebėseną bei kontrolę. 	<ul style="list-style-type: none"> • Bendros Europos alkoholio strategijos, kuria būtų siekiama bendrai ir veiksmingai kovoti su alkoholio vartojimo sukeliama problemomis, nebuvimas. • Nepaisant Departamento skiriamų baudų už neteisėtą informacijos apie tabako gaminius skleidimą, tabako pramonės atstovai toliau imasi įvairių priemonių populiarinant naujoviškus būdus tabako gaminius. • Naujoviškų būdų tabako gaminių, kurių poveikis žmogaus sveikatai nėra ištirtas, populiarėjimas. • Kaljanų (vandens pyptkių) rūkymo paslaugų teikimo viešojo maitinimo vietose populiarėjimas. • Alkoholio pramonės atstovai ieško būdų reklamuoti alkoholinius gėrimus, neretai pasitelkiant ir jų gaminamą nealkoholinę produkciją. • Techninių priemonių naujų psichoaktyviųjų medžiagų (toliau – NPS) identifikavimui, gydymo, mirties priežasties nustatymo, teisminių procesų inicijavimo tikslais, trūkumas. • Europos Sąjunga tapo pagrindine narkotinių medžiagų gamintoja ir eksportuotoja, ypač kanapių, ekstazio (MDMA), amfetamino ir metamfetamino • Sudėtinga naujų cheminių medžiagų, naudojamų narkotikų gamybai, stebėseną. • Neteisėtai narkotinių ir psichotropinių medžiagų gamybai naudojamos įvairios nekontroliuojamos cheminės medžiagos. • Nepakankamas ES teisinių priemonių prisitaikymas prie kintančių tendencijų neteisėtoje narkotinių ir psichotropinių medžiagų bei jų prekursorių rinkoje, nacionaliniais teisės aktais įtvirtintų efektyvesnei kontrolei reikalingų priemonių trūkumas.

Ūkio subjektų priežiūros srityje:	
<ul style="list-style-type: none"> • Bendrų ūkio subjektų priežiūros veiksmų koordinavimas ir atlikimas su kitomis priežiūros funkciją atliekančiomis institucijomis mažinant administracinę naštą. • Ūkio subjektams teikiamos konsultacijos bei mokymai pasitelkiant šiuolaikines technologines priemones. • Įdiegta vieninga konsultavimo sistema turinti sudaryti sąlygas ūkio subjektams greitai, patogiai ir šiuolaikiškai surasti jam reikalingą informaciją. • Koordinuotas savivaldybių darbas, suvedant mažmeninės prekybos licencijas į Licencijų informacinę sistemą (LIS), tuo užtikrintas ūkio subjektų veiklos priežiūros skaidrumas. • Efektyvus licencijų išdavimas elektroninėje erdvėje yra patogus ūkio subjektams ir sutrumpina licencijų išdavimo trukmę. 	<ul style="list-style-type: none"> • Valstybėje nesukurta bendra ūkio subjektų rizikos vertinimo sistema. • Administracinių nusižengimų registro funkcionalumo trūkumas, neleidžiantis sistemai registruoti ir visoms kontrolės institucijoms matyti įmonių padarytų nusižengimų. • Nepakankamas ūkio subjektų sąmoningumas ir nesilaikymas atsakingo verslo principų, daromi pakartotinei pažeidimai, piktavališkai nevykdomi teisėti Departamento nurodymai. • Dėl lėšų trūkumo nesukurtos teisės aktuose naujai nustatytų prašymų išduoti licencijas formos elektroninėje erdvėje. • Žmogiškųjų išteklių trūkumas neužtikrina galimybės visapusiškai naudotis ypatingai dideliu duomenų srautu Europos Komisijos sukurtu bendroju registravimo portalu EU-CEG teikiama informacija apie numatomus teikti Lietuvos rinkai tabako gaminius ir el. cigaretes. • Valstybinių institucijų valdomos informacinės sistemos tarpusavyje nesąveikauja, informacija renkama atskirose nesusietose sistemose, todėl duomenų paieška ir pateikimas yra neracionalūs, reikalaujantys daug žmogiškųjų išteklių.
Psichoaktyviųjų medžiagų vartojimo paklausos mažinimo srityje:	
<ul style="list-style-type: none"> • Sukurta stebėsenos sistema, leidžianti analizuoti faktinę, objektyvią, patikimą ir palyginamą informaciją apie narkotines ir psichotropines medžiagas. • Užtikrintas pakaitinio gydymo tęstinumas laisvės atėmimo vietose. • Sudarytos sąlygos visiems ŽIV užsikrėtusiems pacientams gauti antiretrovirusinę terapiją. • Sudarytos sąlygos mirčių nuo opioidų perdozavimo prevencijai išduoti naloksoną žemo slenksčio paslaugų kabinetuose. • Reglamentuotas ankstyvosios intervencijos programos diegimas ir įgyvendinimas nacionaliniu mastu. • Įdiegtos inovatyvios e-prevencijos ir intervencijos priemonės tikslinėms grupėms. • Plėtojamas prevencijos ir žalos mažinimo priemonių vykdymas vasaros muzikos festivaliuose. • ES fondų užtikrinamas trumpalaikės socialinės globos paslaugų teikimas priklausomiems asmenims. • Nuosekliai diegiami Europos psichoaktyviųjų medžiagų vartojimo prevencijos kokybės standartai Lietuvoje. • Plėtojamas bendradarbiavimas su pilietine visuomene, nevyriausybinių organizacijų platforma. 	<ul style="list-style-type: none"> • Asmenų, kurie kreipėsi į asmens sveikatos priežiūros įstaigas dėl psichikos ir elgesio sutrikimų, vartojant narkotikus, stebėsenos informacinė sistemos (toliau – ASIS) integralumo bei duomenų patikimumo trūkumas. • Nėra laisvės atėmimo vietų įstaigas paliekančių asmenų, sergančių priklausomybe nuo psichiką veikiančių medžiagų ir (ar) infekcinėmis ligomis, stebėsenos. • Trūksta vieningos žemo slenksčio paslaugų kabinetų stebėsenos sistemos, suteikiančios galimybę surinkti informatyvesnius duomenis. • Nedidelė (24 proc.) žemo slenksčio paslaugų aprėptis, kuri išreikšta nuolatinių žemo slenksčio paslaugų gavėjų ir švirkščiamųjų narkotikų vartotojų santykiu, bei nepakankamas žemo slenksčio kabinetuose teikiamų paslaugų spektras. • Žemas narkotikus vartojančių asmenų ŽIV statuso nustatymo ištyrimas (1,4 proc.). • Nėra galimybės taikyti pakaitinį gydymą jau esantiems laisvės atėmimo vietų įstaigose asmenims. • Nevykdomos žalos mažinimo programos laisvės atėmimo vietose. • Nėra sukurtų ir įdiegtų psichoaktyviųjų medžiagų vartojimo prevencijos priemonių aukštųjų mokyklų studentams. • Nepakanka tikslinių programų, skirtų priklausomybės ligomis sergančių tėvų vaikams. • Skiriamas nepakankamas dėmesys lošimų, piktnaudžiavimo vaistais, naujų psichoaktyviųjų

	<p>medžiagų vartojimo prevencijos tematikai.</p> <ul style="list-style-type: none"> • Nepakanka psichologinės ir socialinės reabilitacijos paslaugų nepilnamečiams, priklausomiems nuo psichoaktyviųjų medžiagų • Neefektyvus aplinkos prevencijos strategijų taikymas bendrojo ugdymo mokyklose. • Nepakankamas tėvystės įgūdžių ugdymo paslaugų prieinamumas tėvams • Nėra patikimos psichoaktyviųjų medžiagų vartojimo prevencinės veiklos įgyvendinimo darbo vietose stebėsenos.
--	--

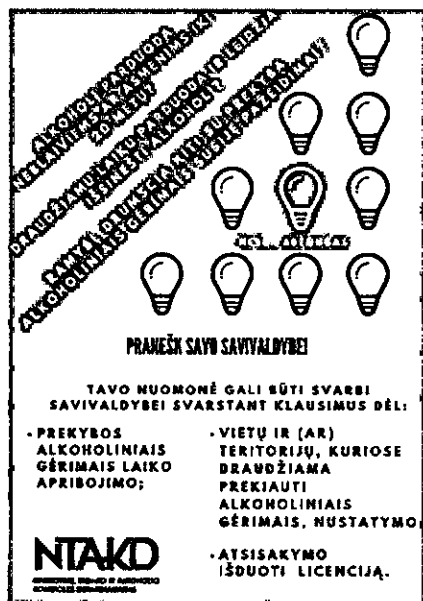
VEIKLOS EFEKTYVUMO DIDINIMAS

1. Kovos su korupcija srityje – užtikrinant Departamento viešųjų pirkimų procesų optimizavimą, prekių, paslaugų ir darbų mažos vertės viešieji pirkimai, atliekami Centrinės viešųjų pirkimų sistemos informacinėmis priemonėmis, 2019 m. sudarė 67 proc. Departamento viešųjų pirkimų bendrosios vertės (2019 m. planas – ne mažiau kaip 72 proc.). Tikslas nebuvo pasiektas, nes 2019 metais vykdant mažos vertės viešuosius pirkimus dalis pirkimų buvo vykdoma apklausos būdu telefonu, tiesiogiai prekybos vietoje, vertinant internete tiekėjų skelbiamą informaciją apie prekių, paslaugų ar darbų kainą, kai buvo apklausiamas pasirinktas rinkoje esančių tiekėjų skaičius, siekiant nupirkti už mažesnę rinkos kainą reikiamą paslaugą ar prekę bei tokie pirkimai buvo įgyvendinami nesudarant rašytinių sutarčių, kaip tai numatyta Mažos vertės pirkimų apraše (21.1.2. p., 21.4.3. p.). Tokie pirkimai (kai rašytinė sutartis nesudaroma ir nevykdoma Centrinės viešųjų pirkimų sistemos informacinėmis priemonėmis) sudarė 33 proc.

Taip pat siekiant didinti Narkotikų, tabako ir alkoholio kontrolės departamento veiklos skaidrumą, Narkotikų, tabako ir alkoholio kontrolės departamento direktoriaus 2019 m. gegužės 27 d. įsakymu Nr. T1-18 patvirtinta 2019-2021 metų korupcijos prevencijos programa bei šios programos įgyvendinimo priemonių planas.

2. Paslaugų teikimo srityje:

2.1 Efektyvios priežiūros įgyvendinimas, mažinant administracinę naštą ūkio subjektams. 2019 m. Departamentas alkoholio kontrolės ir tabako, tabako gaminių ir su jais susijusių gaminių kontrolės srityje įdiegė naują ūkio subjektų veiklos patikrinimo rūšį – atitikties deklaraciją nustatytiems reikalavimams, kuri mažina administracinę naštą ūkio subjektams, stiprina abipusį pasitikėjimą ir ugdo ūkio subjektų savikontrolę.

1 pav. Projektas „Nebūk abejingas“

2.4 Apmokyti daugiau kaip 200 policijos komisariatų pareigūnų dėl atliekamų tyrimų nustatant Alkoholio kontrolės įstatymo pažeidimus.

2.5 Efektyvus ir kokybiškas ūkio subjektų konsultavimas apie patogų ir saugų e-prašymų teikimą Administracinių ir viešųjų elektroninių paslaugų portalu užtikrino didėjanti

2.2 Inicijuotas ir įgyvendintas projektas „Nebūk abejingas!“, kurio tikslas bendradarbiaujant su savivaldybėmis, įvairiomis nevyriausybiniomis organizacijomis viešinti informaciją apie AKĮ fiziniams asmenims suteiktą teisę kreiptis į savivaldybių administracijas pateikiant nuomonę, kurio pagrindu ir siekiant apginti viešąjį interesą gali apriboti mažmeninės prekybos alkoholiniais gėrimais prekybos laiką, nustatyti teritorijas ir vietas, kuriose draudžiama prekiauti alkoholiniais gėrimais ar apskritai atsisakyti išduoti mažmeninės prekybos licenciją (1 pav.)

2.3 Parengtos ir išplatintos atmintinės dėl nuo 2019 m. lapkričio 1 d. įsigaliojusių AKĮ pakeitimų, kuriais uždrausta gaminti ir (ar) parduoti maisto produktus, žaislus ir kitas prekes, skirtas vaikams ir paaugliams, kurių dizainas imituoja alkoholinius gėrimus ir (ar) jų tarą (2 pav.).

DĖL PREKIŲ, IMITUOJANČIŲ
ALKOHOLINIUS GĖRIMUS IR
SKIRTŲ VAIKAMS BEI
PAAUGLIAMS, PARDAVIMO IR
GAMINIMO

2019 m.

2 pav. Atmintinės dėl prekių imituojančių alkoholinius gėrimus.

gaunamų elektroninių prašymų skaičių: 2018 m. – 61, 2019 m. – 107, tai sudaro 75 proc.

2.6 Perkėlus licencijų išdavimą į elektroninę erdvę bei taikant licencijų išdavimo procesų efektyvinimo priemones, licencijų išdavimo terminas sutrumpėjo 56 proc. nuo nustatytų teisės aktuose.

2.7 Siekiant lengviau ir patogiau suteikti informaciją licencijavimo klausimais ne tik Lietuvos, bet ir užsienio ūkio subjektams, parengti 56 administracinių paslaugų aprašymai anglų kalba.

2.8. Papildytas ir naudojamas efektyvus įrankis, padedantis įvairių valstybinių ir teisėsaugos institucijų specialistams bei fiziniams asmenims lengvai rasti informaciją, aiškiai ir greitai nustatyti narkotinės ar psichotropinės medžiagos kontrolės statusą (toliau – NINFO).

2.9. Atnaujintas ir toliau taikytas inovatyvus įrankis – NAMS (Narkotikų Automatinė Monitoringo Sistema), skirtas stebėti narkotikų ir naujų psichoaktyvių medžiagų pasiūlą ir paklausą bei informacijos sklaidą apie jas Lietuvos viešojoje internetinėje erdvėje.

2.10. Siekiant užtikrinti elektroninių duomenų rengimą, taikant Elektroninių dokumentų valdymo sistemą (eDVS), elektroninių dokumentų dalis nuo visų per 2019 m. gautų ir sudarytų (įskaitant siunčiamus) dokumentų skaičiaus per metus sudarė 44,9 proc. (2019 m. planas – 40 proc.).

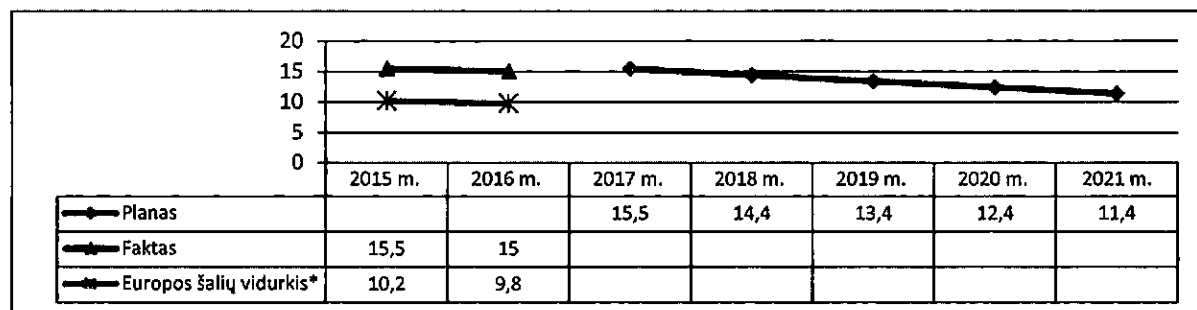
3. Informacinių technologijų taikymo plėtros srityje – Pradėtas naudoti daugiafunkcinis konsultavimo ir informacijos teikimo modulis medis.ntakd.lt bei mobili aplikacija, leidžianti tiek ūkio subjektams, tiek fiziniams asmenims šiuolaikiškomis priemonėmis lengvai ir greitai pasiekti juos dominančią informaciją bei gauti konsultaciją jiems rūpimais klausimais.

II SKYRIUS STRATEGINIŲ TIKSLŲ ĮGYVENDINIMAS

1 strateginis tikslas: stiprinti alkoholio, tabako ir neteisėtus narkotinių ir psichotropinių medžiagų, jų prekursorių pasiūlos priežiūrą ir mažinti paklausą.

1 lentelė. Strateginį tikslą įgyvendinančios programos ir ataskaitinių metų Lietuvos Respublikos biudžeto ir savivaldybių biudžetų finansinių rodiklių patvirtinimo įstatyme patvirtintų asignavimų panaudojimas

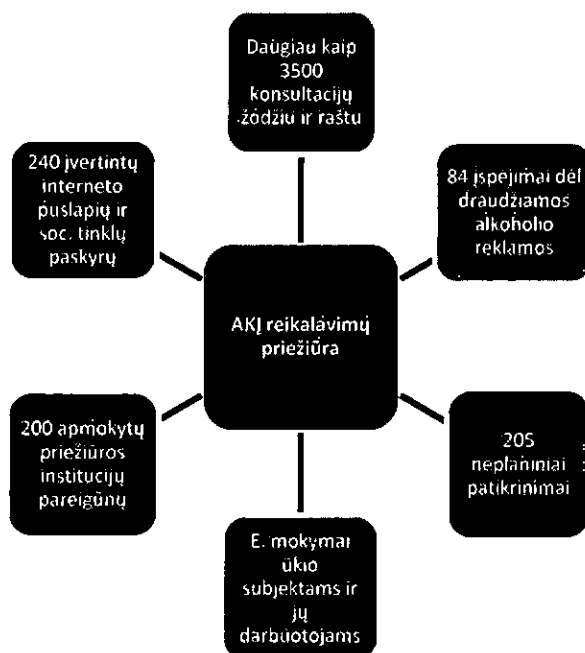
Programos kodas	Programos pavadinimas	Asignavimų panaudojimas (tūkst. Eur.)			
		Asignavimų planas	Asignavimų planas* įskaitant patikslinimus ataskaitiniam laikotarpiui	Panaudota asignavimų	Panaudota asignavimų nuo asignavimų, nurodytų asignavimų plane įskaitant patikslinimus ataskaitiniam laikotarpiui dalis (proc.)
01	Narkotikų, tabako ir alkoholio kontrolės bei vartojimo prevencijos įgyvendinimas ir koordinavimas	733	743	743	100

1 grafikas. Alkoholio suvartojimas vienam šalies gyventojui, vyresniam nei 15 metų, litrais absoliutaus alkoholio (šaltinis – Pasaulio sveikatos organizacija (toliau – PSO))

*Grafike naudojamas Europos regiono vidurkis, kuris apskaičiuojamas PSO.

PSO duomenimis, pastebimas mažėjantis vienam šalies gyventojui, vyresniam nei 15 metų, tenkančio absoliutaus (100 procentų) alkoholio metinis suvartojimas (litrais). 2016 m. vienam šalies gyventojui, vyresniam nei 15 metų, teko 15,0 litrų absoliutaus alkoholio, tai 0,5 litro mažiau nei 2015 m. Tikėtina, kad alkoholio vartojimo rodikliai ir toliau proporcingai mažės. Suvartojamo alkoholio mažėjimo tendencijos pastebimos ir analizuojant Lietuvos statistikos departamento (toliau – Statistikos departamentas) duomenis. 2018 m. vienam šalies gyventojui, vyresniam nei 15 metų, teko 11,2 litrų legalaus absoliutaus alkoholio, tai 0,9 litro mažiau nei 2017 m., 2019 m. rodiklio reikšmė bus žinoma 2020 m. II ketvirtį. Tikėtina, kad 2020 m. rodikliai taip pat proporcingai mažės. Atkreiptinas dėmesys, kad į Statistikos departamento duomenis neįtrauktas neapskaityto alkoholio suvartojimas. Verta paminėti, kad nuo 2016 metų ėmė gerėti daugelis su alkoholio vartojimu susijusių sveikatos rodiklių: Higienos instituto duomenimis, stebimas ligotumo alkoholizmu, alkoholinėmis psichozėmis, alkoholine priklausomybe, alkoholio toksiniu poveikiu ir kitomis ligomis mažėjimas. Teigiamus pokyčius galėjo lemti šalyje taikomų alkoholio kontrolės priemonių kompleksas – alkoholio produktų reklamos, išsigijimo laiko ribojimai, akcizų politika ir kt.

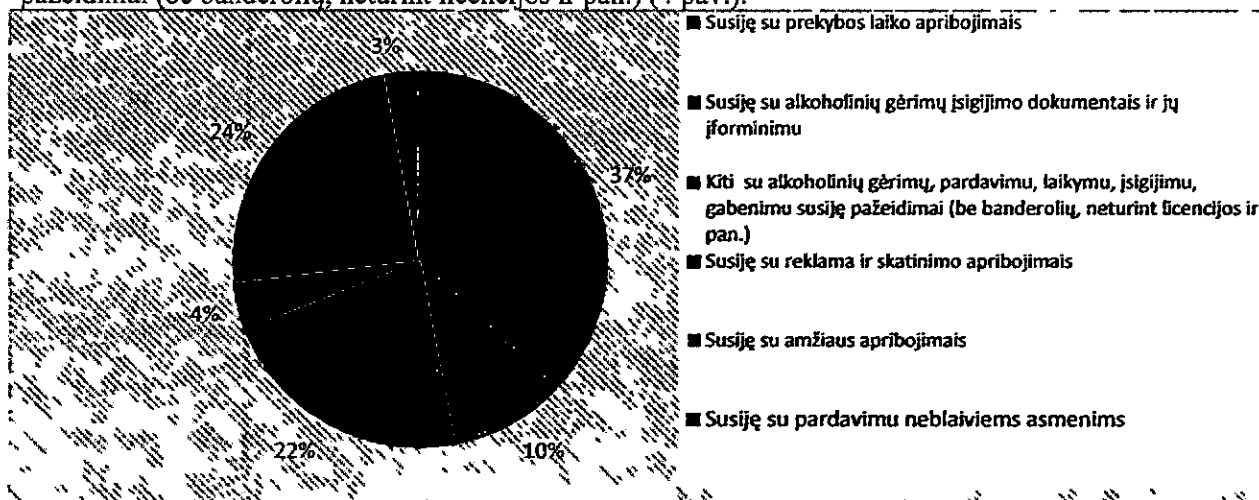
3 pav. Departamento veiksmas, kurie įtakojo efektyvią AKI reikalavimų priežiūrą

Departamentas 2019 m. aktyviai veikė alkoholio paklausos ir pasiūlos mažinimo srityje, jo veikla neabejotinai prisidėjo prie mažėjančio alkoholio vartojimo.

Pasiūlos mažinimo srityje 2019 m. buvo užtikrinta efektyvi, į rinkos pažeidimų prevenciją orientuota bei koordinuota alkoholio rinkos priežiūra:

- **Greitas, į pažeidimų prevenciją orientuotas, ūkio subjektų konsultavimas.** 2019 m. konsultavimo tikslas – operatyviai ir sistemiškai, reaguojant į situaciją rinkoje, išvengti galimų AKI pažeidimų. Daugiausiai suteikta konsultacijų, susijusių su alkoholio reklamos draudimu. Per 2019 m. įspėti 84 ūkio subjektai dėl draudžiamos alkoholio reklamos skleidimo internetinėje erdvėje. Ūkio subjektai geranoriškai reaguodavo į įspėjimus ir informaciją, pažeidžiančią alkoholio reklamos draudimą, nedelsiant pašalindavo. Departamentas už reklamos draudimų pažeidimus ekonomines sankcijas skyrė tik kaip kraštutinę priemonę.

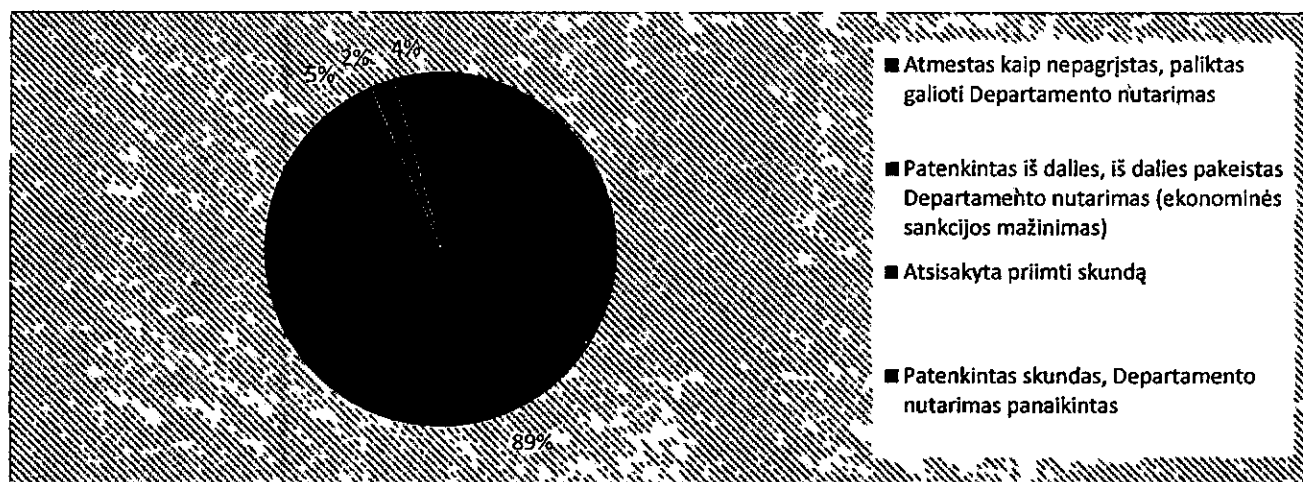
- **Pagal nustatytus prioritetus atlikti ūkio subjektų veiklos patikrinimai.** Ūkio subjektų veiklos patikrinimai alkoholio kontrolės srityje buvo orientuoti į didžiausią įtaką alkoholio vartojimui darančių teisės normų laikymosi priežiūrą: draudimo prekiauti alkoholiniais gėrimais nakties metu laikymąsi, naktinio pasilinksminimo vietose, kuriose dažnai laiką leidžia jaunesni nei 20 metų amžiaus asmenys bei alkoholio reklamos draudimų laikymąsi. 2019 m. buvo nustatyti 228 AKI pažeidimai, iš kurių 37 proc. susiję su naktine prekyba alkoholiniais gėrimais, 24 proc. – su alkoholinių gėrimų pardavimu jaunesniems nei 20 metų asmenims, 22 proc. – su alkoholinių gėrimų, pardavimu, laikymu, įsigijimu, gabenimu susiję pažeidimai (be banderolių, neturint licencijos ir pan.) (4 pav.).

4 pav. 2019 m. AKI pažeidimų struktūra, procentais

AKĮ pažeidimų analizė parodė, kad probleminės sritys ūkio subjektų priežiūros srityje yra prekyba alkoholiniais gėrimais draudžiamu laiku, netinkamos dokumentacijos pildymas bei apribojimai susiję su amžiumi. Laiko apribojimų pažeidimus neretai kartoja tie patys ūkio subjektai, tad pažeidimai atliekami sąmoningai. Departamento nuomone, laiko apribojimų reikalavimo nesilaikymas susijęs su tuo, kad ūkio subjektų AKĮ numatytos sankcijos už padarytus pažeidimus neatgraso, o licencijos panaikinimo už tokio pobūdžio pažeidimus teisės aktuose nėra numatyta. Didelį pažeidimų, susijusių su asmenų amžiumi, skaičių Departamentas sieja su tuo, kad ūkio subjektai nepakankamai atsakingai naudojasi AKĮ suteikta teise patikrinti asmens dokumentus, ūkio subjektų darbuotojai neįvertina galimų tokio neatsakingo elgesio pasekmių.

Pagrįsta teisės aktų taikymo praktika. 2019 m. priimtas 194 nutarimai taikyti ekonomines sankcijas ūkio subjektams, iš jų 166 nutarimai dėl AKĮ pažeidimų. Vilniaus apygardos administracinis teismas per 2019 m. išnagrinėjo 45 administracines bylas, kuriose ūkio subjektai ginčijo Departamento priimtų nutarimų teisėtumą ir pagrįstumą – 40 atvejais pirmosios instancijos teismas pareiškėjų skundus atmetė ir paliko galioti Departamento priimtus nutarimus, 2 - tenkino skundus iš dalies, 1 skundą atsisakė priimti, 2 skundus patenkino visiškai (5 pav.).

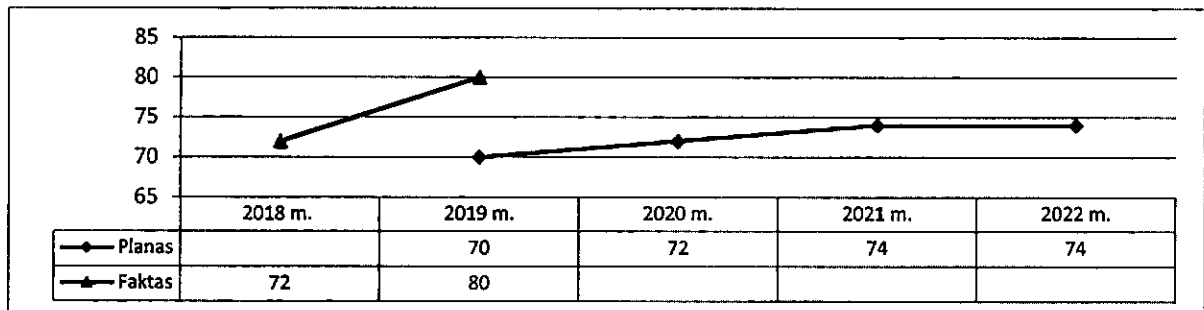

5 pav. 2019 m. Vilniaus apygardos administracinio teismo sprendimai dėl Departamento priimtų nutarimų, procentais

- **Priežiūros institucijų veiksmų koordinavimas.** Įgyvendinant AKĮ nuostatas buvo išsikelti tikslai – sistemškai ir koordinuotai kelti kitų, įgaliotų vykdyti AKĮ reikalavimų laikymosi kontrolę, institucijų pareigūnų kompetenciją, formuoti vieningą AKĮ taikymo praktiką.
- 2019 m. Vilniuje, Panevėžyje, Šiauliuose ir Utenoje Departamento organizuose mokymuose dalyvavo ne mažiau kaip 200 policijos pareigūnų ir savivaldybių tarnautojų iš visų Lietuvos regionų.
- Departamentas organizavo interaktyvius mokymus ūkio subjektams aktualiais klausimais susijusiais su alkoholio ir tabako gaminių priežiūros sritimi. Mokymų tikslas buvo pasiekti ne tik ūkio subjektų vadovybe, administracijos darbuotojus, tačiau ir realiai su prekyba alkoholiniais gėrimais ir tabako gaminiiais susiduriančius darbuotojus. Šių mokymų medžiaga patalpinta internetinėje erdvėje, siekiant, kad ja galėtų ūkio subjektai pasinaudoti ir ateityje, pavyzdžiui apmokant naujus darbuotojus.
- Organizuoti ir koordinuoti bendri veiksmai tabako ir alkoholio produktų priežiūroje su kitomis kontroliuojančiomis institucijomis (Policijos departamento, Valstybinės mokesčių inspekcijos ir Vartotojų teisių apsaugos tarnybos atstovais) kas leido greitai ir efektyviai vykdyti ūkio subjektų kontrolę. Tuo pačiu bendri kontrolės veiksmai leido dalintis gerąja praktika tarp kontrolės funkcijas atliekančių institucijų.
- **Licencijavimas – viena iš alkoholio prieinamumą mažinančių priemonių.** Departamentas išduoda alkoholio produktų gamybos ir didmeninės prekybos licencijas: 2019 m. gruodžio 31 d. galiojo 687 licencijos, leidimai ir pažymėjimai.
- **Paklausos mažinimo srityje 2019 m. buvo vykdytas kryptingas Ankstyvosios intervencijos paslaugų diegimas eksperimentuojančiam ir nereguliariai vartojančiam alkoholį ir / ar narkotikus jaunimui šalies mastu:**
 - 2018 m. sausio 18 d. Lietuvos Respublikos sveikatos apsaugos ministro ir Lietuvos Respublikos

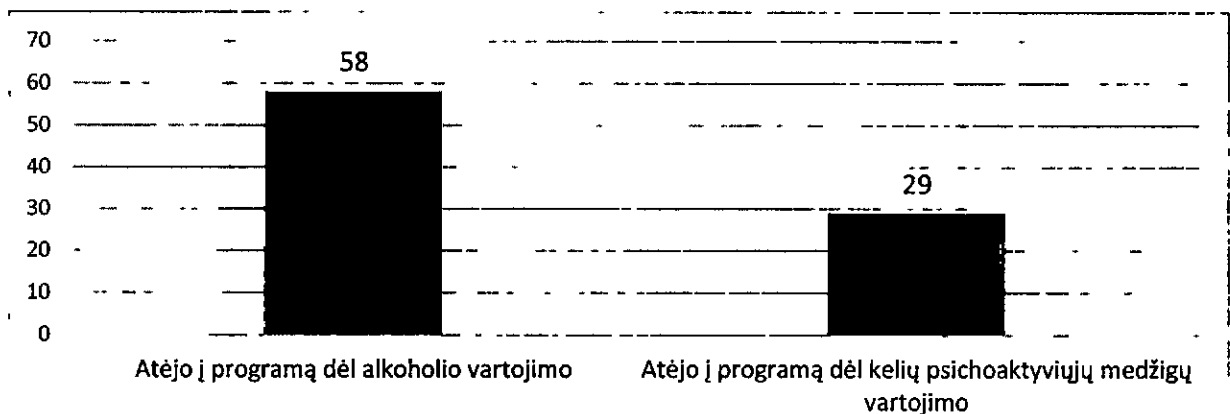
švietimo ir mokslo ministro įsakymu Nr. V-60/V-39 patvirtintas Ankstyvosios intervencijos programos vykdymo tvarkos aprašas, kurio pagrindu sukurtas pagalbos mechanizmas 14-21 metų jaunuoliams, turintiems eksperimentavimo ar nereguliaraus alkoholio ir/ ar narkotikų vartojimo patirties. Nuo 2018 m. Ankstyvosios intervencijos programa pradėta diegti nacionaliniu lygiu.

- Išaugo jaunuolių, dalyvavusių Ankstyvosios intervencijos programos užsiėmimuose skaičius. 2019 m. Ankstyvosios intervencijos programos užsiėmimus pradėjo lankyti 661 jaunuolis (2018 m. – 193). Programą baigusią jaunuolių dalis taip pat išaugo nuo 72,5 proc. iki 80 proc. Galima teigti, kad Ankstyvosios intervencijos pagalbos prieinamumas šalies mastu pagerintas reikšmingai.

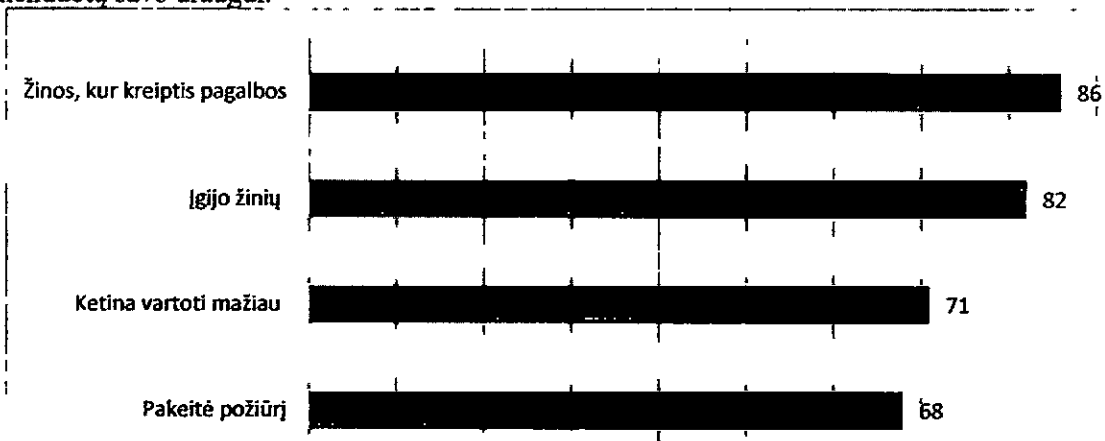
2 grafikas. 14–21 m. jaunų asmenų, baigusią Ankstyvosios intervencijos programos užsiėmimus, dalis nuo visų pradėjusių lankyti skaičiaus Lietuvoje (procentais)

58 proc. jaunuolių į Ankstyvosios intervencijos programą pateko dėl alkoholio vartojimo, 29 proc. dėl kelių psichoaktyviųjų medžiagų vartojimo (ir dėl narkotikų, ir dėl alkoholio vartojimo) (6 pav.).

6 pav. 2019 m. Ankstyvosios intervencijos programos dalyviai pagal psichoaktyviųjų medžiagų vartojimą (procentais)

75 proc. jaunuolių, baigusią Ankstyvosios intervencijos programą, teigė, kad yra patenkinti programa ir užsiėmimais, kuriuose dalyvavo. 66 proc. baigusią Ankstyvosios intervencijos programą jaunuolių, ją rekomenduočių savo draugui.

7 Pav. Jaunuolių, baigusią Ankstyvosios intervencijos programos užsiėmimus, su alkoholio vartojimu susiję vertinimai (procentais)

- **Europos psichoaktyviųjų medžiagų vartojimo prevencijos kokybės standartų diegimas**

2019 m. kryptingai ir nuosekliai plėtotos prevencijos specialistų, kurie organizuoja, kuria, vykdo bei vertina psichoaktyviųjų medžiagų vartojimo prevencijos priemones, kompetencijos, skatinant įrodymais grįstos prevencijos diegimą ir taikymą.

Diegiant Europos psichoaktyviųjų medžiagų vartojimo prevencijos kokybės standartus, 2019 m. toliau kryptingai ir nuosekliai tobulintos prevencijos specialistų, kurie organizuoja, kuria, vykdo bei vertina psichoaktyviųjų medžiagų vartojimo prevencijos priemones, kompetencijos.

Patobulintos 753 specialistų kompetencijos

- 2019 m. 220 specialistų įgijo žinių ir įgūdžių apie prevencijos kokybės standartų taikymą. Iš viso nuo 2016 m. Departamentas jau apmokė 753 valstybės, savivaldybių specialistus, nevyriausybinių organizacijų atstovus.

2019 m. įtraukta 13 proc. savivaldybių

- 2019 m. pakeltos kompetencijos specialistų iš 8 savivaldybių: Rokiškio raj., Raseinių raj., Švenčionių raj., Alytaus, Ignalinos, Zarasų, Druskininkų raj. ir Vilniaus m.

85 proc. įgijo naujų žinių ir įgūdžių

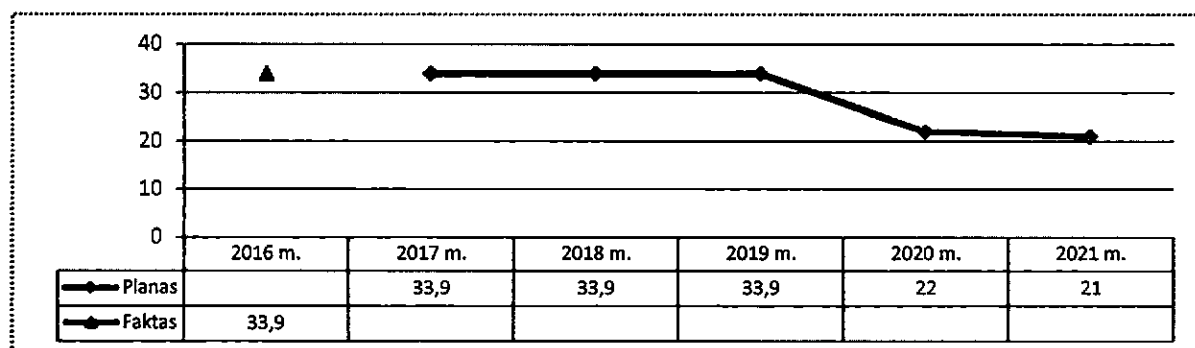
- 85 proc. specialistų, baigusių mokymus, nurodė, jog mokymų metu įgijo naujų žinių bei įgūdžių, leisiančių prevencinę veiklą vykdyti kokybiškiau.

76 proc. ketina peržiūrėti savo darbą

- 76 proc. specialistų nurodė planuojantys po mokymų peržiūrėti savo vykdomą darbą prevencijos srityje, praktiškai pritaikyti įgytas žinias ir įgūdžius.

77 proc. rekomenduotų mokymus kitiems

- 77 proc. specialistų, baigusių mokymus, nurodė, jog ir kitiems specialistams rekomenduotų dalyvauti mokymuose.

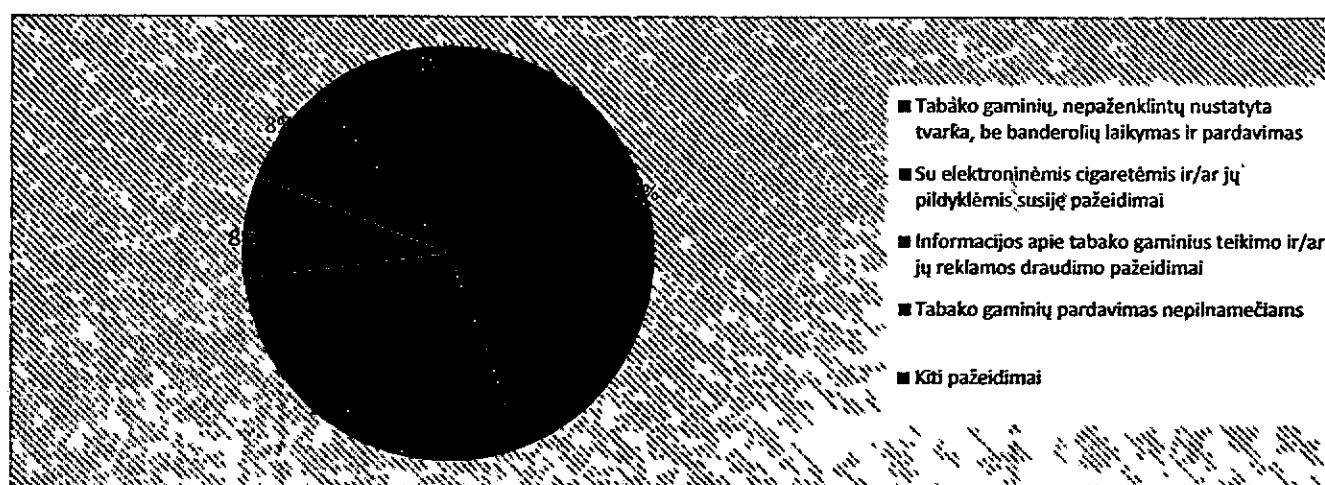

3 grafikas. Lietuvos gyventojų, nurodžiusių, kad rūkė tabako gaminius per paskutinį mėnesį, dalis, procentais (ne daugiau kaip x procentų ataskaitiniais metais)

Kriterijus numatytas vadovaujantis Departamento kas 4 metus atliekamo Psichoaktyviųjų medžiagų vartojimo paplitimo bendrojoje populiacijoje rezultatais. Paskutinis tyrimas buvo atliktas 2016 m. ir bus pakartotas 2020 m. Be to, šis kriterijus įtrauktas į Valstybinės narkotikų, tabako ir alkoholio kontrolės ir vartojimo prevencijos 2018–2028 metų programos įgyvendinimo vertinimo kriterijų sąrašą. Įgyvendinant numatytas priemones siekiama kasmet nuosekliai mažinti rūkusių tabako gaminius skaičių iki 21 proc. 2021 m.

Pasiūlos mažinimo srityje 2019 m. pasižymėjo operatyvumu ir lankstumu reaguojant į rinkos pokyčius – naujoviškų tabako gaminių ir elektroninių cigarečių populiarėjimą:

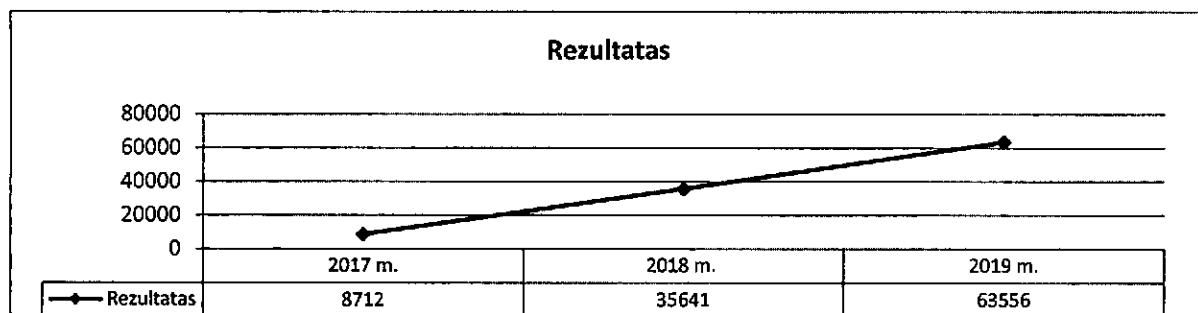
- *Departamentas – moderni institucija, sistemiskai įgyvendinanti Europos Sąjungos teisės aktus, tabako, tabako gaminių ir su jais susijusių gaminių priežiūros srityje* Departamentas iniciavo tarpinstitucinio susitarimo pasirašymą su Valstybine vartotojų teisių apsaugos tarnyba (toliau – VVTAT) ir Nacionaline visuomenės sveikatos priežiūros laboratorija (toliau – NVSPL). Remiantis susitarimo nuostatomis, Departamentas EU-CEG portale atrenka galimai TPD reikalavimų neatitinkančius gaminius, parengtą medžiagą teikia VVTAT dokumentiniam įvertinimui. 2019 m. buvo atrinkta 30 tokių gaminių. Be to, atliekami bendri Departamento ir VVTAT patikrinimai, kurių metu atrinkti el. cigarečių mėginiai pateikiami NVSPL tyrimams atlikti. 2019 m. buvo atlikti 30 el. skysčių laboratoriniai tyrimai, dėl atrinktų gaminių sudėties pažeidimų nenustatyta.
- *Operatyvi, į tabako gaminių ir elektroninių cigarečių rinkos pokyčius reaguojanti ūkio subjektų veiklos priežiūra:*
- Galiojant elektroninių cigarečių ir jų pildyklių reklamos bei nuotolinės prekybos draudimui, Departamento prioritetas šioje srityje – interneto erdvės stebėseną. Pažeidimai, susiję su elektroninėmis cigaretėmis ir jų pildyklėmis, sudaro 29 proc. visų 2019 m. Departamento nustatytų Tabako, tabako gaminių ir su jais susijusių gaminių kontrolės įstatymo (toliau – TKĮ) pažeidimų (8 pav.). Pažeidimus dėl nuotolinės prekybos elektroninėmis cigaretėmis dažniausiai kartoja tie patys ūkio subjektai, tai parodo, kad taikomos ekonominės sankcijos neatgraso ūkio subjektų nuo daromų pažeidimų. Be to, Departamentas pastebi, kad plinta nuotolinė prekyba elektroninėmis cigaretėmis, kurią vykdo fiziniai asmenys socialiniuose tinklapiuose sukurtuose specialiose uždaroje grupėse. Departamentas mato būtinybę tobulinti teisinę bazę (įvedant elektroninių cigarečių licencijavimą, numatant licencijų panaikinimą už pakartotinius TKĮ pažeidimus).
- Ūkio subjektų veiklos priežiūros srityje, atliekant ūkio subjektų veiklos patikrinimus bei taikant poveikio priemones už teisės aktų pažeidimus, prioritetas 2019 m. buvo skiriamas pavojingiausiems pažeidimams, kuriais daroma žala visuomenės sveikatai ir valstybės finansų sistemai – prekybai tabako gaminiiais neturint nustatyta tvarka išduotų licencijų, tabako gaminiiais nepaženklintais nustatyto pavyzdžio banderolėmis, tokių pažeidimų nustatyta net 44 proc. (8 pav.).

8 pav. 2017 m. TKĮ pažeidimų struktūra, procentais

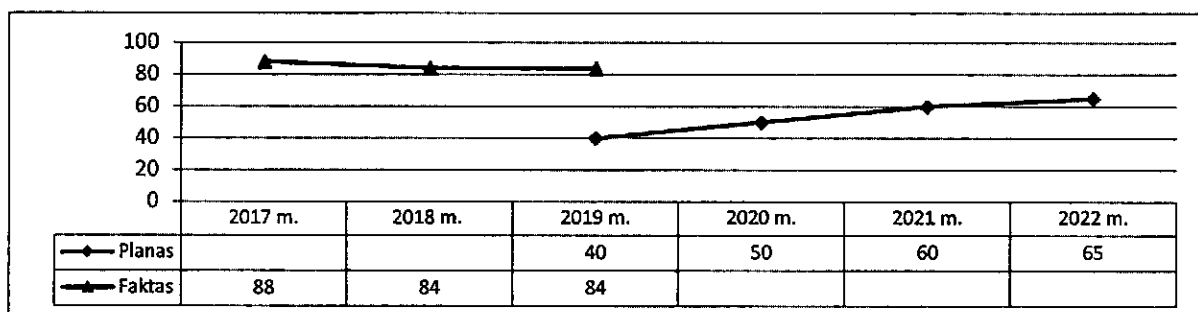
Nagrinėjant dažniausiai pažeidžiamas TKĮ nuostatas konstatuotina, kad ir toliau didžiausia problema išlieka tabako gaminių, nepaženklintų nustatyta tvarka, be nustatyto pavyzdžio banderolių, laikymas ir pardavimas, tokie pažeidimai kelia grėsmę ne tik visuomenės sveikatai, bet ir valstybės ekonomikai.

- Tęsiamas sistemingas visuomenės narių skatinimas nerūkyti bei atsisakyti šio žalingo įpročio, pasitelkiant internetinę erdvę ir valstybės, savivaldybės ir verslo bendradarbiavimą. Departamentas 2019 m. tęsė sukurtos svetainės www.nerukysiu.lt viešinimą, kuri skirta motyvuoti asmenis nerūkyti, o rūkančiuosius paskatinti mesti rūkyti. Pastebima, jog internetinės svetainės lankytojų skaičius tendencingai auga (4 gr.).

4 grafikas. Interneto svetainės www.nerukysiu.lt lankytojų skaičius

Didžiausią dalį visų interneto svetainės www.nerukysiu.lt lankytojų sudaro nauji lankytojai (4 gr.). Augantis naujų lankytojų skaičius rodo, jog svetainės turinys yra aktualus, o asmenys, norintys mesti rūkyti, vis dažniau ieško pagalbos.

5 grafikas.. Naujų interneto svetainės www.nerukysiu.lt lankytojų dalis nuo visų svetainės www.nerukysiu.lt lankytojų skaičiaus (procentais)

Departamentas siekdamas užtikrinti interneto svetainės sklaidą bendradarbiauja ne tik su valstybės ir savivaldybių įstaigomis bei institucijomis, mokslo įstaigomis, tačiau ir su verslo subjektais, tokiais kaip sporto klubai, vaistinės ir kt. Bendradarbiavimas užtikrina didesnę interneto svetainės pasiekiamumą bei informacijos apie metimą rūkyti prieinamumą (9 pav.).

Priemonės

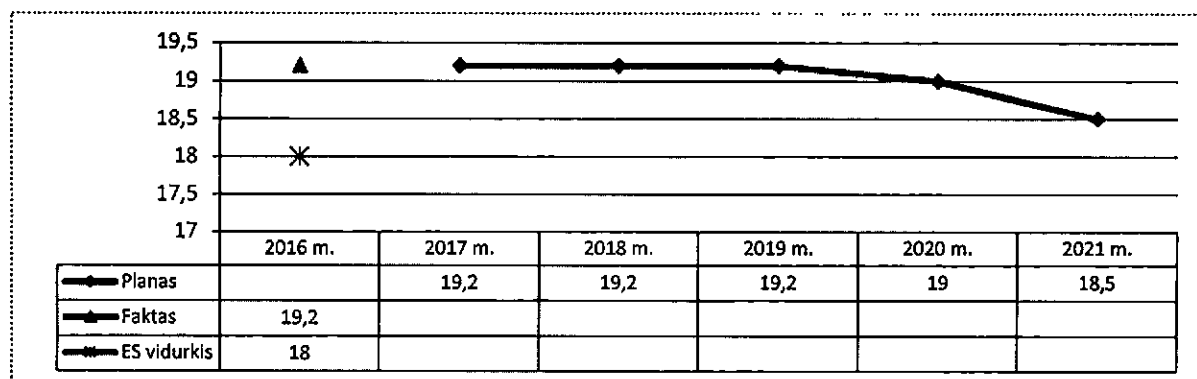
- www.nerukysiu.lt paskyta socialiniame tinkle Facebook;
- 5 vaizdo filmai;
- Radijo laidų skaidalai.

Rezultatai

- Svetainės Facebook puslapyje per mėnesį patalpinama 3-4 tematinės žinutės;
- Socialiniame tinkle Facebook 139 109 vartotojų prisijungimas;
- Informaciją apie metimą rūkyti ir sveikatos galimybes gavo 53 337 mągelį prisijungusių svetainės lankytojų.

Bendradarbiavimas

- Bendradarbiavimas su 94 valstybės, savivaldybių, aukštojo mokslo įstaigomis ir institucijomis, verslo subjektais, viešinant interneto svetainę ir motyvuojant asmenis nerūkyti.

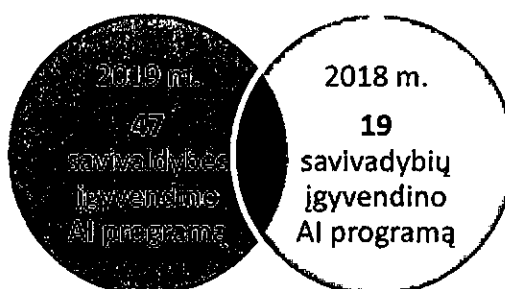
6 grafikas. 15–16 m. mokinių, bent kartą vartojusių kokį nors nelegalų narkotiką, dalis (proc.) (ne daugiau kaip x procentų ataskaitiniais metais)

Šaltinis: Alkoholio ir kitų psichoaktyviųjų medžiagų vartojimo paplitimo tyrimas Europos mokyklose

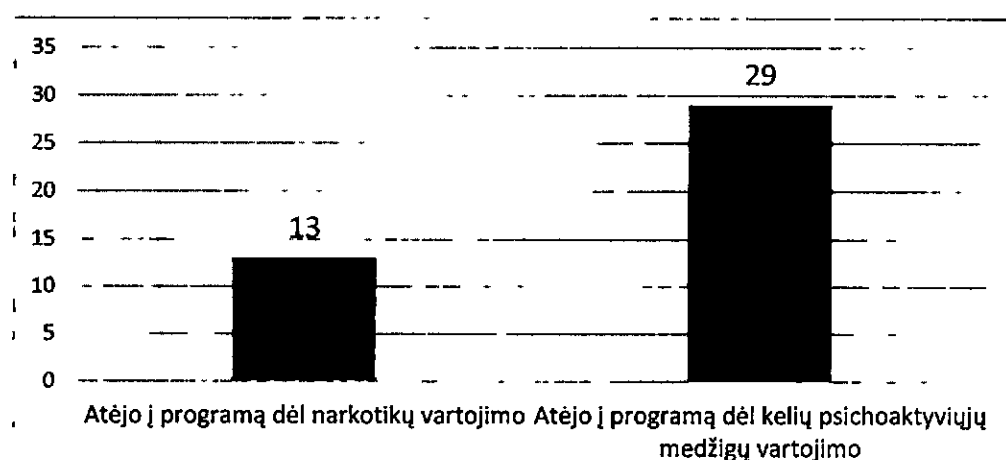
Kriterijus numatytas remiantis Alkoholio ir kitų psichoaktyviųjų medžiagų vartojimo paplitimo tyrimo Europos mokyklose (toliau – ESPAD tyrimas) rezultatais. ESPAD tyrimas atliekamas kas 4 metus, vertinant mokinių psichoaktyviųjų medžiagų vartojimo paplitimo ir dažnumo tendencijas. Paskutinis tyrimas buvo atliktas 2019 m. (rezultatus numatoma paskelbti 2020 m. gegužės mėnesį). Be to, šis kriterijus įtrauktas į Valstybinės narkotikų, tabako ir alkoholio kontrolės ir vartojimo prevencijos 2018–2028 metų programos įgyvendinimo vertinimo kriterijų sąrašą. 2020 m. kovo mėnesį planuojama skelbti 2019 m. tyrimo rezultatus. Numatomomis įgyvendinti priemonėmis siekiama mažinti narkotinių ir psichotropinių medžiagų vartojimo paplitimo rodiklį.

Paklausos mažinimo srityje 2019 m. buvo vykdytas kryptingas Ankstyvosios intervencijos paslaugų diegimas eksperimentuojančiam ir nereguliariai vartojančiam alkoholį ir / ar narkotikus jaunimui šalies mastu:

2019 m. 2,5 karto daugiau savivaldybių įsitraukė į Ankstyvosios intervencijos programos vykdymą

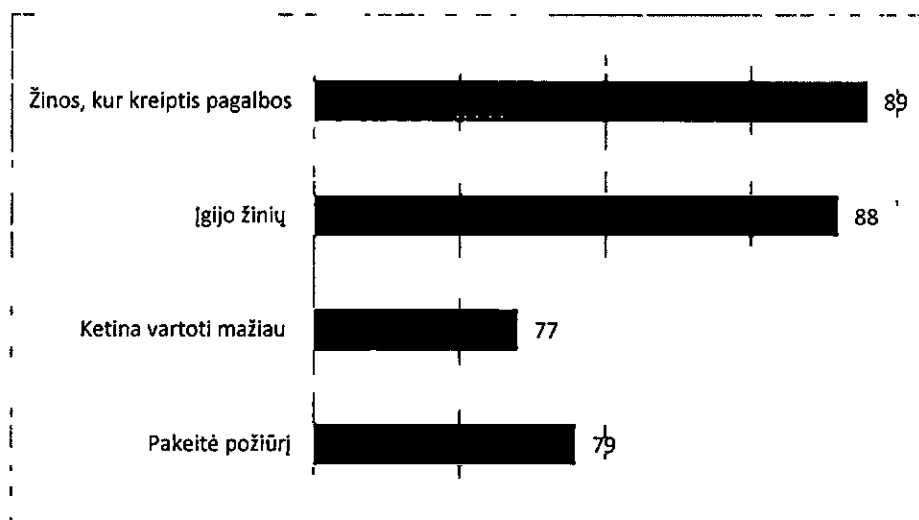

13 proc. AI programoje dalyvavusių dalyvių į ją pateko dėl narkotikų vartojimo, 29 proc. dėl kelių psichoaktyviųjų medžiagų vartojimo (ir dėl narkotikų, ir dėl alkoholio vartojimo) (10 pav.)

10 pav. 2019 m. Ankstyvosios intervencijos programos dalyviai pagal psichoaktyviųjų medžiagų vartojimą (procentais)

Ankstyvosios intervencijos programos naudą atspindi dalyvių su psichoaktyviųjų medžiagų vartojimu susiję vertinimai. 79 proc. jaunuolių, baigusią AI programos užsiėmimus, teigė, kad pasikeitė jų požiūris į narkotikų vartojimą, 77 proc. dalyvių ketina vartoti mažiau, 89 proc. - teigė žinantys, kur kreiptis pagalbos, jei iškiltų problemų dėl narkotikų vartojimo.

11 pav. Jaunuolių, baigusią Ankstyvosios intervencijos programos užsiėmimus, su narkotikų vartojimu susiję vertinimai (procentais)

Naujai kylančius iššūkius atliepiančių psichoaktyviųjų medžiagų vartojimo prevencijos priemonių jaunimui diegimas, skatinant sąmoningumo, atsakomybės už savo veiksmus didinimą

Siekiant tinkamai informuoti jauną žmogų, suteikiant žinių apie psichoaktyviasias medžiagas, jų vartojimo poveikį ir rizikas bei skatinant jį sveikai ir įdomiai gyventi, pasitikėti savimi, 2019 m. pradėjo veikti interneto svetainė vaikams ir jaunimui (nuo 14 m.) www.aškritiškas.lt.

Interneto svetainės rubrikos yra orientuotos į jaunam žmogui kylančius klausimus apie psichoaktyviųjų medžiagų vartojimą, skatinančios rasti alternatyvas bei sveikatai ir asmeniniam tobulėjimui patrauklią veiklą. Tam, kad interneto svetainės lankytojus pasiektų aktuali, naujausia ir patraukli informacija, 2019 m. šios rubrikos buvo nuolatos atnaujinamos. Be to 2019 m. pradžioje parengta interneto svetainės viešinimo strategija, kuri sudarė sąlygas kurtis www.aškritiškas.lt bendruomenei, plėsti jos panaudojimo galimybes apimančias skirtingas tikslines grupes, užmegzti ryšius su įvairiais partneriais (12 pav.).

Turinio atnaujinimas:

- 300 informacinių nuorodų apie sveiką gyvenseną, sportą, saviugdą, knygas, užimtumą, kultūrinius renginius ir pan.
- 32 psichoaktyviųjų medžiagų aprašymai su originalių pavadinimų atitikmenimis.
- 13 nuorodų, kur kreiptis pagalbos.

Viešinimo rezultatai:

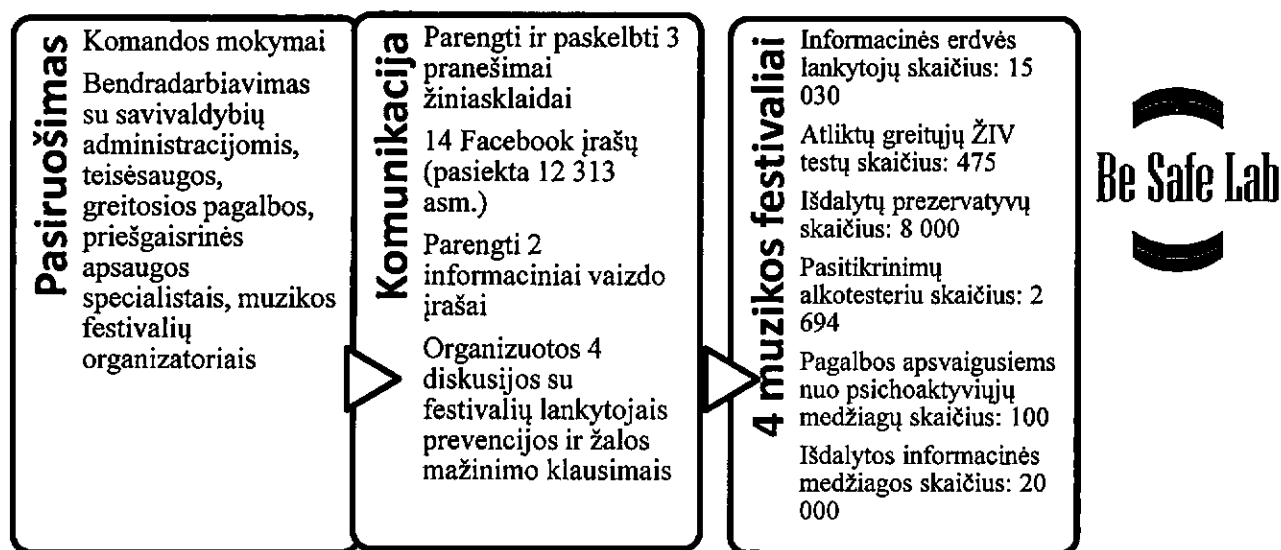
- 101 komunikacinė žinutė socialiniuose tinkluose.
- Dalyvauta televizijos ir radijo laidose („Delfi diena“, „10–12“).
- Organizuoti 3 interneto svetainės pristatymai ir diskusijos skirtingoms tikslinėms grupėms (mokiniai, studentai, tėvai, mokytojai, kiti specialistai).
- Parengti 3 pranešimai spaudai Departamento, Lietuvos Respublikos sveikatos apsaugos ministerijos interneto svetainėse.
- Interneto svetainėje apsilankė 30 300 lankytojų.
- Pakartotinai apsilankiusių lankytojų dalis nuo visų apsilankiusių – 30 proc.

12 pav. www.aškritiškas.lt. Viešinimo strategijos rezultatai

Prevencijos ir žalos mažinimo priemonės pasilinksminimo vietose: Edukacinės iniciatyvos „Saugi erdvė“ („Be Safe Lab“) veikla

2019 m. buvo tęsiama viena iš pozityvių ir inovatyvių, kitų šalių gerąja praktika grįstų veiklų – bendra valstybės, nevyriausybinių organizacijų ir verslo atstovų edukacinė iniciatyva „Saugi erdvė“. Edukacinės iniciatyvos tikslas – apsaugoti muzikos festivalių lankytojus, eksperimentuojančius psichoaktyviosiomis medžiagomis, ir padėti jiems suprasti psichoaktyviųjų medžiagų vartojimo riziką, o tai gali sulaikyti nuo neatsakingo vartojimo, apsaugoti jų ar aplinkinių žmonių sveikatą, kartais net gyvybę (13 pav.).

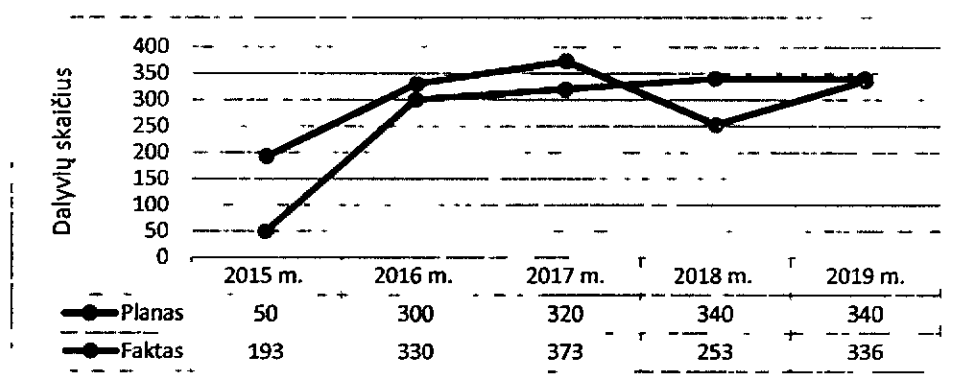
Iniciatyvos „Saugi erdvė“ paslaugų paketą sudaro informavimas ir psichologinis asmenų konsultavimas, greitieji ŽIV testai, galimybė pasitikrinti alkotesteriu, pagalba apsvaigusiems nuo psichoaktyviųjų medžiagų, geriamas vanduo, prezervatyvai.

13 pav. Inicatyvos „Saugi erdvė“ veiklos rezultatai 2019 m.

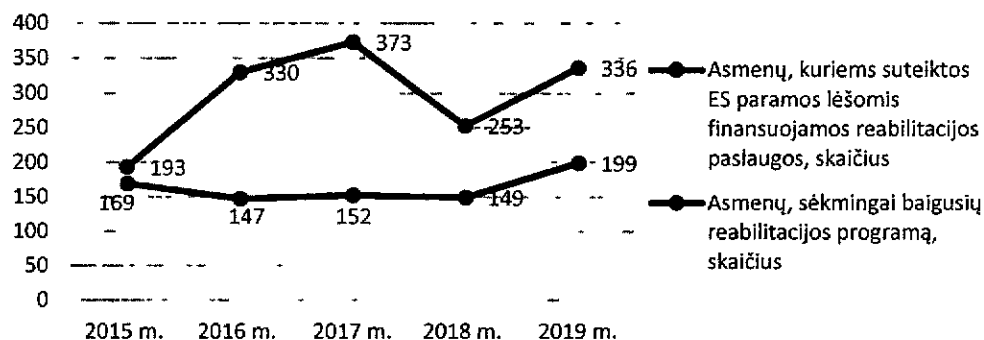
- **Užtikrintas psichosocialinės rehabilitacijos paslaugų teikimas asmenims, priklausomiems nuo psichoaktyviųjų medžiagų.** Departamentas 2015–2020 m. kartu su 13 partnerių įgyvendina projektą „Asmenų, priklausomų nuo psichoaktyviųjų medžiagų, socialinė integracija“.

Nuo projekto įgyvendinimo pradžios (2015 m. gruodžio mėn. – 2019 m. gruodžio mėn.) 1254 priklausomi asmenys gavo psichologinės ir socialinės rehabilitacijos paslaugas (7 gr.).

7 grafikas. Asmenų, gavusių psichologinės socialinės rehabilitacijos, skaičius

Pasibaigus rehabilitacijai 540 asmenų (43 proc. nuo visų dalyvių) pradėjo ieškoti darbo, mokytis arba dirbti. Iš kurių 256 asmenys (47 proc. nuo bendro sėkmės rodiklio, 20 proc. nuo visų dalyvių) pradėjo ieškoti darbo, o 284 asmenys (53 proc. nuo bendro sėkmės rodiklio, 23 proc. nuo visų dalyvių) integravosi į visuomenę – įsidarbino arba mokosi (8 gr.).

8 grafikas. Asmenų, dalyvavusių gavusių psichologinės socialinės rehabilitacijos programoje ir sėkmingai ją baigusių, skaičius

2019 m. Departamentas taikė inovatyvius psichoaktyviųjų medžiagų stebėsenos būdus:

Sėkmingai tęsiamas sintetinių narkotikų vartojimo paplitimo tyrimas analizuojant vandens nuotekas. 2019 m. tyrimų rezultatai gauti ne tik iš Vilniaus miesto, bet ir iš naujų tiriamųjų miestų – Kauno ir Klaipėdos nuotekų. Rezultatai atskleidė sintetinių narkotikų vartojimo skirtumus tarp Lietuvos miestų bei leido palyginti vartojimo mastą su kitais Europos miestais;

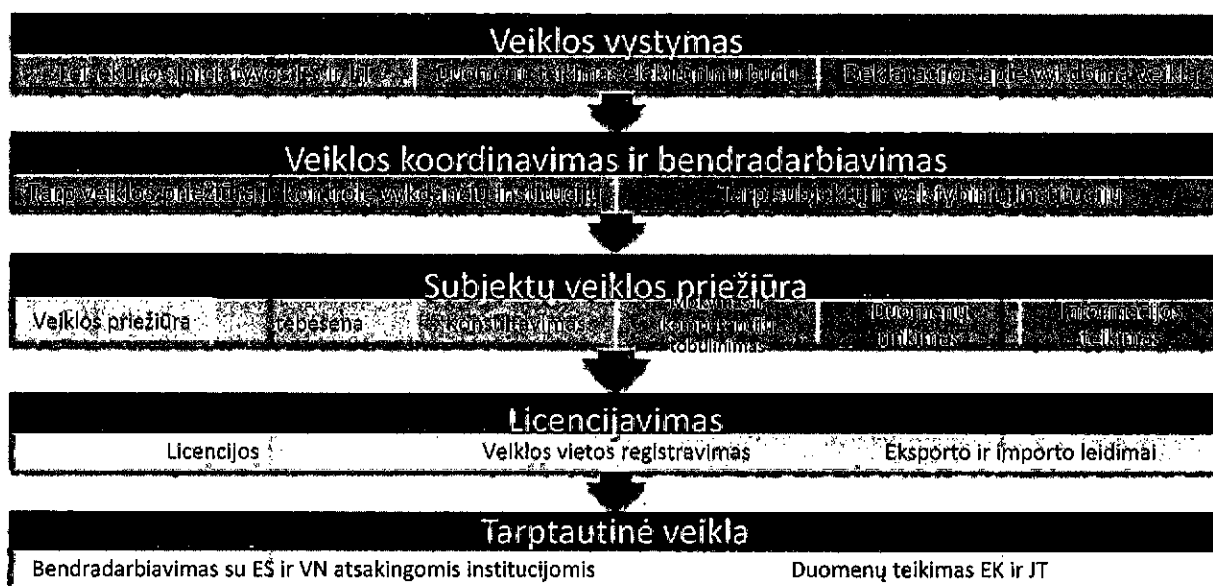
2019 m. dalyvavo ESCAPE (*European Syringe Collection and Analysis Project Enterprise*) projekte, kurio metu vykdomi švirkštų, kuriuos po panaudojimo atneša į žemo slenksčio kabinetus švirkščiamųjų narkotikų vartotojai, liekanų tyrimai. Tyrimo rezultatai leido nustatyti naudojamas medžiagas ir, atsižvelgiant į tai, planuoti intervencines priemones, taip pat buvo lyginami skirtumai tarp kitų tyrime dalyvavusių miestų.

Vykdytas tyrimas ir narkotinių ir psichotropinių medžiagų vartojimo tendencijų stebėseną tarp tikslinių grupių leido geriau suprasti rizikos asmenų poreikius:

Su švirkščiamųjų narkotikų vartojimu susijusių infekcinių ligų ir rizikingos elgsenos paplitimo Lietuvoje tyrimas, kuris buvo atliktas 2018 m. spalio – gruodžio mėn., o duomenys apdorojami 2019 m., suteikė informacijos ne tik apie švirkščiamųjų narkotikų vartotojų elgseną, nuostatas, jų sociodemografinės charakteristikas, bet leido identifikuoti užkrėstumą ŽIV, hepatitais B ir C, atliekant respondentų testavimą.

Narkotinių ir psichotropinių medžiagų pirmtakų (prekursorių) teisėtos apyvartos kontrolė ir stebėseną

Įgyvendindamas teisės aktais numatytus reikalavimus veiklai su prekursoriais, 2019 m. Departamentas vykdė šias pagrindines priemones: teisėtos narkotinių ir psichotropinių medžiagų pirmtakų (prekursorių) ir į oficialų sąrašą neįtrauktų medžiagų apyvartos stebėseną bei kontrolę, informacijos apie subjektų veiklą rinkimą ir vertinimą, subjektų konsultavimą bei mokymą, siekiant užkirsti kelią galimiems teisės aktų pažeidimams, bei užtikrinti sėkmingą ir efektyvų darbą, įgyvendinant priemones pagal pagrindines veiklos kryptis prekursorių kontrolės srityje (14 pav.)

14 pav. Pagrindinės Departamento veiklos kryptis prekursorių kontrolės srityje

Inovatyvi stebėseną- didelis žingsnis į priekį

Prekursorių teisėtos apyvartos kontrolės informacinė sistema (toliau - PTAKIS) - tai efektyvus įrankis bendroje narkotinių ir psichotropinių medžiagų pirmtakų (prekursorių) monitoringo sistemoje (15 pav.) PTAKIS pagalba laiku ir tinkamai vykdoma narkotinių ir psichotropinių medžiagų pirmtakų (prekursorių) bei į oficialų sąrašą neįtrauktu medžiagų stebėseną ir kontrolę, o gautais duomenimis Departamentas dalinasi su kitomis priežiūrą vykdančiomis institucijomis. Kiekvieną ketvirtį gaunant iš subjektų informaciją apie įvykdytus ar vykdomus sandorius, 2019 metais nustatyta daugiau nei 65 naujos įmonės, kurios savo veikloje naudoja prekursorius bei į oficialų sąrašą neįtrauktas medžiagas. Siekiant sklandžiai įgyvendinti teisės aktais numatytus reikalavimus veiklai su prekursoriais, naujos įmonės įtrauktos į 2020 m. metinį ūkio subjektų patikrinimo planą.

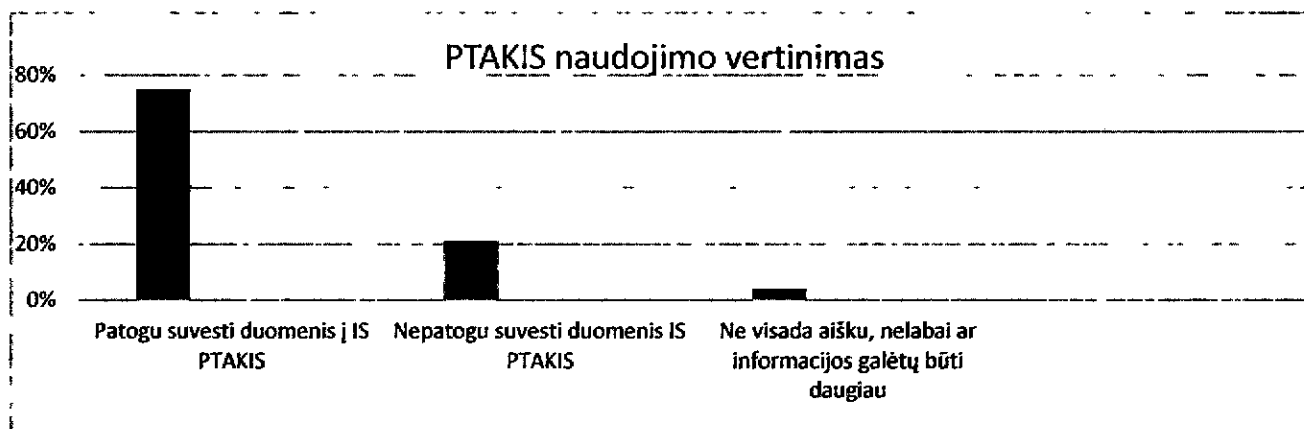

15 pav. PTAKIS optimizavimo rezultatai

E paslaugos

- Siekiant įvertinti PTAKIS efektyvumą bei naudingumą, 2019 m. buvo vykdoma subjektų teikiančių duomenis į PATKIS, apklausa. Apklausoje dalyvavo 74 subjektai, kurie atsakė į suformuluotus klausimus apie sistemos darbą.

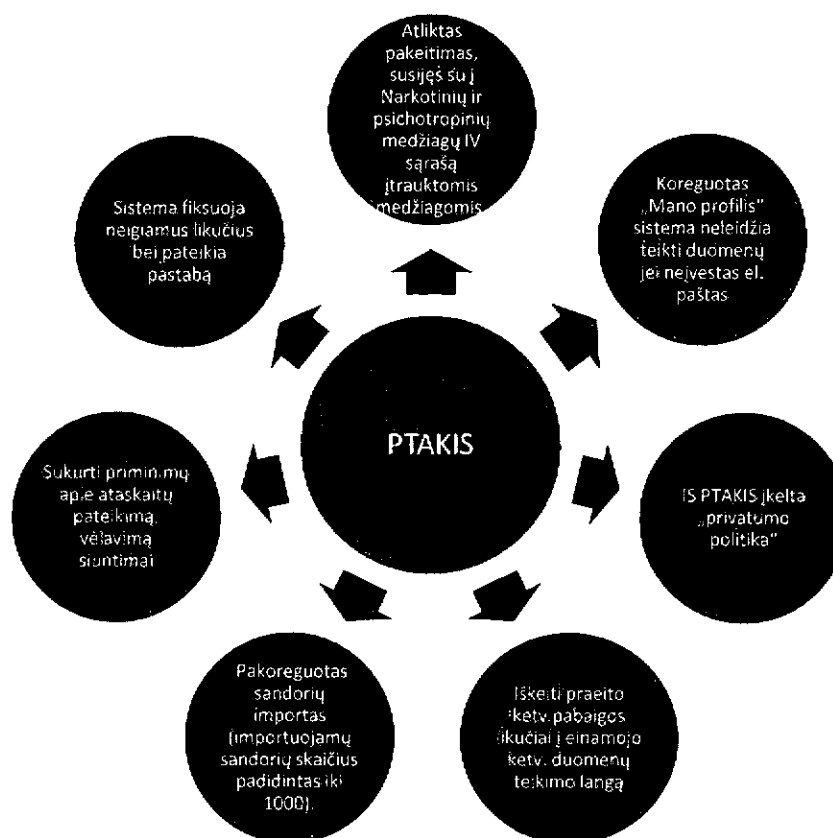
Atlikus anketų vertinimą, nustatyta, kad net 75 % apklausoje dalyvavusių subjektų pareiškė nuomonę, kad PTAKIS patogiu naudotis (suvesti, eksportuoti, tikrinti, taisyti duomenis), 21 % apklaustųjų nurodė, kad PTAKIS nepatogu suvesti duomenis, ir tik 4 % apklaustųjų, nurodė, kad ne visada aišku, ar informacijos apie sistemos naudojimą galėtų būti daugiau, bet pasiskambinus- specialistės paaiškina pakankamai suprantamai (16 pav.)

16 pav. PTAKIS naudojimo vertinimo rezultatai

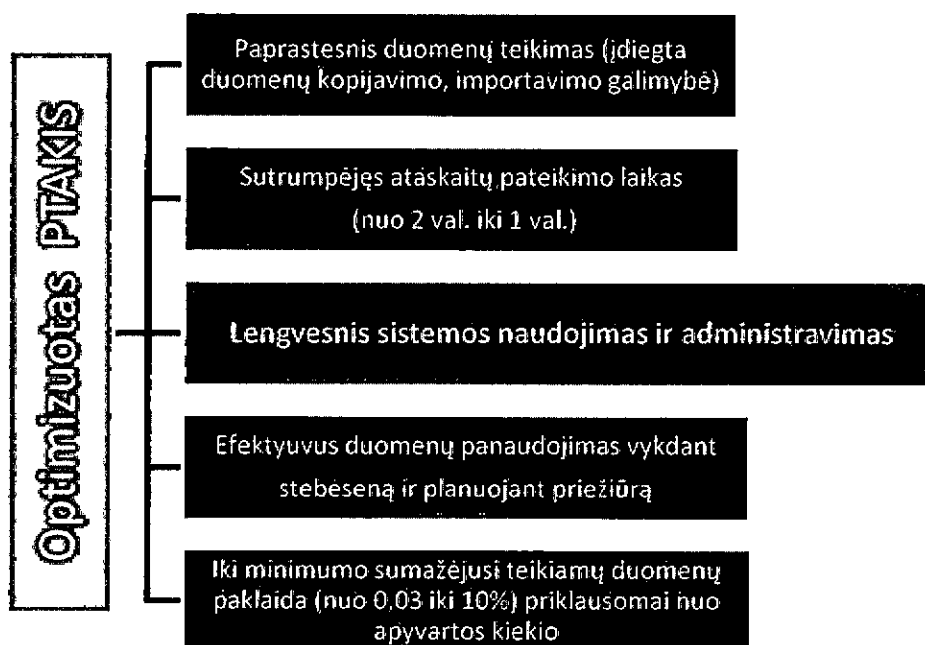
25 % apklausoje dalyvavusių subjektų nurodė, kad sistema veikia labai gerai ir keisti bei tobulinti jos nereikia, 75% apklausos dalyvių pateikė savo nuomonę/pasiūlymus, ką galima būtų pakeisti/patobulinti sistemoje, kad jos naudojimas būtų dar patogesnis. Departamentas, atsižvelgdamas į pateiktus subjektų pasiūlymus optimizavo PTAKIS ir tai leis jau artimiausiu laiku užtikrinti efektyvesnį duomenų surinkimą bei tuo pačiu sumažins administracinę našlą įmonėms.

- 2019 m. buvo sukurti ir įdiegti PTAKIS nauji įrankiai, kurie palengvina duomenų teikimą subjektams bei darbą su informacine sistema Departamento specialistams bei valstybinių institucijų atstovams (17 pav.).

17 pav. 2019 m. PTAKIS optimizavimas, siekiant visapusiškai efektyvinti sistemos funkcionalumą

- 2019 metais atliktas PTAKIS optimizavimas, siekiant pagerinti sistemos funkcionalumą ir naudojimo efektyvumą, todėl darbas su sistema tapo paprastesnis (18 pav.).

18 pav. PTAKIS optimizavimo rezultatas

Departamentas ir toliau planuoja tobulinti PTAKIS, siekiant pagerinti sistemos funkcionalumą ir sumažinti tiek ūkio subjektams, tiek Departamento specialistams administracinę naštą.

Subjektų mokymai

Igyvendinant teisės aktais numatytas nuostatas dėl siekiant kuo sklandesnio duomenų teikimo į atnaujintą PTAKIS, bei sumažinti konsultavimo sąnaudas buvo organizuoti ir praversti mokymai „on-line“ būdu subjektams, teikiantiems informaciją apie savo veikloje naudojamus prekursorius ir į oficialų sąrašą neįtrauktas medžiagas. Mokymuose „Informacinė sistema „PTAKIS“ tiesiogiai dalyvavo ir klausimus uždavė subjektams, nuolat teikiantis duomenis į sistemą, po mokymų pranešimas patalpintas tinklalapyje www.youtube.com, NTAKD kanale. 26 subjektai apmokyti jų veiklos vietose. Per 2019 metus subjektams suteiktos 682 konsultacijos PTAKIS naudojimosi bei veiklos priežiūros klausimais.

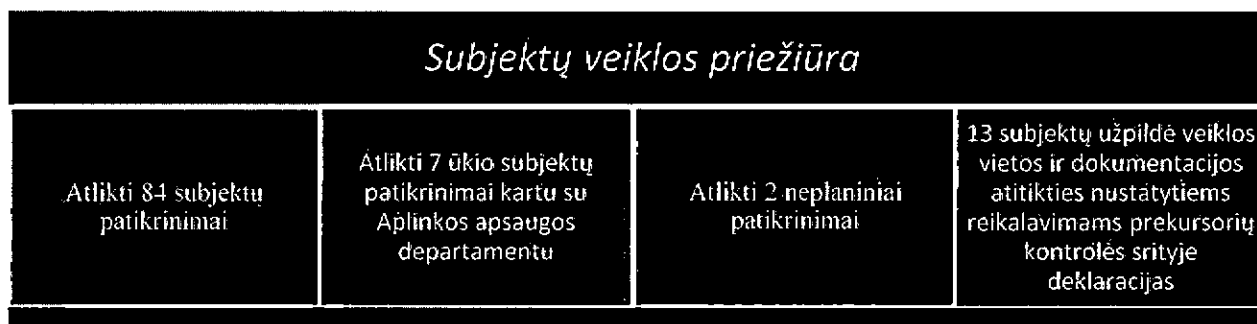
Pareigūnų mokymai

Organizuoti 3 mokymai muitinės ir valstybinės sienos apsaugos pareigūnams apie prekursorius ir į oficialų sąrašą neįtrauktas medžiagas, šių medžiagų teisinį reguliavimą, galimas teisėtas ir neteisėtas jų naudojimo sritis, naujas minėtų medžiagų prekybos tendencijas Sąjungos rinkoje bei su tuo atsiradusias problemas

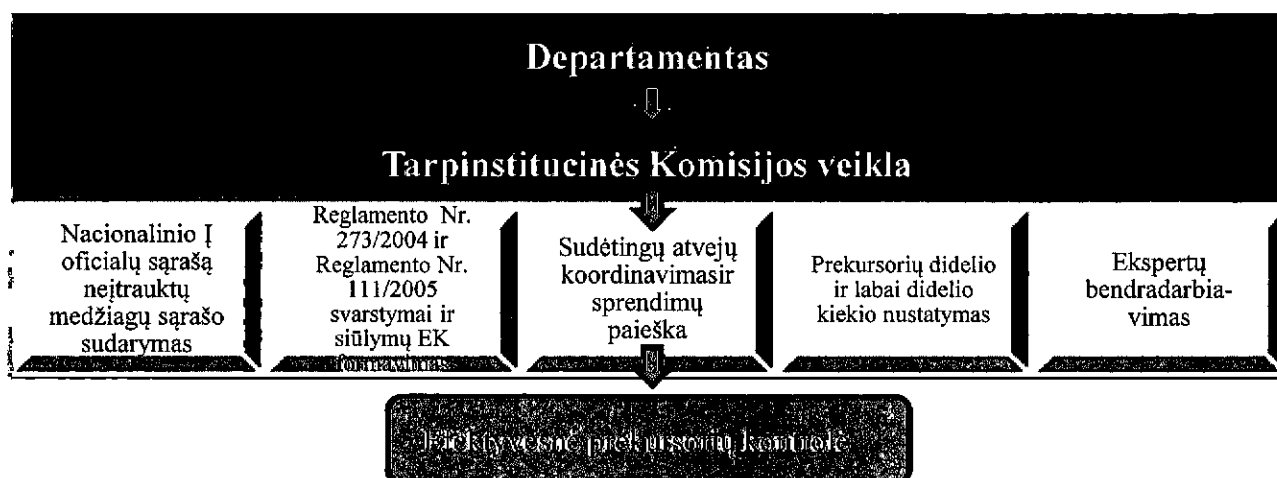
Subjektų veiklos priežiūra

Departamento tikslingai ir efektyviai atlikti planiniai, neplaniniai ir kompleksiniai ūkio subjektų veiklos patikrinimai užtikrino greitą galimai įtartinų sandorių nustatymą ir operatyvų bendradarbiavimą su kompetentingomis institucijomis (19 pav.). Sėkmingai taikyta nauja ūkio subjektų veiklos patikrinimo rūšis prekursorių kontrolės srityje, įvertinant užpildytą „Subjektų veiklos vietos ir dokumentacijos atitikties nustatyties reikalavimams narkotinių ir psichotropinių medžiagų (prekursorių) kontrolės srityje deklaraciją“. Tokiu būdu subjektams sudaryta galimybė patiems peržiūrėti ir atsakingai įvertinti savo veiklą bei dalyvauti įtartinų sandorių nustatyme, tuo pačiu sumažinant jiems administracinę naštą ir ugdant pasitikėjimą vieni kitais.

Departamento specialistai patikrino 41 naują subjektą, kuris savo apyvartoje turi prekursorių bei į oficialų sąrašą neįtrauktų medžiagų. Naujos įmonės, savo apyvartoje turinčios prekursorius bei į oficialų sąrašą neįtrauktas medžiagas buvo nustatytos vertinant į PTAKIS pateiktus duomenis.

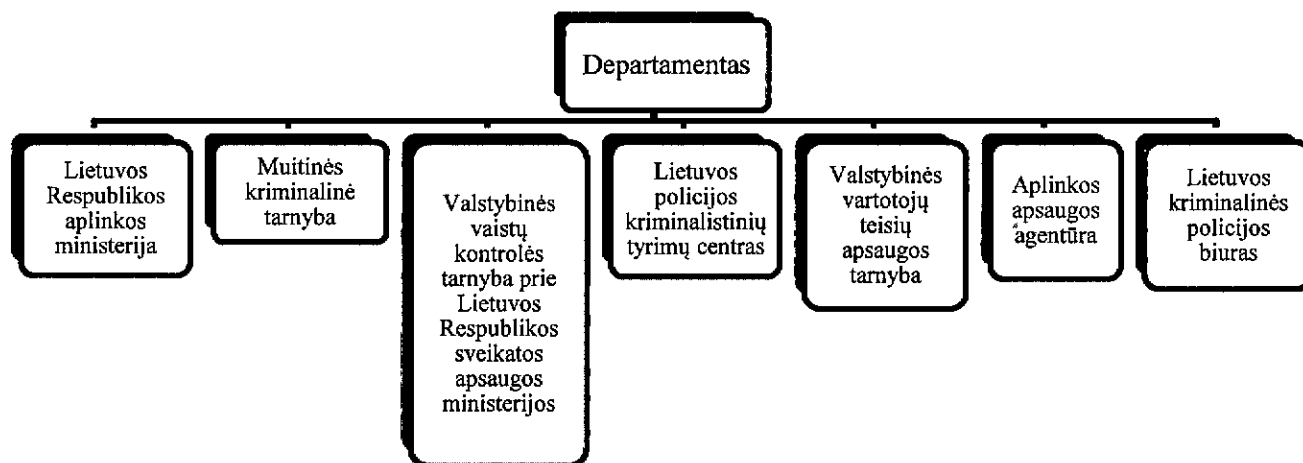

19 pav. Subjektų, savo veikloje naudojančių prekursorius, veiklos priežiūra

20 pav. Prekursorių kontrolės veiksmų koordinavimas ir efektyvinimas

- Departamente veikianti Tarpinstitucinė narkotinių ir psichotropinių medžiagų pirmtakų (prekursorių) kontrolės veiksmų koordinavimo komisija (21 pav.) patvirtino į oficialų sąrašą neįtrauktų medžiagų sąrašo atnaujinimą bei aktualius teisės aktų pakeitimus prekursorių kontrolės srityje. Taip pat komisija inicijavo Departamento direktoriaus 2011 m. gegužės 3 d. įsakymo Nr. TL-68 dėl pirmos kategorijos narkotinių ir psichotropinių medžiagų pirmtakų (prekursorių) didelio ir labai didelio kiekio nustatymo rekomendacijų pakeitimą ir papildymą sekančiomis medžiagomis: (3,4-MDP-2-P methyl glycidate (PMK glycidate), 3,4-MDP-2-P methyl glycidic acid (PMK glycidic acid), Alpha-phenylacetamide (APAA), BMK Glycidate, BMK Glycidic acid, Methyl 3-oxo-2-phenyl butanoate (MAPA)).

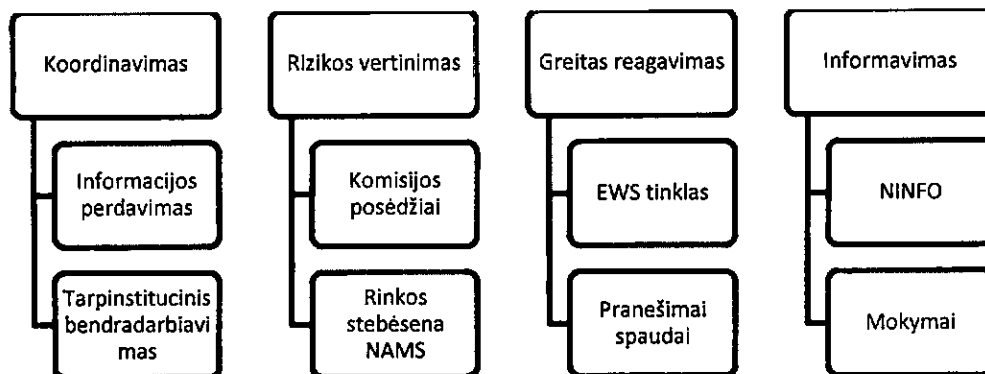

21 pav. Tarpinstitucinė narkotinių ir psichotropinių medžiagų pirmtakų (prekursorių) kontrolės veiksmų koordinavimo komisija

- Departamentas parengė informacines gaires, kuriose galima rasti į oficialų sąrašą neįtrauktų medžiagų aprašymus, pagrindinius panaudojimo būdus, molekulinės formules bei kitą naudingą informaciją kontrolę atliekančioms valstybinėms institucijoms. Šios gairės buvo išplatintos visoms su narkotinių ir psichotropinių medžiagų pirmtakų (prekursorių) kontrole susijusioms institucijoms. Institucijos turėdamos tokią konstruktyvią informaciją vykdydamos priežiūros funkcijas gali lengviau atpažinti nelegalius cheminių medžiagų panaudojimo būdus ir taip prisidėti prie narkotinių medžiagų pasiūlos mažinimo. Šios gairės taip pat gali padėti subjektams, vykdančiams cheminių medžiagų tiekimą į rinką, identifikuoti galimai įtartinus sandorius.
- Ūkio subjektai vaidina vieną iš svarbiausių vaidmenų, užkertant kelią narkotinių ir psichotropinių medžiagų pirmtakų (prekursorių) patekimui į nelegalią rinką. (Pvz. identifikuojant nelegalius sandorius, susijusius su į oficialų sąrašą neįtrauktomis medžiagomis). Nors tai yra savanoriška veikla, bet labai skatinama atsižvelgiant į Tarptautinės narkotikų kontrolės valdybos rekomendacijas. Savanoriškas tarptautinis bendradarbiavimas suteikia būtiną lankstumą greitai reaguoti į narkotinių ir psichotropinių medžiagų pirmtakų (prekursorių) apyvartos kintančias tendencijas.

Naujos psichoaktyviosios medžiagos

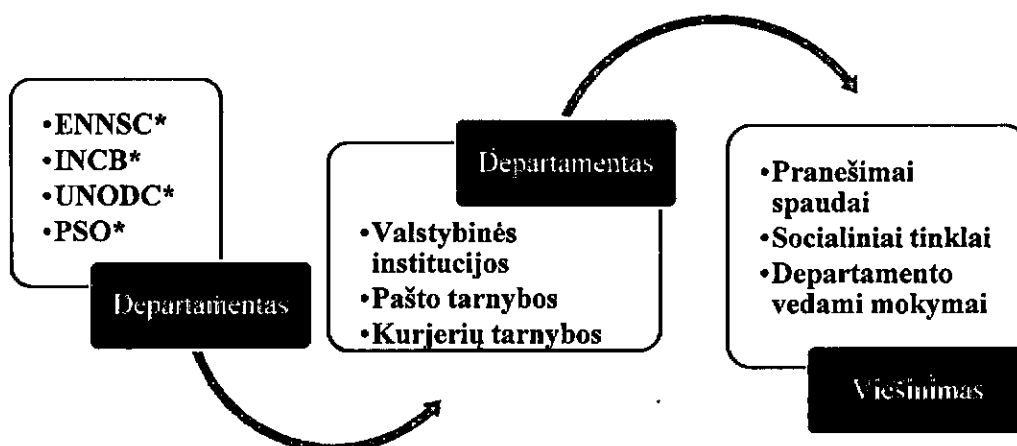
Narkotinių ir psichotropinių medžiagų vartojimo tendencijoms įtaką darė visas kompleksas priemonių, kurias įgyvendina Departamentas (22 pav.). Naujų psichoaktyviųjų medžiagų (angl. *new psychoactive substances*, toliau – NPS) prieinamumą rinkoje nuolat įtakoja internetinės prekybos plėtra. NPS siunčiamos iš bet kurios pasaulio šalies (dažniausiai iš Kinijos) paštu arba skubiųjų siuntų pagalba, dažnai naudojant paštomatus (savitarnos langus), kas sudaro palankias sąlygas pasiūlos augimui ir nepalankias sąlygas NPS kontrolės užtikrinimui.

22 pav. Departamento veiksniai, darę įtaką narkotinių ir psichotropinių medžiagų vartojimo tendencijoms

Koordinavimas

- Departamentas nuolat organizuoja ir dalyvauja informacijos apsikeitime apie naujas rinkoje pasirodžiusias psichoaktyvias medžiagas, apie kurias informacija buvo gauta per Ankstyvojo perspėjimo sistemą (angl. *Early warning system*, toliau - EWS) iš Europos narkotikų ir narkomanijos stebėsenos centro (toliau - ENNSC) arba iš kitų atsakingų, kontrolę vykdančių institucijų ir koordinuoja šios informacijos apsikeitimą tarp kompetentingų institucijų bei siūlo priemones, labiausiai tinkamas stebimų psichoaktyviu efektu pasižyminčių medžiagų kontrolei užtikrinti.
- 2019 m. Departamentas bendradarbiavo su tarptautinėmis institucijomis - Pasaulio sveikatos organizacija (toliau-PSO), Europos narkotikų ir narkomanijos stebėsenos centras (toliau – ENNSC), Jungtinių Tautų narkotikų ir nusikaltimų prevencijos biuras (toliau – UNODC), Jungtinių Tautų narkotikų ir nusikaltimų prevencijos biuras (toliau - INCB), organizavo prašomų duomenų surinkimą bei jų pateikimą, užpildydamas ir pateikdamas 8 klausimynus apie įvairias narkotines ir psichotropines medžiagas.
- 2019 m. valstybinės laboratorijos pranešė Departamentui apie 12 (2018 m. – 14) pirmą kartą nustatytų NPS Lietuvoje. Surinktos informacijos pagrindu apie naujas Lietuvos rinkoje pasirodžiusias medžiagas Departamentas parengė pranešimų formas ir teisės aktų nustatyta tvarka pateikė ENNSC.
- Atsižvelgiant į besikeičiančias rinkos tendencijas, Departamentas plėtojo ir stiprino bendradarbiavimą (23 pav.), siekdamas apsaugoti ne tik narkotinių ir psichotropinių medžiagų vartotojus nuo pavojingų cheminių medžiagų, bet ir specialistus, savo darbe susiduriančius su narkotinėmis ir psichotropinėmis medžiagomis. 2019 m. Departamentas kreipėsi į pašto ir kurjerių paslaugas teikiančias įmones, siūlydamas aktyviai bendradarbiauti kartu mažinant narkotinių ir psichotropinių medžiagų keliamą riziką sveikatai ir jų patekimą į rinką, greitai reaguojant į grėsmes, keičiantis informacija ir patirtimi.

Prie šio bendradarbiavimo tinklo prisijungė 9 pašto paslaugas teikiančios įmonės ir tarnybos.

23 pav. Informacijos apie pavojingus NPS ar pavojingus narkotikus rinkoje perdavimas

*ENNSC (angl. European Monitoring Centre for Drugs and Drug Addiction) – Europos narkotikų ir narkomanijos stebėsenos centras

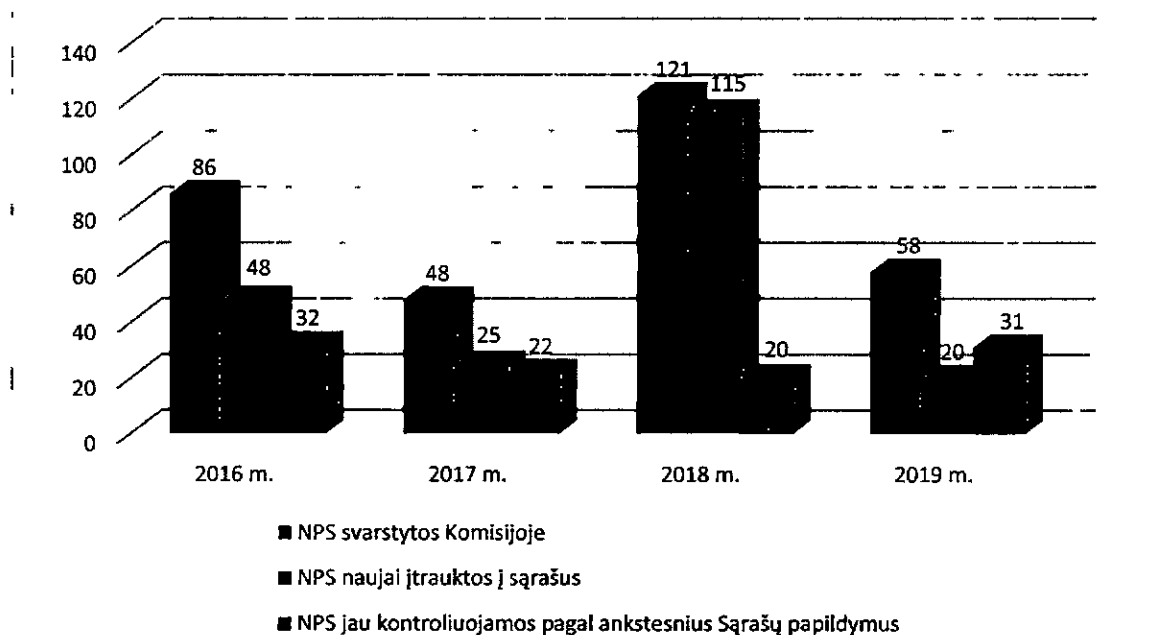
*INCB (angl. International Narcotics Control Board) – Jungtinių Tautų narkotikų ir nusikaltimų prevencijos biuras

*UNODC (angl. United Nations Office on Drugs and Crime) – Jungtinių Tautų narkotikų ir nusikaltimų prevencijos biuras

*PSO (angl. World Health Organization) – Pasaulio sveikatos organizacija

Efektyvus NPS rizikos vertinimas

- Greitas reagavimas į rinkoje siūlomas NPS ir informacijos perdavimas kitoms valstybėms narėms bei nacionalinėms valstybinėms institucijoms leido greitai identifikuoti, įvertinti ir nustatyti kontrolės priemones naujoms rinkoje pasirodžiusioms psichoaktyviosioms medžiagoms.
- Departamentas koordinuoja Tarpžinybinės psichoaktyvų efektą sukeliančių medžiagų rizikos vertinimo komisijos (toliau – Komisija) veiklą. Komisija per 2019 m. svarstė 58 medžiagas, į Narkotinių ir psichotropinių medžiagų sąrašus (toliau – Kontroluojami sąrašai) buvo įtrauktos ir rinkos ribojimo priemonės pritaikytos 20 NPS, iš jų – 17 individualia tvarka, o 3 – į darinių grupes, nurodant bendrą struktūrą su galimais naujais radikalais medžiagos struktūroje (24 pav.), 31 NPS pagal galiojančią teisinį reglamentavimą pateko jau į kontroliuojamų medžiagų sąrašus *a priori*. Nustatyti naujai įtrauktų medžiagų nedideli, dideli ir labai dideli rekomendaciniai kiekiai.

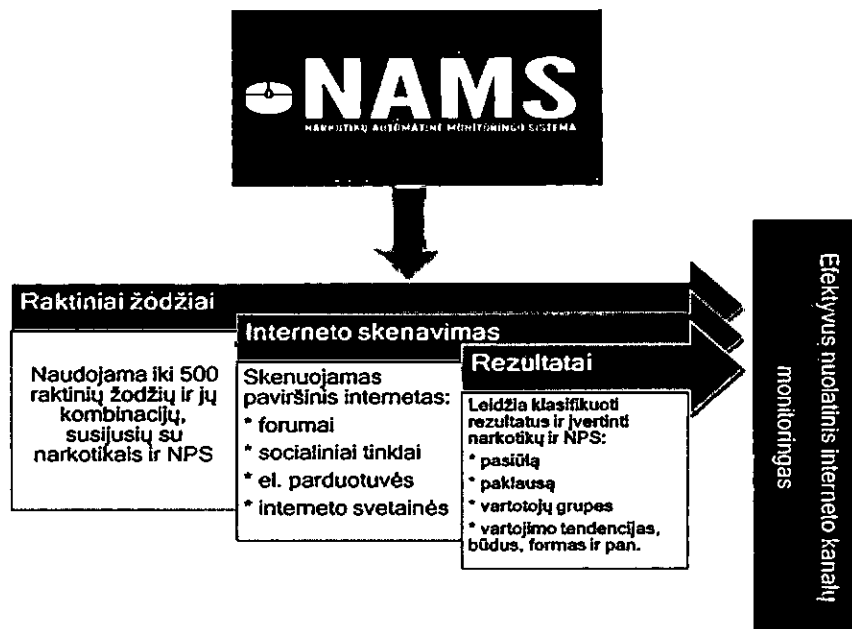

24 pav. NPS rizikos vertinimo rezultatai 2016–2019 m., vienetais

- Iki 2015 m. NPS skaičius Europoje kasmet vis didėjo, tačiau nuo 2016 m. šis skaičius stabilizavosi – tai atspindi kasmet iš ENNSC per EWS tinklą gaunamų pranešimų skaičius apie rinkoje pasirodžiusias NPS.
- Tiek 2018 m., tiek 2019 m. per EWS nustatytų NPS skaičius buvo panašus kaip ir 2017 m., tačiau 2018 m. rinką užplūdus pavojingiems sintetiniams opioidams, Jungtinių Tautų Tarptautinės narkotikų kontrolės valdyba (angl. International Narcotics Control Board (toliau – INCB) ėmėsi priemonių ir išplatino sąrašą sintetinių fentanilių (93), kurių teisėtas panaudojimas pramonėje nėra žinomas. Siekiant apsaugoti vartotojus ir visą visuomenę, INCB rekomendavo valstybėms prevenciškai pritaikyti rinkos ribojimo priemones šioms medžiagoms. Šis INCB pateiktas sintetinių opioidų sąrašas smarkiai padidino 2018 m. Komisijoje svarstytų NPS skaičių (3 pav.).
- NPS skaičiaus stabilizavimasis gali būti dėl kelių priežasčių: kai kurios Europos valstybės yra nustačiusios visišką draudimą, taip sukurdamos labiau ribojamą teisinę aplinką, kurioje gamintojams sunkiau inovacijomis aplenkti teisinės kontrolės priemones bei tiekti šias medžiagas į ES. Daug NPS į Europą tiekiamas iš Kinijos, todėl dar vienas veiksnys, įtakojęs NPS lėtesnį kūrimą, gali būti – sugriežtintos kontrolės priemonės, taikomos naujas medžiagas gaminančioms laboratorijoms Kinijoje ir operatyvios teisėsaugos operacijos. Taip pat įtakos NPS paklausai galėjo turėti prevencijos, žalos mažinimo priemonės, kuriomis formuojamas neigiamas vartotojų požiūris į NPS, kaip į nesaugią alternatyvą labiau žinomoms neteisėtoms narkotinėms ir psichotropinėms medžiagoms.

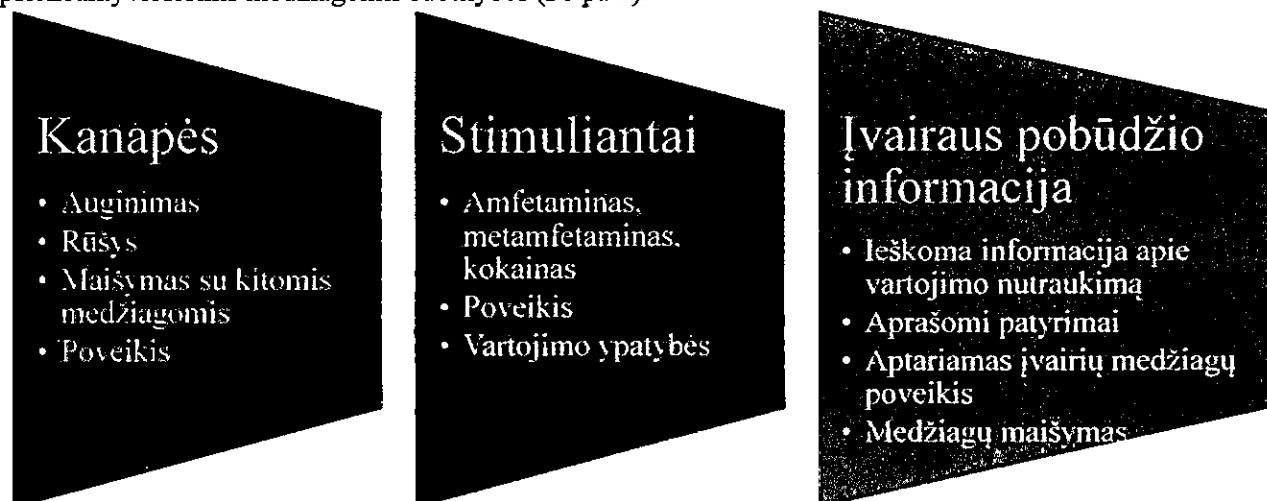
Rinkos stebėsena naujo įrankio pagalba

Departamente nuo 2019 m. sausio mėn. įdiegta informacijos apie narkotikus viešojoje erdvėje paieškos priemonė - narkotikų automatinė monitoringo sistema (NAMS). Tai inovatyvus įrankis, leidęs stebėti narkotikų ir naujų psichoaktyviųjų medžiagų pasiūlą ir paklausą Lietuvos viešojoje erdvėje. Įgyvendinant šią idėją bei bendradarbiaujant su policija atrinkti net 104 raktiniai žodžiai, kuriais viešojoje erdvėje gali būti vadinamos narkotinės ir psichotropinės medžiagos, o stebint internetinius tinklalapius bei pokalbių svetaines, „atrasti“ dar 32, kuriuos internetinių svetainių lankytojai naudoja dalindamiesi informacija apie narkotikus (25 pav.).

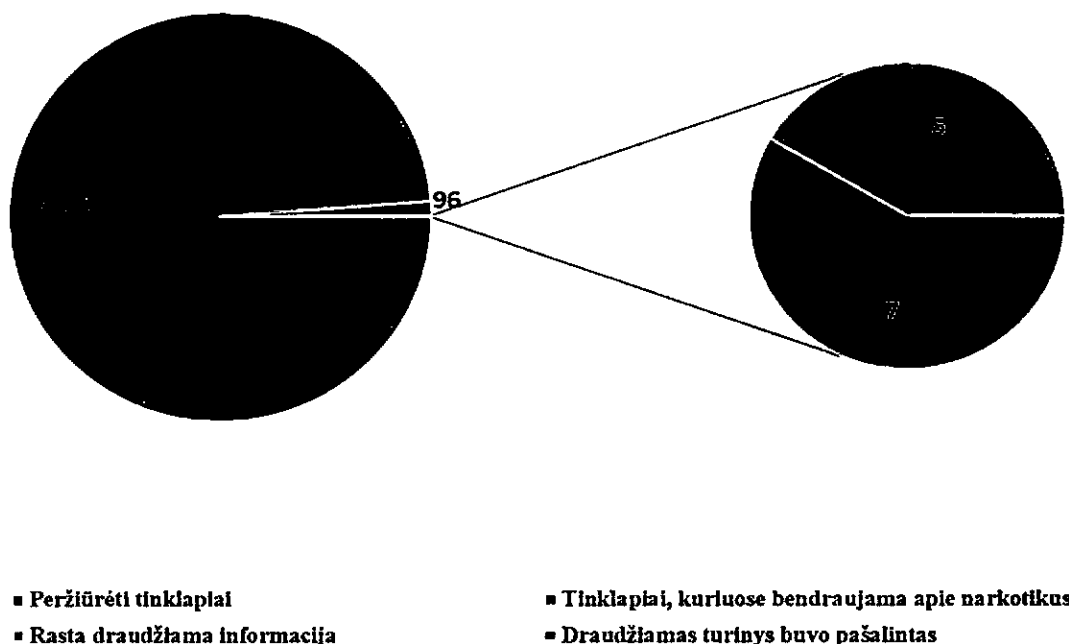
25 pav. NAMS-Narkotikų Automatinė Monitoringo Sistema

Per 2019 m. NAMS pagalba automatiškai nuskaityti 8530 internetiniai tinklalapiai ir pokalbių svetainės. Nustatyta 91 internetinė pokalbių svetainė, kuriose nebūtina registracija, ir kuriose dalinamasi informacija apie svaiginimosi priemones bei jų teisėtumą. Departamento duomenimis, daugiausia viešojoje erdvėje aptarinėjamos rūkomosios kanapės, jų auginimo ypatumai, rūšys, maišymo su alkoholiu bei naujomis psichoaktyviosiomis medžiagomis subtilybės (26 pav.).

26 pav. Stebėto paviršinio interneto pokalbių apie narkotines medžiagas tematika

NAMS įrankio pagalba atliekama narkotikų reklamos bei draudžiamos informacijos, susijusios su narkotikais stebėseną ir kontrolę. Paviršiniame internete buvo rasti 7 tinklapiai su draudžiama informacija. Bendradarbiaujant su internetinių svetainių administratoriais 6 tinklapiai pašalino apie narkotinių ir psichotropinių medžiagų patrauklumą skleidžiamą informaciją (27 pav.), o bendradarbiaujant su teisėsaugos institucijomis viena internetinė svetainė, dėl skatinimo vartoti psichoaktyvias medžiagas, buvo uždaryta.

27 pav. NAMS įrankio pagalba atlikto paviršinio interneto monitoringo rezultatai

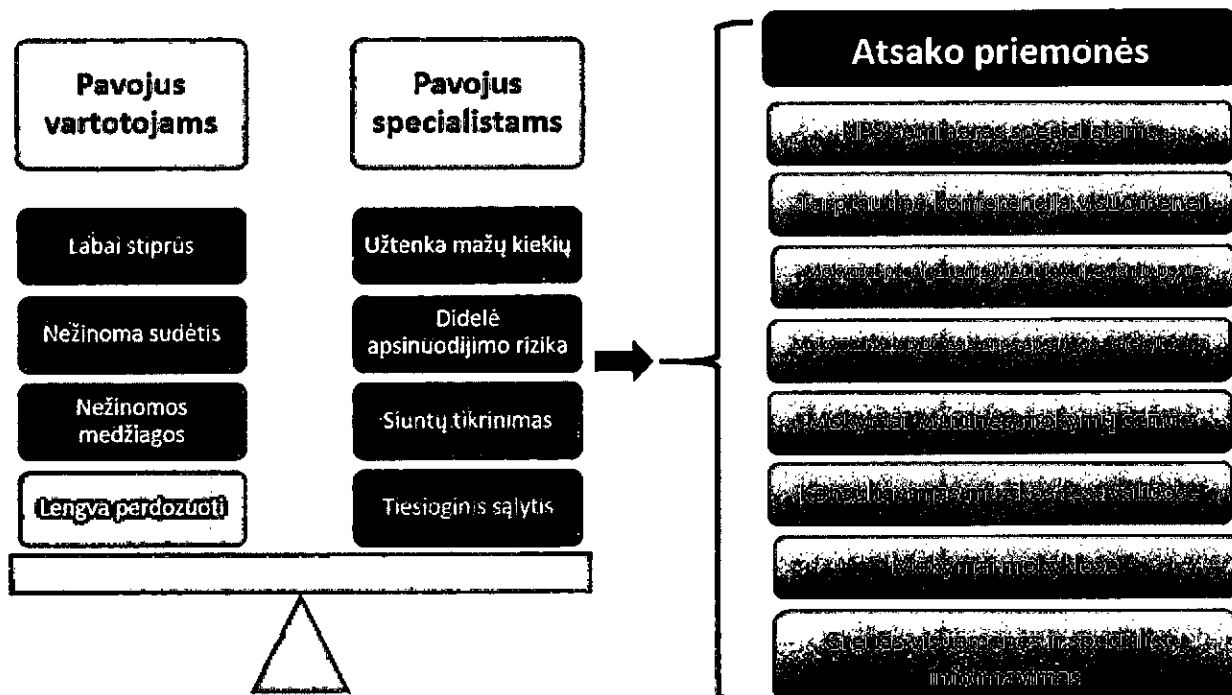
Stebėtose internetinėse pokalbių svetainėse vyraujantis pasisakiusiųjų asmenų amžius siekė 14 – 17 metų, rečiau 20 – 25 m. Pasitaikė asmenų, kurie nurodė esantys virš 40 metų amžiaus.

Per minėtą laikotarpį išryškėjo dominuojanti tendencija, kad asmenys prisijungia prie pokalbių apie psichoaktyvias medžiagas nereguliariai. Nuolatiniai pokalbių svetainių dalyviai rašydami savo pastebėjimus ar komentarus daro daug gramatinių klaidų, nepasižymi iškalba, naudoja daug sutrumpinimų, gatvės „slengų“ ir keiksmažodžių. Galima daryti prielaidą, kad internetinėse pokalbių svetainėse dažniausiai informacijos apie neteisėtas svaiginimosi priemones ieško ir patarimais dalinasi žemesnį išsilavinimą turintys asmenys.

Pasitelkus NAMS įrankį iš stebėto 2019 m. laikotarpio darytina prielaida, kad Lietuvoje asmenys viešojoje internetinėje erdvėje narkotikų neplatina, o viešai pasiekiamuose internetiniuose puslapiuose ir pokalbių svetainėse apie neteisėtas svaiginimosi priemones kalba neaktyviai ir neskatina jų vartojimo.

Greitas reagavimas į grėsmes

- Reaguodamas į Tarptautinės narkotikų kontrolės valdybos (INCB) valstybėms narėms išplatintą informaciją apie galimai pavojingas pašto siuntas su narkotinėmis ir psichotropinėmis medžiagomis, Departamentas nedelsiant kreipėsi į pašto paslaugas teikiančias įmones ir LR muitinę, informuodamas apie galimai grėsmę keliančias siuntas bei ragindamas užtikrinti šiose institucijose dirbančių specialistų saugą (28 pav.).

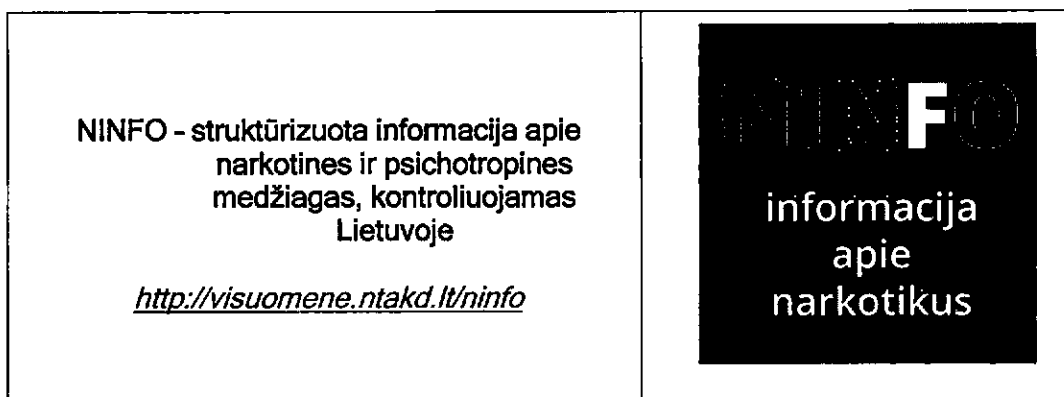
28 pav. Sintetinių opioidų keliamas pavojus ir greitos atsako priemonės

- Siekdamas apsaugoti visuomenės sveikatą bei greitai reaguodamas į iš ENNSC per EWS gaunamus įspėjimus (*Public Health Alerts*) apie NPS sukeltas grėsmes sveikatai (mirtys, ūmūs apsinuodijimo atvejai) kitose valstybėse, Departamentas parengė informacinę medžiagą ir išplatino 6 pranešimus atsakingoms institucijoms bei Departamento svetainėje, siekiant įspėti, informuoti ir atkreipti visuomenės dėmesį į NPS, kurios sukėlė staigius apsinuodijimo ar mirties atvejus įvairiose ES šalyse.
- Aktyviai vykdydamas NPS stebėseną internetinėje erdvėje ir siekdamas užtikrinti visuomenės saugumą, Departamentas 2019 m. užfiksavęs galimus pažeidimus, išsiuntė įspėjančius aiškinamuosius pranešimus su prašymu pašalinti galimai draudžiamą informaciją ar nebevykdyti įstatymais galimai uždraustos veiklos. Į visus Departamento prašymus buvo skubiai sureaguota.

Informavimas ir kompetencijų tobulinimas

- Reaguodamas į kintančias NPS tendencijas, Departamentas kartu su Europos narkotikų ir narkomanijos stebėsenos centru organizavo seminarą „*Naujų psichoaktyviųjų medžiagų keliamos grėsmės ir auganti profesinė rizika*“. Šis seminaras įvairių sričių ekspertas suteikė žinių apie naujų psichoaktyviųjų medžiagų keliamus iššūkius bei grėsmę darbo aplinkoje, šių grėsmių ir galimų rizikų sveikatai valdymą. Tarptautiniai ekspertai pabrėžė NPS, ypač fentanilio analogų, keliamus pavojus, kurie reikalauja imtis praktinių priemonių, siekiant užtikrinti, kad darbuotojai, dirbantys pašto paslaugų sferoje, teisėsaugos, reguliavimo ir kitose pirmojo reagavimo įstaigose, ir kuriems gresia didelė apsinuodijimo rizika, galėtų saugiai atlikti savo funkcijas.
- 2019 m. Departamento specialistai įvykdė 11 mokymų, siekdami tobulinti Lietuvoje dirbančių specialistų, kurie savo darbe susiduria su narkotinėmis ir psichotropinėmis medžiagomis, kompetenciją ir pateikti susistemintą informaciją apie NPS (kas tai yra, jų rūšys, galimos formos, vartojimo būdai, poveikis sveikatai jų pavartojus, su NPS siejama profesinė rizika ir kaip jos išvengti), o taip pat ugdyti visuomenės supratimą ir sąmoningumą apie narkotines ir psichotropines medžiagas:
- Specialistams:
 - Muitinės mokymų centre (muitinės pareigūnams);
 - Pasieniečių mokykloje (pareigūnams)
 - Medininkų pasienio poste (pareigūnams)
 - Tarptautinėje konferencijoje Varšuvoje (specialistams)
 - Tarptautiniame seminare Gdanske (specialistams)

- Baigiamojoje projekto „Narcomap“ konferencijoje (specialistams)
 - Metinėje toksikologų konferencijoje (gydytojams ir specialistams)
- Visuomenei:
 - Mokyklose (pedagogams ir mokiniams)
 - Muzikos festivaliuose (lankytojams)
 - Tarptautinėje kanapių konferencijoje (visuomenei)
- 2019 m. Departamento specialistai lankėsi Medininkų pasienio poste, kuriame vykdė mokymus apie narkotines ir psichotropines medžiagas ir jų keliamą profesinę riziką muitinės pareigūnams, o taip pat ir patys susipažino su naujausiais muitinės pareigūnų darbo metodais, priemonėmis bei įranga.
- Atsižvelgiant į vis didesnę NPS (ypač sintetinių opioidų (fentanilių)) sąlygotą profesinę riziką, kylančią muitinės pareigūnams, Departamentas inicijavo ir rekomendavo Muitinės departamentui atkreipti dėmesį į NPS keliamą riziką sveikatai ir gyvybei, aprūpinant pareigūnus priemonėmis, užtikrinančias pareigūnų saugą darbo vietoje ir aprūpinant juos būtinomis asmeninėmis apsaugos priemonėmis.
- Departamento įdiegtas inovatyvus informacinis įrankis NINFO (Informacija apie narkotikus) – tai inovatyvi ir patogi e-paslauga visuomenei ir specialistams, pateikianti išsamią informaciją suinteresuotiems asmenims apie taikomas rinkos ribojimo priemones narkotinėms ir psichotropinėms medžiagoms bei NPS (29 pav.).

29 pav. NINFO informacinis įrankis

- 2019 m. išplėtus ir papildžius NINFO įrankį, vartotojai galėjo dar greičiau ir lengviau rasti išsamią ir struktūrizuotą informaciją apie narkotikų legalumą Lietuvoje. Taip pat NINFO leido padidinti Departamento veiklos efektyvumą, ženkliai sumažindamas konsultacijų raštu ir telefonu dėl medžiagų kontrolės statuso Lietuvoje skaičių.

Tarpinstitucinis bendradarbiavimas ir veiklos koordinavimas

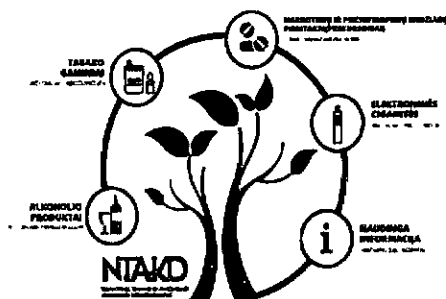
- Organizuoti ir koordinuoti bendri veiksmai tabako ir alkoholio produktų priežiūroje su kitomis kontroliuojančiomis institucijomis (Policijos departamento, Valstybinės mokesčių inspekcijos ir VTAT atstovais) kas leido greitai ir efektyviai vykdyti ūkio subjektų kontrolę. Tuo pačiu bendri kontrolės veiksmai leido dalintis gerąja praktika tarp kontrolės funkcijas atliekančių institucijų.
- Departamentas inicijavo ir organizavo akciją, siekdamas didinti gyventojų informuotumą apie jiems suteiktas teises Departamento kompetencijai suteiktose srityse. Informacijos sklaidimui bendradarbiauta su nevyriausybinių organizacijos, savivaldybių administracijomis, taip pat sklaidai buvo pasirinktos ir kitos priemonės (socialiniai tinklai, interneto svetainės).
- Departamentas organizavo interaktyvius mokymus ūkio subjektams aktualiais klausimais susijusiais su alkoholio ir tabako gaminių priežiūros sritimi. Mokymų tikslas buvo pasiekti ne tik ūkio subjektų vadovybę, administracijos darbuotojus, tačiau ir realiai su prekyba alkoholiniais gėrimais ir tabako gaminiais susiduriančius darbuotojus. Šių mokymų medžiaga patalpinta internetinėje erdvėje, siekiant, kad ja galėtų ūkio subjektai pasinaudoti ir ateityje, pavyzdžiui apmokant naujus darbuotojus.

3. Veiklos, susijusios su alkoholio produktais, tabako gaminiais ir prekursoriais, licencijavimo srityje:

Licencijavimo veiklos efektyvumo didinimas

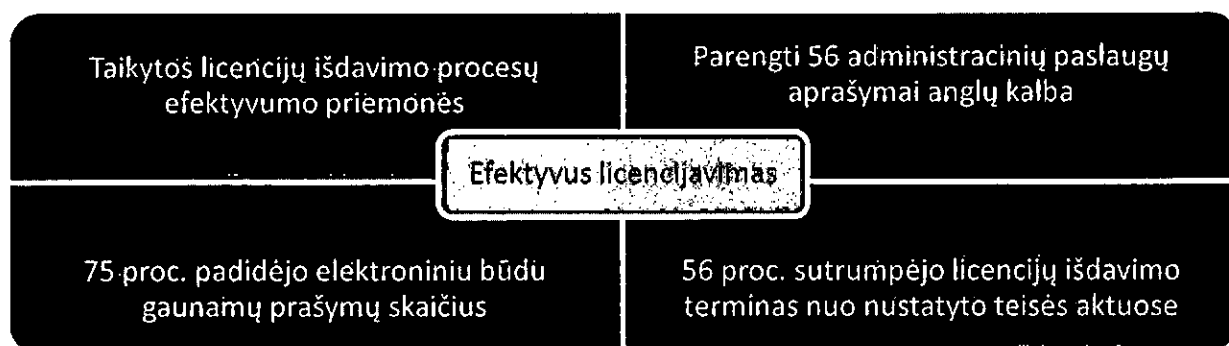
• Sumažinta našta verslui, efektyvi verslo aplinka – tai Departamento sukurto ir įdiegto daugiafunkcinio konsultavimo modelio *medis.ntakd.lt* rezultatas. Ši patogi elektroninė konsultacinė priemonė yra naudinga ne tik ūkio subjektams, bet ir savivaldybėms bei priežiūrą vykdančioms institucijoms.

- Medis.NTAKD.lt informacija 2019 m. naudojosi 10 tūkst. lankytojų.
- Kiekvieną mėnesį apsilanko daugiau kaip 800 naujų vartotojų.

• Per dieną tinklalapyje apsilanko vidutiniškai 20-70 vartotojų.

- Atsižvelgiant į lankytojų poreikius, rengiamos konsultacijos ir rekomendacijos.
- Grįžtamasis ryšys su vartotojais – atsižvelgiant į jų poreikius, rengiamos rekomendacijos bei konsultacijos.

30 pav. Veiksniai, kurie turėjo įtakos efektyviam administracinių paslaugų teikimui

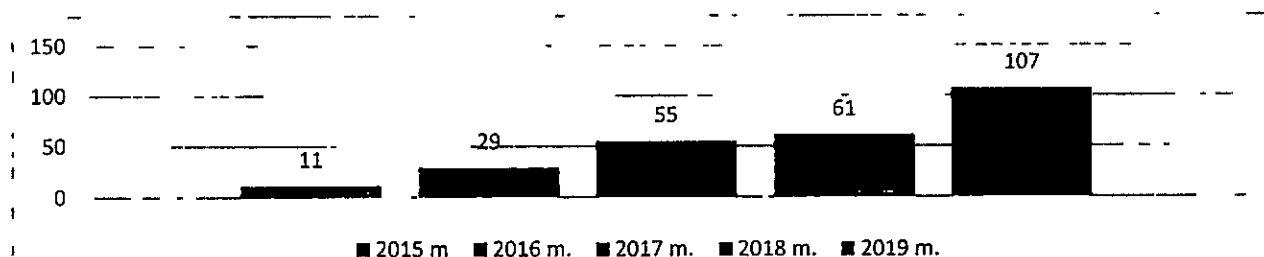
• Siekdamas efektyviai naudoti Europos Komisijos sukurtu bendruoju registravimo portalu EU-CEG gaunamą Tabako produktų direktyvos (toliau – TPD) nustatytą informaciją apie Lietuvos rinkai skirtus tabako gaminius ir elektronines cigaretes bei jų pildykles, EU-CEG gaunamą medžiagą naudoti institucijų bendruose rinkos priežiūros veiksmuose, Departamentas iniciavo tarpinstitucinio susitarimo pasirašymą su Valstybine vartotojų teisių apsaugos tarnyba (toliau – VVTAT) ir Nacionaline visuomenės sveikatos priežiūros laboratorija (toliau – NVSPL). Remiantis susitarimo nuostatomis, Departamentas EU-CEG portale atrenka galimai TPD reikalavimų neatitinkančius gaminius, parengtą medžiagą teikia VVTAT dokumentiniam įvertinimui. 2019 m. buvo atrinkta 30 tokių gaminių. Be to, atliekami bendri Departamento ir VVTAT patikrinimai, kurių metu atrinkti el. cigarečių mėginiai pateikiami NVSPL tyrimams atlikti. 2019 m. buvo atlikti 30 el. skysčių laboratoriniai tyrimai.

• Be minėtų institucijų bendradarbiavimo priemonių, išnaudotos naujai įdiegtos EU-CEG portalo techninės galimybės, aktyviai bendradarbiauta su ES šalių tabako gaminių ir el. cigarečių ekspertais: keičiamasi informacija apie galimai neatitinkančius TPD reikalavimų gaminius, taikytinas teises priemones, dalyvauta EK organizuotame el. cigarečių ekspertų darbo grupės susitikime (31 pav).

31 pav. Veiksniai, kurie darė įtaką efektyviai EU-CEG gaunamos informacijos stebėsenai

• *Departamentui teikiant paslaugas elektroninėje erdvėje, sudaroma galimybė efektyvinti veiklą, mažinti administracinę naštą verslui.* Siekdamas spartinti el. paslaugų populiarumo augimą, Departamentas nuolat ūkio subjektus informuoja apie galimybę teikti dokumentus elektroninėmis priemonėmis, skatina juos atsisakyti popierinių paraiškų ir licencijų, leidimų ar pažymėjimų įsigijimui, papildymui ar patikslinimui teikti saugius ir patogius el. prašymus. 32 paveiksle matyti, kad vis daugiau ūkio subjektų įvertina el. paslaugų patogumą, jų populiarumas sparčiai auga.

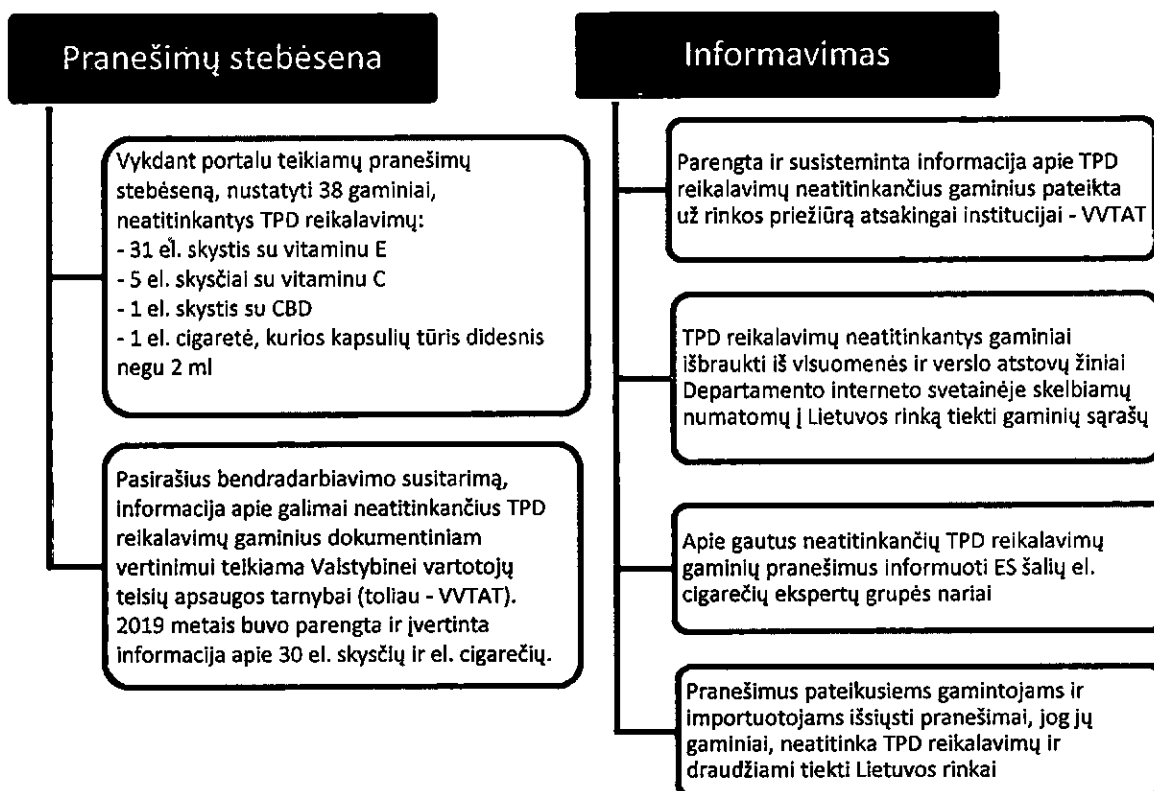
32 pav. Departamente 2015–2019 m. gautų el. prašymų suteikti paslaugas skaičiaus palyginimas vienetais

Tarptautinių informacinių sistemų naudojimas

• Europos Komisijos sukurtoje informacinėje sistemoje CIRCA pateikta informacija apie visus 60 subjektų, turinčių Lietuvoje išduotas licencijas ir veiklos vietos registracijos pažymėjimus veiklai, susijusiai su narkotinių ir psichotropinių medžiagų pirmtakais (prekursoriais). Tai suteikia galimybę visoms ES valstybėms narėms keistis informacija apie minėtą veiklą vykdančius subjektus.

• Departamentas – atsakinga institucija, kuriai tabako gaminių ir el. cigarečių gamintojai ir importuotojai teikia pranešimus apie Lietuvos rinkai skirtų tabako gaminių ir el. cigarečių sudėtį, naudodamiesi Europos Komisijos (toliau – EK) sukurtu bendru registravimo portalu EU-CEG. 2019 metų pabaigoje 57 tabako gaminių gamintojai bei importuotojai bei 451 el. cigarečių gamintojas ir importuotojas buvo pateikę pranešimus apie Lietuvos rinkai numatomus tiekti gaminius. 2019 m. gruodžio 31 d. sistemoje buvo 1395 tabako gaminių įrašai ir 30953 el. cigarečių įrašai.

Atsižvelgiant į ypatingai didelį portalu teikiamų duomenų srautą, labai svarbu, kad, įvykdžius sistemos tobulinimo darbus, atsirado galimybė naudojantis informacine sistema gauti įvairiapusiškesnę informaciją, teikiamus duomenis filtruoti, analizuoti įvairesniais aspektais bei gauti apibendrintus duomenis

33 pav. EU-CEG – galimybė visuomenei ir valstybės priežiūros institucijoms gauti informaciją apie Tabako Produktų Direktyvos reikalavimus atitinkančius tabako gaminius ir el. cigaretes

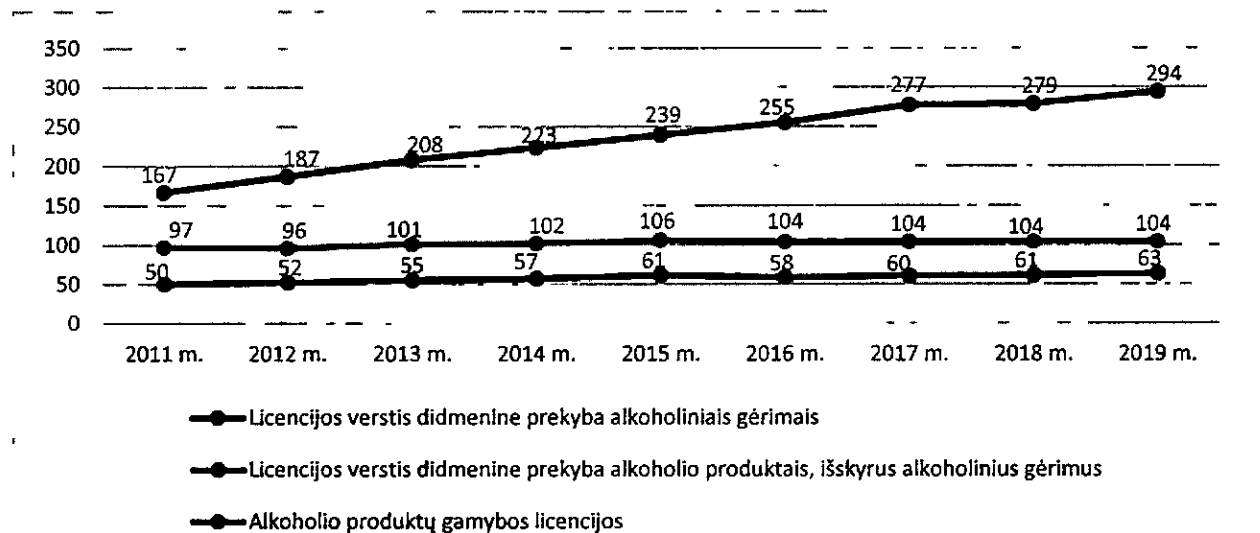
Licencijų išdavimo tendencijos.

Departamentas išduoda 22 rūšių licencijas, leidimus ir pažymėjimus:

- tabako ir alkoholio produktų gamybos, didmeninės prekybos licencijas;
- leidimus pirkti ir (ar) naudoti etilo alkoholį;
- licencijas, veiklos vietos registracijos pažymėjimus ir leidimus, veiklai, susijusiai su narkotinių ir psichotropinių medžiagų pirtakais (prekursoriais);
- leidimus verstis veikla su į narkotinių ir psichotropinių medžiagų IV sąrašą įrašytomis medžiagomis.

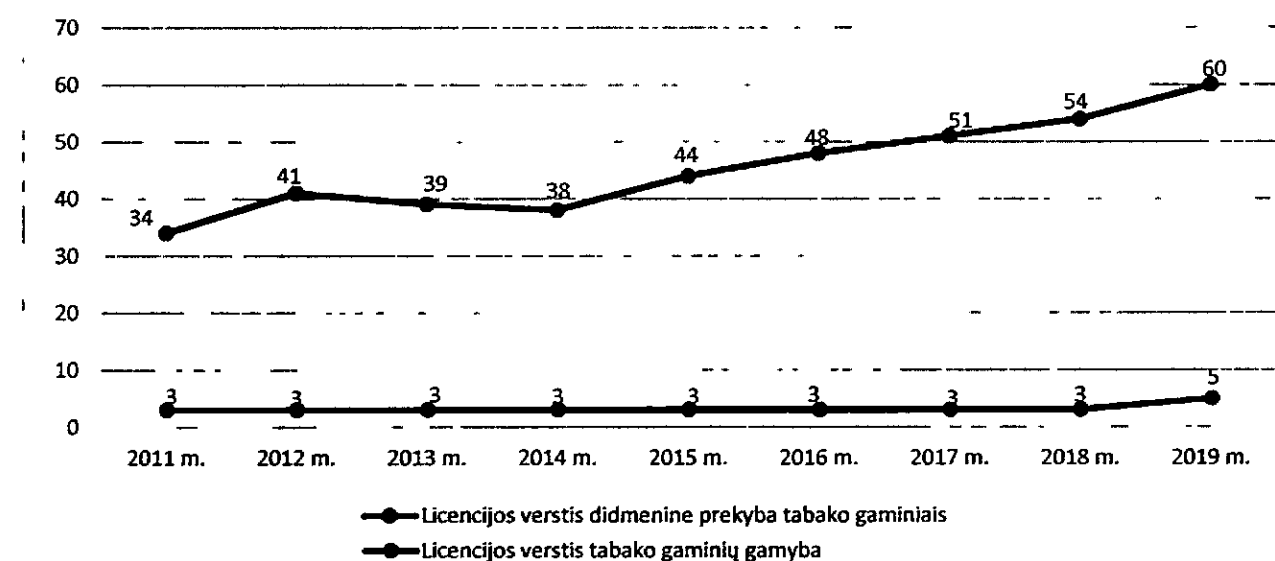
Iš viso 2019 m. gruodžio 31 d. galiojo 687 Departamento išduotos licencijos, leidimai ir pažymėjimai.

2019 m., palyginti su 2018 m., išaugo licencijų verstis didmenine prekyba alkoholiniais gėrimais skaičius, jų padaugėjo 6,5 proc. (9 gr.). Alkoholio produktų gamybos licencijų ir licencijų verstis didmenine prekyba alkoholio produktais, išskyrus alkoholinius gėrimus, skaičius augo nežymiai arba išliko stabilus.

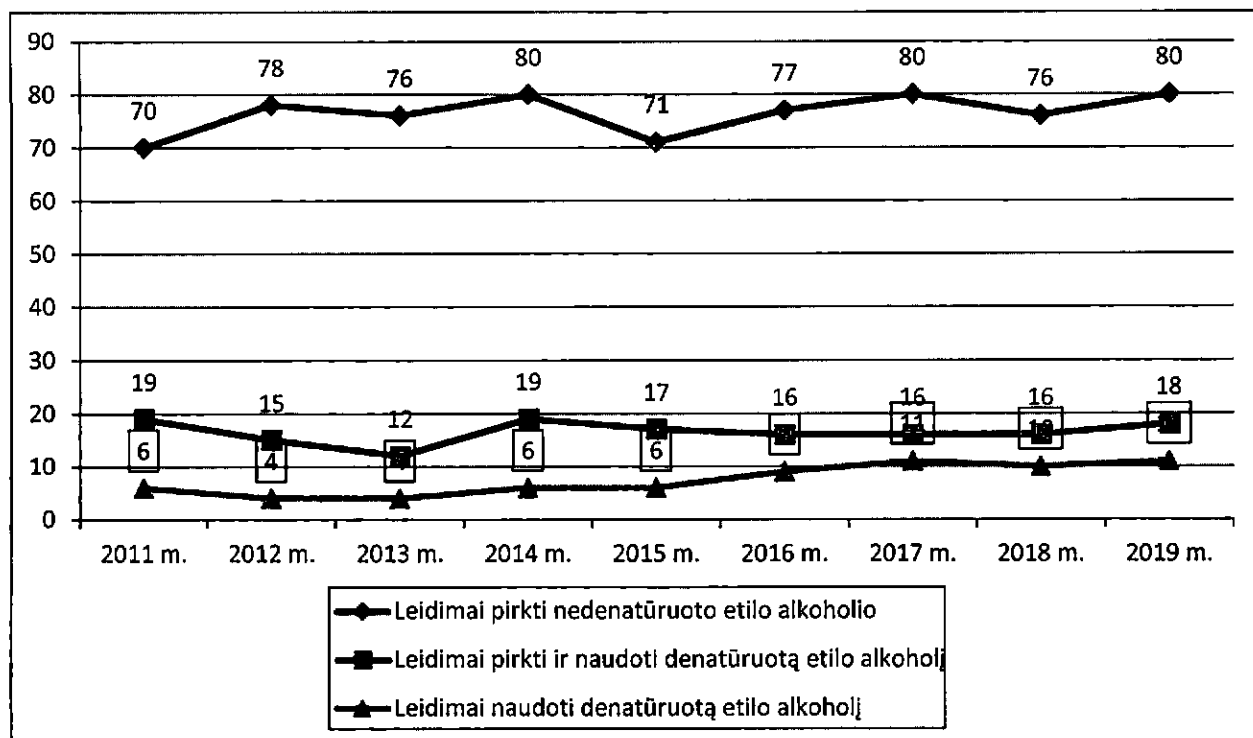
9 grafikas. Licencijų verčių didmenine prekyba alkoholio produktais ir alkoholio produktų gamybos licencijų dinamika 2011-2019 metais, vienetais

Palyginti su 2018 m., 2019 m. išaugo licencijų verstis didmenine prekyba tabako gaminiais skaičius, jų padaugėjo 11 proc. (10 gr.). Licencijų verstis tabako gaminių gamyba skaičius kito nežymiai

10 grafikas. Licencijų verčių didmenine prekyba tabako gaminiais ir licencijų verčių tabako gaminių gamyba skaičiaus dinamika 2011-2019 metais, vienetais

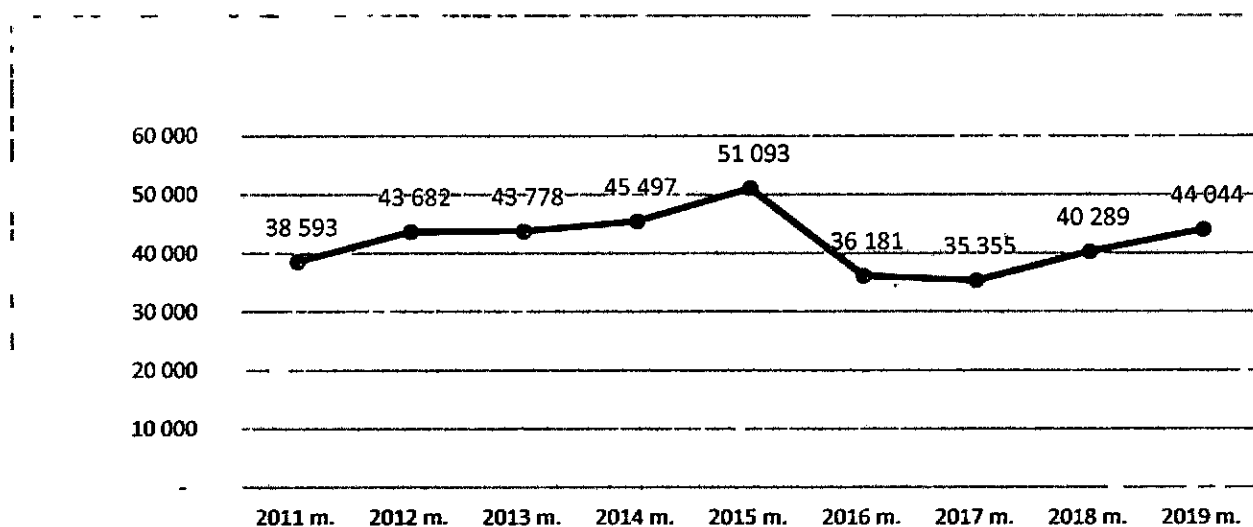
Departamento išduotų leidimų pirkti ir (ar) naudoti etilo alkoholi skaičius svyruoja nežymiai – kasmet išduodamas panašus leidimų skaičius (11 gr.).

11 grafikas pav. Departamento išduotų leidimų 2011–2019 m. pirkti ir (ar) naudoti etilo alkoholi skaičiaus kitimas, vienetais

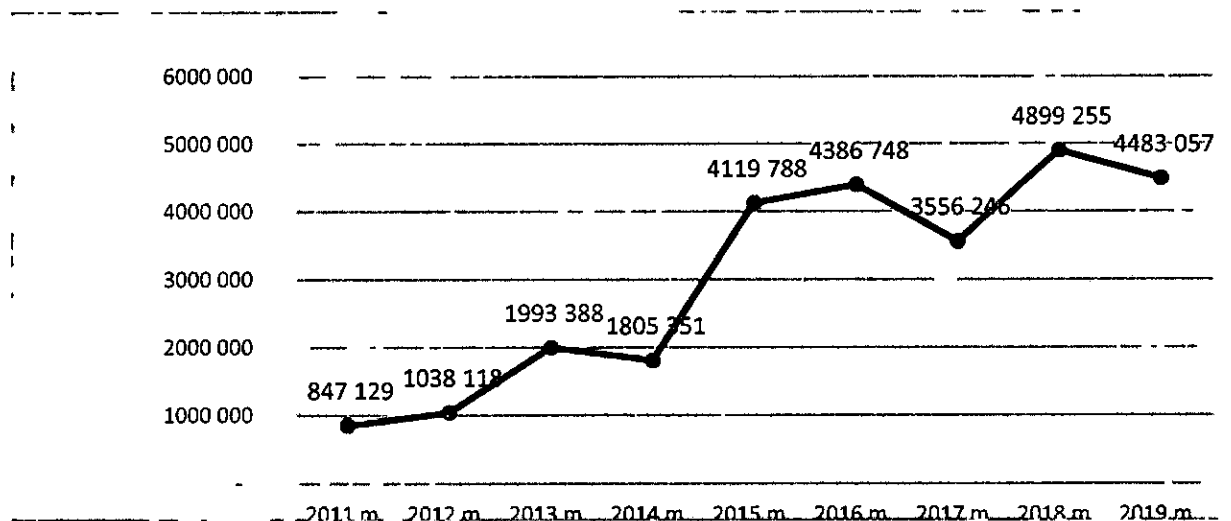
• Ūkio subjektų Departamentui teikiamų etilo alkoholio pardavimo ir panaudojimo ataskaitų duomenų stebėseną ir analizę – prevencinė priemonė bei kontrolė, siekiant išvengti galimų licencijuojamos veiklos sąlygų pažeidimų. Vertindamas gaunamus etilo alkoholio pardavimo ir panaudojimo duomenis, 2016 m. dėl galimų pažeidimų Departamentas prevenciškai įspėjo 17 subjektų. Į Departamento įspėjimus buvo sureaguota ir 2017 m. jau tik du ūkio subjektai pažeidė nustatytą etilo alkoholio pirkimo tvarką. 2018 m. įspėjimai išsiųsti taip pat dviem ūkio subjektams, o 2019 m. tokių buvo 6.

• Parduoto ir naudojamo gamybos, techninėms reikmėms bei mokslo ir tyrimo darbams nedenatūruoto ir denatūruoto etilo alkoholio kiekio kitimo dinamika pateikta 12 ir 13 grafikuose. 2015 m. stipriai išaugęs parduoto nedenatūruoto etilo alkoholio kiekis 2016 ir 2017 m. sumažėjo beveik 30 proc. Nuo 2018 m. vėl stebimas augimas – 2019 m., palyginti su 2017 m., pardavimai išaugo beveik 25 proc.

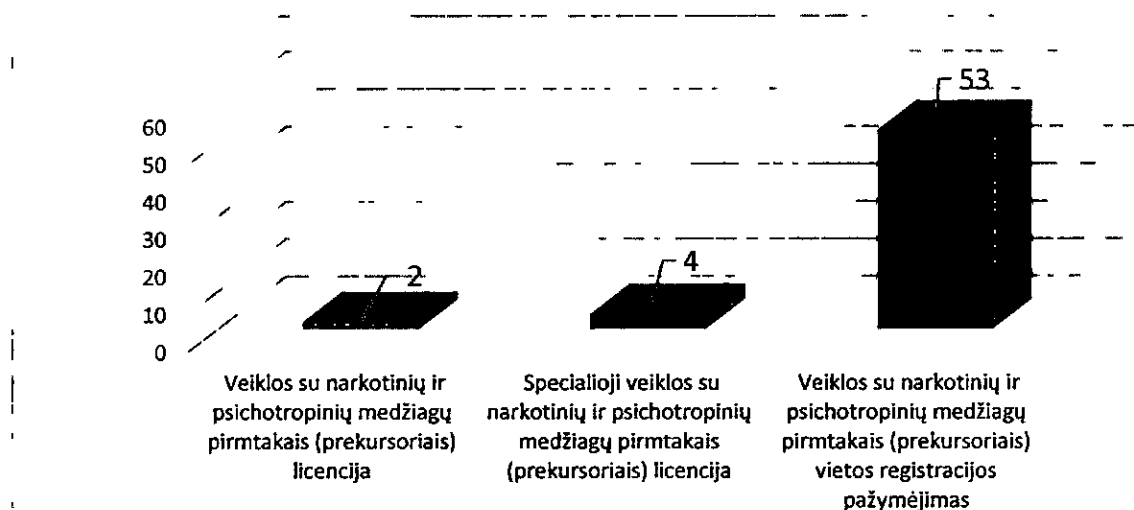
12 grafikas. Pagal Departamento išduotus leidimus parduoto nedenatūruoto etilo alkoholio, skirto naudoti gamybos, techninėms reikmėms bei mokslo ir tyrimo darbams, kiekio (LPA) kitimas 2011–2019 m.

Nuo 2011 m. nuolat augęs pagal Departamento išduotus leidimus parduoto denatūruoto etilo alkoholio kiekis 2017 m., palyginti su 2016 m., sumažėjo beveik 20 proc. Visgi 2018 m., palyginti su 2017 m., jis išaugo beveik 40 proc., o 2019 m. sudarė 91 proc. 2018 m. parduoto kiekio.

13 grafikas. Pagal Departamento išduotus leidimus Lietuvoje parduoto denatūruoto etilo alkoholio, skirto naudoti gamybos, techninėms reikmėms bei mokslo ir tyrimo darbams, kiekio (LPA) kitimas 2011–2019 m.

Lietuvos rinkoje esantys subjektai, vykdančys veiklą su narkotinių ir psichotropinių medžiagų pirmtakais (prekursoriais) ir kurių veiklai reikalingi licencijos ar veiklos vietos registracijos pažymėjimai, beveik nesikeičia, todėl išduotų licencijų ir veiklos vietos registracijos pažymėjimų skaičius kasmet svyruoja nežymiai.

34 pav. 2019 m. gruodžio 31 d. galiojusių veiklos su narkotinių ir psichotropinių medžiagų pirmtakais (prekursoriais) licencijų, specialiųjų licencijų ir registracijos pažymėjimų skaičius, vienetais

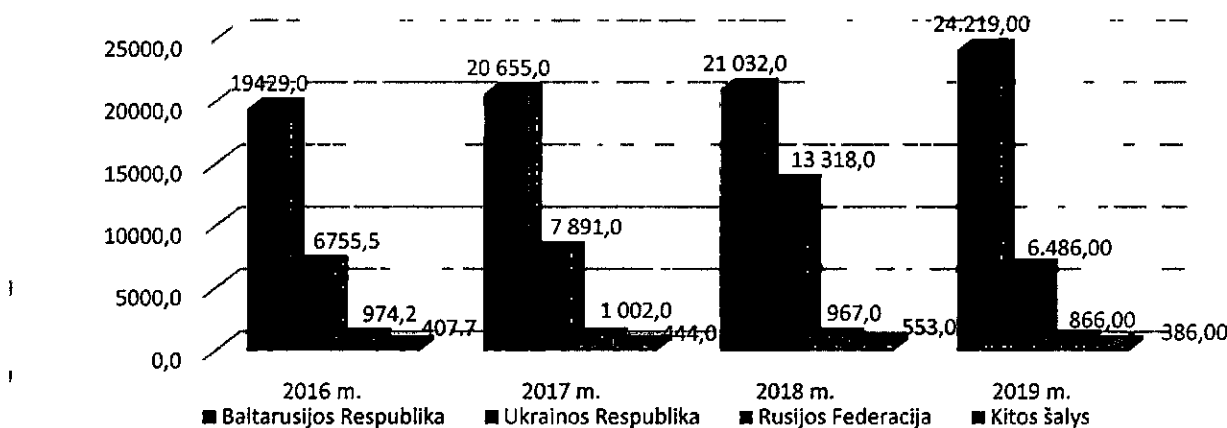
Įgyvendinus Narkotinių ir psichotropinių medžiagų kontrolės įstatymo nuostatas, kuriomis buvo nustatytas veiklos, susijusios su į narkotinių ir psichotropinių medžiagų IV sąrašą įrašytomis medžiagomis, licencijavimas, Departamentas yra išdavęs 1 leidimą verstis veikla su į narkotinių ir psichotropinių medžiagų IV sąrašą įrašytomis medžiagomis.

Importuotų alkoholio produktų stebėseną

Departamentas susistemino ir išanalizavo iš Muitinės departamento prie Lietuvos Respublikos finansų ministerijos gautą informaciją apie įmonių, Europos juridinių asmenų ir jų filialų, užsienio juridinių asmenų atstovybių Lietuvoje importuotus alkoholio produktus (išskyrus žemės ūkio kilmės etilo

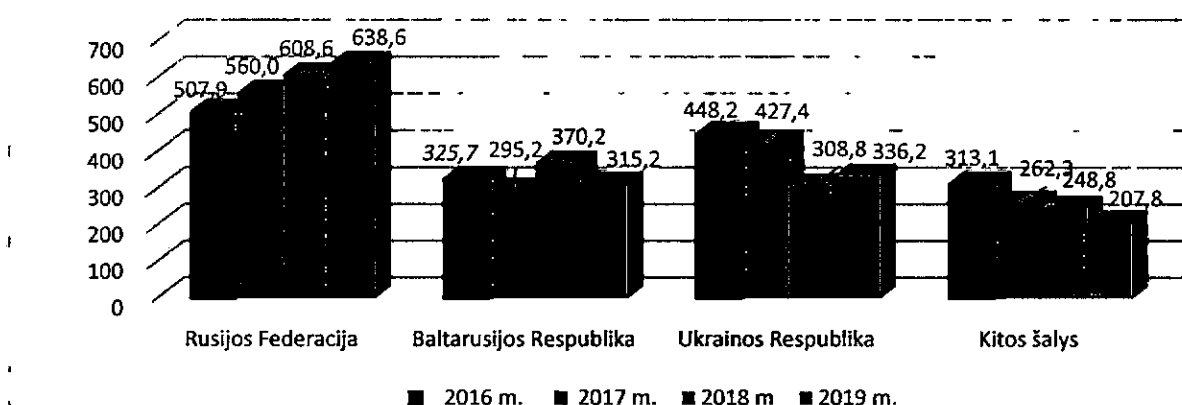
alkoholį).

2019 m. į Lietuvą importuota 31957,0 tūkst. litrų alaus. Daugiausia alaus importuojama iš Baltarusijos Respublikos – 24219,0 tūkst. litrų, arba 76,0 proc. viso importuoto alaus (35 pav.) Palyginus su 2018 metais, alaus importas į Lietuvą sumažėjo 11 proc.

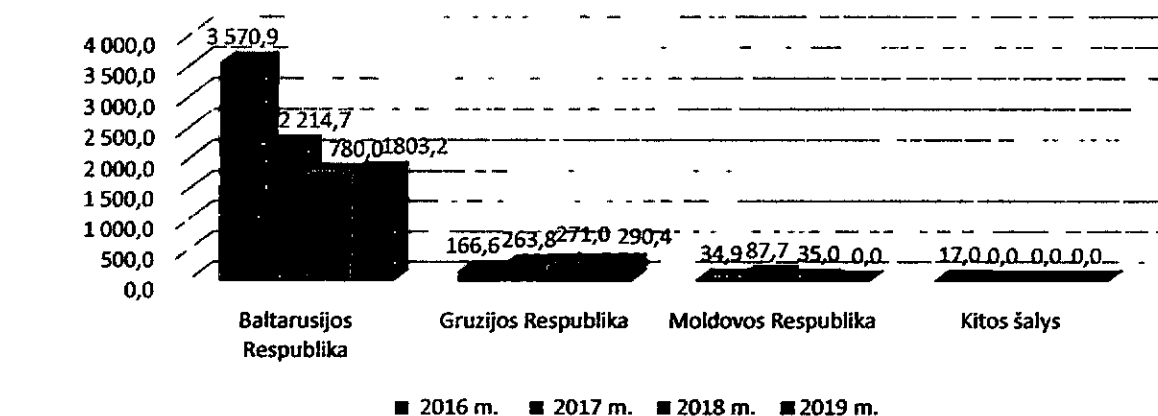
35 pav. Alaus importas į Lietuvos Respubliką 2016–2019 metais (tūkst. litrų)

2019 metais į Lietuvos Respubliką importuota 1497,8 tūkst. l.a.a. stipriųjų alkoholinių gėrimų. Palyginus su 2018 metais, stipriųjų alkoholinių gėrimų importas sumažėjo 2,5 proc. Daugiausiai stipriųjų alkoholinių gėrimų importuota iš Rusijos Federacijos – 638,6 tūkst. l.a.a. arba 43 proc. visų importuotų stipriųjų alkoholinių gėrimų (36 pav.).

36 pav. Stipriųjų alkoholinių gėrimų importas 2016–2019 metais (tūkst. l.a.a.)

Etilo alkoholio turinčių žaliavų į Lietuvos Respubliką 2019 metais importuota 2093,6 tūkst. l.a.a. Lyginant 2016 metų etilo alkoholio turinčių žaliavų importą su 2019 metais, matyti, kad etilo alkoholio turinčių žaliavų importas sumažėjo 45 proc. Daugiausiai etilo alkoholio turinčių žaliavų 2019 metais importuota iš Baltarusijos Respublikos – 86,0 proc. (37 pav.).

37 pav. Etilo alkoholio turinčių žaliavų importo dinamika 2016–2019 metais (tūkst. l.a.a.)

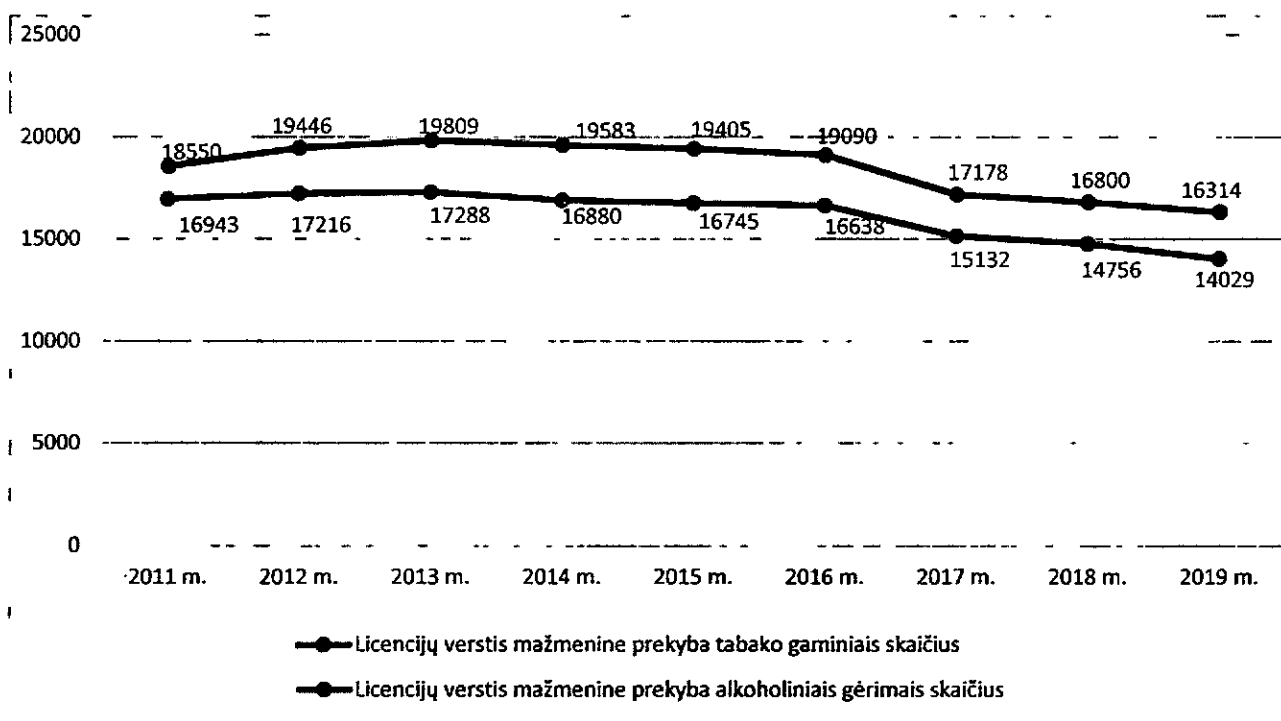
Nors lyginant 2016 metus su 2019 metais stebimas žymus alkoholio produktų importo apimčių mažėjimas, tačiau vertinant pagal valstybes, iš kurių importuoti alkoholio produktai, matyti, kad alaus importas iš Baltarusijos 2019 metais, lyginant su 2016 metais išaugo 25 proc., o stipriųjų alkoholinių gėrimų importas iš Rusijos Federacijos 2019 metais, lyginant su 2016 metais taip pat išaugo 26 proc.

Alkoholinių gėrimų ir tabako gaminių mažmeninės prekybos licencijų stebėseną

Departamentas, siekdamas įvertinti savivaldybių išduotų licencijų verstis mažmenine prekyba alkoholiniais gėrimais ir verstis mažmenine prekyba tabako gaminiiais skaičiaus kitimo tendencijas, alkoholinių gėrimų ir tabako gaminių prieinamumą pagal gyventojų skaičių, tenkanti vienai licencijai, kiekvienais metais atlieka alkoholinių gėrimų ir tabako gaminių mažmeninės prekybos vietų išsidėstymo Lietuvoje pagal savivaldybių išduotas licencijas tyrimą.

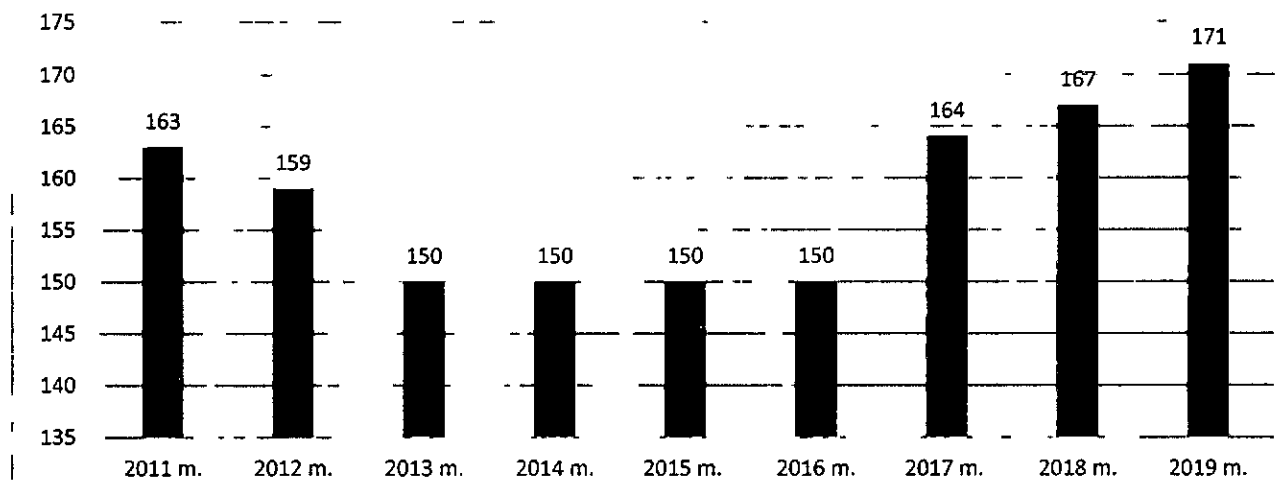
Pagal savivaldybių 2019 m. birželio 30 d. pateiktus duomenis, 2019 metais stebimas licencijų verstis mažmenine prekyba alkoholiniais gėrimais skaičiaus mažėjimas – 2019 metais, palyginti su 2018 metais, jų sumažėjo 3 proc. Įvertinus savivaldybių 2019 m. birželio 30 d. pateiktus duomenis apie licencijas verstis mažmenine prekyba tabako gaminiiais, stebimas ir šios rūšies licencijų skaičiaus mažėjimas – 2019 metais, palyginti su 2018 m., jų sumažėjo 5 proc.

Vertinant licencijų verstis mažmenine prekyba alkoholiniais gėrimais skaičiaus kitimą nuo 2011 metų iki 2019 metų, matyti, kad šios rūšies licencijų skaičius sumažėjo 12 proc. O įvertinus licencijų verstis mažmenine prekyba tabako gaminiiais skaičiaus kitimą nuo 2011 metų iki 2019 metų, matyti, kad šių licencijų sumažėjo 17 proc.

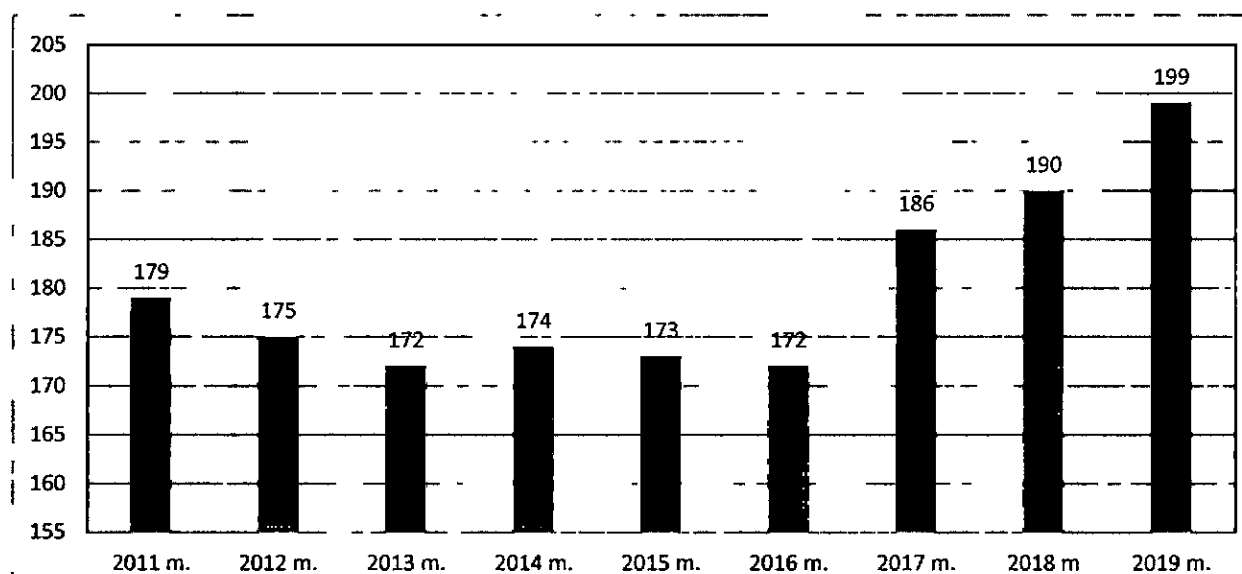
38 pav. Licencijų verstis mažmenine prekyba alkoholiniais gėrimais ir licencijų verstis mažmenine prekyba tabako gaminiiais skaičiaus kitimas 2011 – 2019 metais

Sumažėjus licencijų verstis mažmenine prekyba alkoholiniais gėrimais skaičiui, sumažėjo ir alkoholinių gėrimų prieinamumas, tenkantis vienai licencijai (39 pav.). 2013-2016 metais vienai licencijai teko 150 gyventojų, o 2019 metais – 171 gyventojas, arba alkoholinių gėrimų prieinamumas 2019 metais sumažėjo 12 proc., lyginant su 2013 – 2016 m. laikotarpiu.

39 pav. Gyventojų skaičius tenkantis vienai licencijai verstis mažmenine prekyba alkoholiniais gėrimais Lietuvoje 2011-2019 metais

Sumažėjus licencijų verstis mažmenine prekyba tabako gaminiais skaičiui, vertinant gyventojų skaičių, tenkantį vienai licencijai, 2019 metais sumažėjo ir tabako gaminių prieinamumas: 1 licencijai teko 199 gyventojai, tuo tarpu 2018 metais – 190 gyventojų, o palyginus 2016 m. tabako gaminių prieinamumą su 2019 metais, tabako gaminių prieinamumas sumažėjo 15 proc.

40 pav. Gyventojų skaičius tenkantis vienai licencijai verstis mažmenine prekyba tabako gaminiais Lietuvoje 2011-2019 metais

Departamentas, vertindamas savivaldybių išduotų licencijų skaičiaus kitimo tendencijas pastebėjo, kad išduotų licencijų skaičius yra didesnis, negu vykdančių veiklą įmonių skaičius. Dėl šios priežasties, savivaldybės buvo raginamos peržiūrėti išregistruotas iš Juridinių asmenų registro įmones ir naikinti šių įmonių licencijų galiojimą. Taip pat buvo inicijuoti Alkoholio bei tabako ir su tabako gaminiais susijusių gaminių kontrolės įstatymų pakeitimai, kad savivaldybės galėtų stabdyti ir (ar) naikinti jau nevykdančių licencijuojamos veiklos įmonių licencijas. 2016 -2019 metais pagal pateiktus savivaldybių duomenis, buvo panaikintas 4064 licencijų verstis mažmenine prekyba alkoholiniais gėrimais galiojimas, o 2333 licencijų galiojimas sustabdytas. Licencijų verstis mažmenine prekyba tabako gaminiais 2016 - 2019 metais buvo panaikintas 3246 licencijų galiojimas, o sustabdyta 904 licencijų galiojimas.

4. Psichoaktyviųjų medžiagų vartojimo prevencijos srityje:

- **Ankstyvosios intervencijos programos diegimas ir koordinavimas nacionaliniu lygiu.** 2019 m. buvo tęsiamas darbas diegiant ir koordinuojant AI programą šalies mastu. Departamentas, įvertindamas AI paslaugų trūkumą jauniems asmenims, kurie eksperimentuoja ir nereguliariai vartoja alkoholį ir / ar narkotikus, sukūrė efektyvią ir veiksmingą pagalbos sistemą: apmokė atskirų sektorių specialistus, vystė AI paslaugų plėtrą ir prieinamumą visos valstybės teritorijoje, užtikrino tikslinės grupės asmenų nukreipimą ir dalyvavimą AI programoje. Departamentas užtikrino AI programos koordinavimą, kryptingai organizuodamas mokymus, supervizijas ir susitikimus su savivaldybių administracijų ir kitų suinteresuotų įstaigų specialistais dėl jaunų asmenų įpareigojimo dalyvauti ar savanoriško dalyvavimo AI programoje galimybių. (41 pav.)

Koordinavimas	<ul style="list-style-type: none"> • Metinė planinė AI programos rengimo ir koordinavimo specialistams, vykdomojo koordinavimo komiteto ir savivaldybių administracijų specialistams. • Ankstyvosios intervencijos programos diegimas. • Remiantis bendrąja AI programos koordinavimo politika, išdėstyta įgyvendinimo planuose.
Kokybė	<ul style="list-style-type: none"> • 24 specialistams suteiktas AI programos sertifikacijos patvirtinimas. • 60 specialistų dalyvavo mokymuose ir supervizijose visoje Lietuvoje pagal AI programos planą. • Atnaujintos AI programos nuostatos, patvirtintos 2019 m.
Viešinimas	<ul style="list-style-type: none"> • 12 vaizdo klipų peržiūra viešime. • Didinamas AI programos žinomumas. Atliktos dvi reklaminės viešosios informacinės kampanijos apie AI programos viešinimą ir mokymus, skirti didinti mokymų dalyvavimą.

41 pav. Ankstyvosios intervencijos programos diegimas ir plėtra 2019 m.

Tikslinių grupių informuotumo apie galimas rizikas, susijusias su psichoaktyviųjų medžiagų vartojimu, didinimas ir motyvavimas kreiptis pagalbos:

- **Priklausomi nuo psichoaktyviųjų medžiagų asmenys.** Departamentas, siekdamas visuomenei pristatyti socialinės ir psichologinės reabilitacijos paslaugas, jų teikiamą naudą, motyvuoti žmones kreiptis pagalbos 2019 m. nuosekliai tęsė sukurtų skirtingos trukmės 12 vaizdo klipų viešinimą (42 pav.).

Vaizdinė medžiaga buvo rodoma visuomenės sveikatos biurų, ligoninių ir poliklinikų, psichikos sveikatos ir pirminės asmens priežiūros centrų bei savivaldybių administracinių patalpų ekranuose ir socialinių tinklų paskyrose. Socialinių psichologinių reabilitacijos įstaigų vadovų teigimu, pradėjus viešinti vaizdinę medžiagą apie teikiamas psichologinės ir socialinės reabilitacijos paslaugas, stebimas aktyvus visuomenės susidomėjimas, paklausimų skaičius apie teikiamas paslaugas išaugo du kartus

12 vaizdo klipų	Rezultatai
Paklausimų skaičius socialiniuose tinkluose	30 877
Aprėptis nuo visų savivaldybių	35 proc.

42 pav. 2019 m. vaizdo klipų viešinimas

Departamentas 2019 m. ypatingą dėmesį skyrė nuo alkoholio vartojimo priklausomų moterų stigmatizavimo mažinimui ir visuomenės informuotumodidininimui. (43 pav.)

<p>Partnerystė įgyvendinant kampaniją</p> <ul style="list-style-type: none"> Sėkmingos socialinės informacinės kampanijos „Vaikystė šešėlyje“ viešinimo ir glaudaus bendradarbiavimo su asociacija „Mentor Lietuva“ bei tarptautinėmis organizacijomis tąsa 2019 m. vasario 11–17 d. Jau penktus metus minint Alkoholikų vaikų savaitę.
<p>Stigmatizavimo ir nelygybės mažinimas</p> <ul style="list-style-type: none"> Siekiant atkreipti visuomenės dėmesį į lyties aspektą, sumažinti nuo alkoholio vartojimo priklausomų moterų stigmatizavimą bei paskatinti jas kreiptis pagalbos, parengti ir išplatinti ir išplatinti trys straipsniai ir pranešimai spaudai nuo alkoholio vartojimo priklausomų moterų tema.
<p>Didelis pasiekiamumas</p> <ul style="list-style-type: none"> Viešinant socialinę informacinę kampaniją „Vaikystė šešėlyje“ per komunikacijos priemones bei viešinimo renginius pasiekta 20000 visuomenės narių.

43 pav. Socialinės informacinės kampanijos „Vaikystė šešėlyje“ sklaida

- Mokytojai, švietimo pagalbos specialistai ir jaunimas.** Kartu su partneriais Departamentas, siekdamas tinkamai informuoti jauną žmogų, suteikiant žinių apie psichoaktyvias medžiagas, jų vartojimo poveikį ir rizikas, skatindamas būti atvirais, bendrauti, veikti, nebijoti iššūkių ir atsakomybės, 2019 m. organizavo *interneto svetainės jaunimui* www.askritiskas.lt viešinimą: vaizdo transliacijas, susitikimus su tikslinėmis grupėmis, dalyvavo radijo laidose.

<p>MedicineiLina, švietimo agentūra</p> <ul style="list-style-type: none"> Siekiant pasiekti kuo daugiau ugdymo įstaigų specialistų ir gerinti jų žinias apie psichoaktyvias medžiagas, su jų vartojimu susijusias grėsmes bei prevencijos iššūkius organizuota tiesioginė „Mokytojo TV“ vaizdo transliacija www.askritiskas.lt – jaunimo galimybė žinoti. 	<p>Asociacija „Mentor Lietuva“</p> <ul style="list-style-type: none"> Suorganizuotas interneto svetainės jaunimui www.askritiskas.lt viešinimo renginys mokiniams Mentor Lietuva vasaros stovykloje.
<p>M. Romerio universiteto studentų atstovė</p> <ul style="list-style-type: none"> Dalyvauta M. Romerio universiteto studentų atstovės organizuotame renginyje „MRU naktis“, kuriame universiteto studentams pristatyta Departamento sukurta ir administruojama interneto svetainė www.askritiskas.lt, diskutuota psichoaktyvių medžiagų vartojimo prevencijos temomis. 	<p>Vilniaus jaunimo informacijos centras</p> <ul style="list-style-type: none"> Siekiant atkreipti jaunimo dėmesį į psichoaktyviųjų medžiagų vartojimo rizikas bei skatinant nebijoti iššūkių, sveikai ir idomiškai gyventi, pasitikei savimi, sukurta rubrika „Galiu rinktis“, jaunimui aktualiais klausimais diskutuota LRT radijo laidoje „10–12“. Informacija apie interneto svetainę www.askritiskas.lt pateikta ir viešinta Vilniaus jaunimo informacijos centro rubrikoje „Vilniaus jaunimo CV“.
<p>Delfi Videnbūro programos bendrė</p> <ul style="list-style-type: none"> Dalyvauta DELFI TV laidoje „Delfi diena“, kurioje buvo kalbama apie jaunimui aktualius klausimus, jų poreikius psichoaktyvių medžiagų vartojimo rizikas ir pasėkmes, taip pat pristatyta interneto svetainė www.askritiskas.lt, jos tikslas bei turinys. 	<p>Vilniaus universitetas</p> <ul style="list-style-type: none"> Siekiant pasiekti kuo daugiau universiteto studentų interneto svetainės www.askritiskas.lt vaizdo klipai viešinti Vilniaus universiteto Filosofijos ir Medicinos fakultetuose
<p>80 kolektyvų (pašalpačių ir socialiai suapibskintų)</p> <ul style="list-style-type: none"> Organizuota 20 konkursų, skatinant tiksline grupę geriau susipažinti su interneto svetainės www.askritiskas.lt turiniu ir jį panaudoti. 	

44 pav. Bendradarbiavimas su partneriais viešinant interneto svetainę jaunimui www.askritiskas.lt

- Bendradarbiavimas su pasilinksminimo vietų vadovais ir masinių renginių organizatoriais.** Skatinant masinių renginių organizatorius bei pasilinksminimo vietų vadovus teikti į lankytojų sveikatą orientuotas paslaugas 2019 m. buvo plėtojamas tarpsektorinio bendradarbiavimo tinklas:

Rezultatai

➤ Atnaujintos ir išleistos rekomendacijos „Naktinis gyvenimas ir narkotikai“. Rekomendacijos pasilinksminimo miestų vadovams ir masinių renginių organizatoriams ir kitiems suinteresuotiems asmenims pristatytos ir išplatintos renginyje „Narkotikai naktimis“, vykusiame naktiniame bare „Peronas“.
➤ Kartu su kitomis įstaigomis ir institucijomis bei tarptautiniais ekspertais dalyvauta „Go Vilnius“ organizuotame Vilniaus naktinės ekonomikos tyrime.
➤ Siekiant praktikoje taikyti parengtas rekomendacijas, pasirašytas bendradarbiavimo susitarimas tarp 7 organizacijų dalyvaujant Vilniaus miesto savivaldybės organizuotame konkurse dėl dalyvavimo Vilniaus naktinio avilio veikloje.
➤ Dalyvauta Vilniaus miesto savivaldybės Naktinės ekonomikos komisijos veikloje, parengta Vilniaus miesto naktinės ekonomikos 5 žingsnių programa.

5. Informacijos sklaida

Siekiant informuoti visuomenę apie psichoaktyvių medžiagų žalingą poveikį, teikiamas paslaugas, mažinti narkotinių ir psichotropinių medžiagų vartojimą ir skatinti sveiką gyvenseną parengti ir išplatinti 79 spaudos pranešimai. Pasiektas NTAKD Facebook paskyros 300 naujų narių skaičius.

Organizuotos spaudos konferencijos 2019 m. Europos narkotikų vartojimo paplitimo ataskaitos pristatymui, Vaisiaus alkoholinio sindromo bei Pasaulinės dienos be tabako minėjimo proga žiniasklaidai ir visuomenei.

Išleista Narkotikų, tabako ir alkoholio kontrolės departamento metinė ataskaita „Metinis pranešimas“. Taip pat atlikta apklausa dėl šio departamento leidinio teikiamos naudos, naudojimo dažnumo ir atitikimo gavėjų poreikiams.

Menų fabrike „Lofas“ vyko Narkotikų, tabako ir alkoholio kontrolės departamento kartu su Europos narkotikų ir narkomanijos stebėsenos centru organizuotas renginys „Kanapės: sumeluota ir nesumeluota tiesa“. Renginyje dalyvavo daugiau nei 500 dalyvių. Konferencijos tikslas – išsklaidyti visuomenėje vyraujančius mitus apie kanapes, pasidalinti įžvalgomis apie kanapių teisinį reguliavimą Lietuvoje ir Europoje, kanapių ir jų produktų vartojimą medicinoje bei rekreaciniais tikslais ir naudojimą maisto produktuose. Renginyje dalyvavo žiniasklaidos atstovai. Pranešimas apie įvykusią konferenciją išsiųstas Lietuvos žiniasklaidai. Departamento „Facebook“ paskyroje galima buvo stebėti tiesioginę konferencijos transliaciją, užduoti klausimus pranešėjams. Pirmą, antrą ir trečią konferencijos dalis iš viso peržiūrėjo daugiau nei 17 tūkstančių „Facebook“ vartotojų.

6. Inovatyvi stebėseną

Europos narkotikų ir narkomanijos stebėsenos centro (toliau – EMCDDA) veikla nebūtų tokia veiksminga be Europos narkotikų ir narkomanijos informacinio tinklo Reitox. Tinklas sudarytas iš 28 ES valstybių narių bei Turkijos ir Norvegijos nacionalinių narkotikų stebėsenos centrų. Europos narkotikų ir narkomanijos informacinio tinklo Reitox atstovas Lietuvoje (angl. Focal Point) – Narkotikų, tabako ir alkoholio kontrolės departamentas. Reitox nacionalinio centro tikslas – rinkti informaciją susijusią su narkotikų vartojimo reiškiniu, gerinti renkamos ir teikiamos informacijos kokybę, atsižvelgiant į EMCDDA metodikas, identifikuoti aktualias problemas Lietuvoje, siūlyti atsako priemones. Reitox tinklo nacionalinių centrų kasmet surenkama ir pateikiama palyginama ir faktiniais duomenimis paremta informacija apie narkotikus ir jų vartojimą, padeda vykdyti stebėseną Europos lygmeniu, o informacija kasmet viešinama „Europos narkotikų vartojimo paplitimo ataskaitoje“.

Europos narkotikų ir narkomanijos stebėsenos centro rengiami leidiniai ir publikacijos daugeliu atvejų yra paremti nacionalinių centrų teikiama informacija, dalyvavimo bendruose tyrimuose ir projektuose pagrindu. Siekiant viešinti EMCDDA ir Reitox nacionalinio centro veiklą, buvo sukurta „Narkotikų informacijos stebėsenos centro“ paskyra socialiniame tinkle „Facebook“.

Narkotikų informacijos stebėsenos centras (Lietuvoje)

Reitox nacionaliniai centrai yra įsipareigoję rinkti informaciją pagal patvirtintus 5 epidemiologinius rodiklius ir 1 papildomą, susijusį su narkotikų rinka, nusikaltimais bei pasiūlos mažinimu. Renkama informacija ir vykdoma duomenų analizė yra skirstoma į 11 temų (pav. 45).

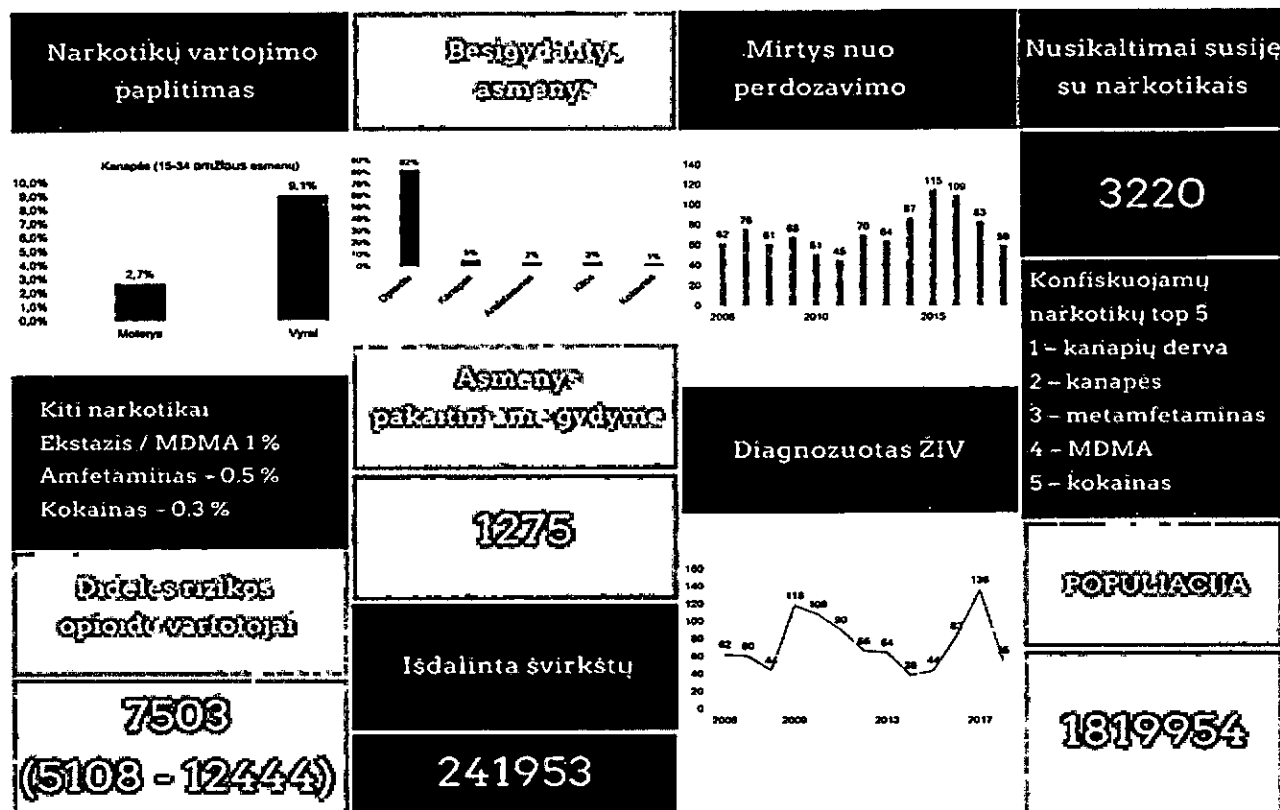
45 pav. Renkamos informacijos ir vykdomos duomenų analizės temos

Reitox nacionalinis centras, vykdydamas stebėseną, bendradarbiauja su 16 institucijų (žr. 46 pav.), pagal EMCDDA standartus teikia metodines rekomendacijas, keičiasi informacija ir bendradarbiauja su skirtingų sričių specialistais, mokslininkais, politikos formuotojais, vykdo tarpinstitucinio koordinatoriaus funkcijas.

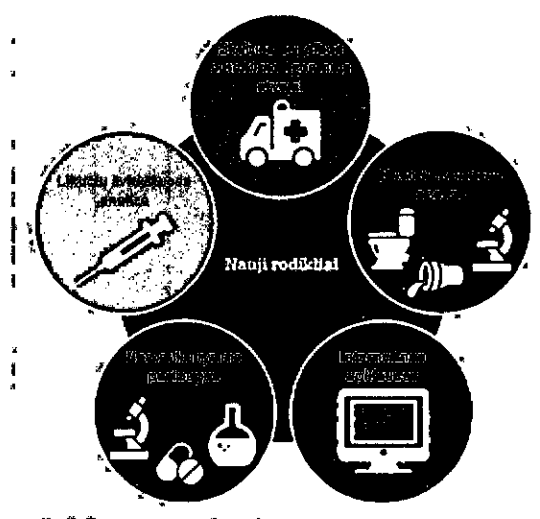
46 pav. Stebėsenos duomenų šaltiniai valstybinėse institucijose

Nacionalinio centro renkami duomenys leidžia įvertinti esamą su narkotikų vartojimu ir to pasekmėmis susijusią informaciją Lietuvoje bei planuoti atsako priemones.

47 pav. Lietuvos profilis¹: narkotikų vartojimo paplitimas

Departamento veikloje taikomos inovatyvios stebėsenos formos, nuolat vystomas, tobulinamas ir plečiamas duomenų surinkimas, išbandomi nauji duomenų rinkimo metodai. Inovatyvios stebėsenos priemonės padeda numatyti besiformuojančias tendencijas. Pažangūs rodikliai suteikia naudingų, savalaikių ir papildomų duomenų, kuriuos pasitelkus galima gauti vertingų įžvalgų apie narkotikų vartojimo padėtį Europoje (žr. X pav.).

48 pav. Esamus duomenų šaltinius papildantys nauji rodikliai

2019 m. Reitox nacionalinio centro vykdoma stebėseną leido duomenis papildyti 4 naujais rodikliais. Internetinės apklausos, skubios pagalbos suteikimo ligoninėje atvejų stebėseną bei nuotekų vandens analizės jau sėkmingai vykdomos, o 2019 metais Lietuvos stebėsenos duomenys buvo papildyti dar vienu rodikliu – naujo bandomojo tyrimo, analizuojančio švirkštų liekanas, rezultatais.

¹ Duomenų paaiškinimai: Narkotikų vartojimo paplitimas tarp jaunų suaugusiųjų (15–34 metų) per paskutinius metus. Besigydančių asmenys pagal narkotinę ir psichotropinę medžiagą, dėl kurios kreiptasi į gydymo įstaigą. Išdalinta švirkštų vykdančios specializuotos programos. Naujos ŽIV diagnozės, susijusios su švirkščiamųjų narkotikų vartojimu. Daugiausiai konfiskuotų narkotinių ir psichotropinių medžiagų pagal kiekius, išmatuotus kilogramais. Populiacijos (15–64 metų) šaltinis: Lietuvos statistikos departamentas

ESCAPE (*European Syringe Collection and Analysis Project Enterprise*) projektą pradėjo 2010 m. Prancūzijos žalos mažinimo asociacija. 2016 m. EMCDDA nusprendė remti švirkštų liekanų tyrimą keliuose miestuose. 2017 m. pirmą kartą Europoje (pasaulyje) atliktas tyrimas 6 miestuose (Paryžiuje, Amsterdame, Glasgou, Helsinkyje, Budapešte, Lauzanėje). 2019 m. prie projekto prisidėjo ir dalyvavo tyrime Vilnius. Tyrimo metu buvo išanalizuota 150 švirkštų liekanų, kurie buvo surinkti 2019 m. birželio - liepos mėn. Buvo surinkta:

- 50 švirkštų iš Demetros žemo slenksčio kabineto (ŽSK);
- 50 švirkštų iš RPLC mobilioje ŽSK prie autobusų stoties;
- 50 švirkštų iš RPLC mobilios ŽSK prie taboro

Tyrimo tikslas:

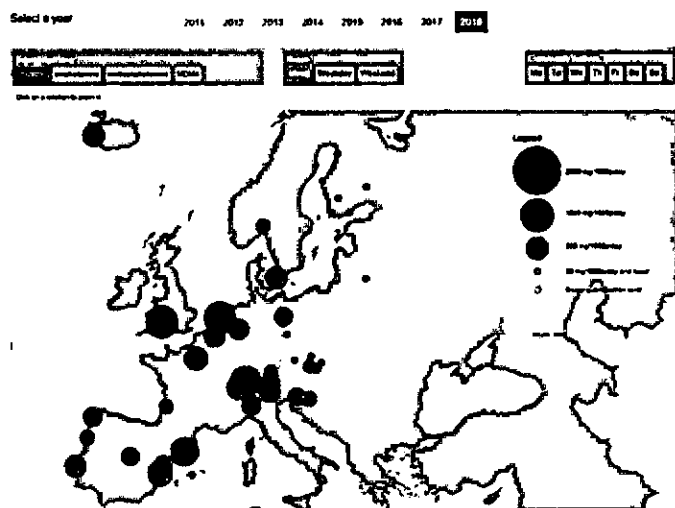
- Pagerinti žinias apie švirkščiamųjų narkotikų vartotojų naudojamas medžiagas;
- Palyginti informaciją tarp skirtingų miestų bei pačiuose miestuose;
- Įvertinti pakartotinai naudojamų švirkštų mastą;
- Rezultatai leidžia tiksliai planuoti atsako priemones atsižvelgiant į vartojamas medžiagas.

Tyrimo rezultatai parodė, kad Vilniaus mieste tarp švirkščiamųjų narkotikų vartotojų yra naudojamas metadono, karfentanilio ir difenhidramino mišinys. Karfentanilis yra sintetinis opioidas, tūkstančius kartų stipresnis už morfiną, todėl vartojant šią medžiagą kyla perdozavimo pavojus.

score

2019 m. Departamentas jau trečią kartą dalyvavo EMCDDA kartu su Europos vandens nuotekų tyrimų grupe (angl. *The Sewage Analysis Core Group Europe*, SCORE) vykdomame Europos miestų nuotekų tyrime. Projektas, analizuojantis gyventojų narkotikų vartojimo įpročius, apėmė 46 milijonų gyventojų, 27 Europos

šalis, 86 Europos miestus, tarp jų – Vilnių, Kauną ir Klaipėdą. 2018 m. mėginių rezultatai rodo, kad

amfetamino, kokaino ir MDMA metabolitų koncentracijos nuotekų mėginiuose buvo 7-20 kartų mažesnės nei kituose Europos miestuose, tačiau stebimas augimas lyginant su praeitų metų rezultatais. Lyginant su kitais Europos miestais, Lietuva išsiskiria pagal nustatytą metamfetamino kiekį nuotekose – Kaunas buvo 8 miestas, o Vilnius – 13 tarp visų tirtų Europos miestų. Vilniaus, Kauno ir Klaipėdos nuotekų mėginiai reprezentuoja beveik 1 milijono gyventojų Lietuvos populiaciją, kuri naudojasi centralizuotu vandentiekiu.

MĖGINIŲ ĖMIMAS

7 dienas, 24 valandų sudėtiniai mėginiai

- Įvertinamas debitas
- (m^3 / per dieną)

Medžiagos kiekis suvartotas nuotekų valymo aptarnaujamo asmenų skaičiaus

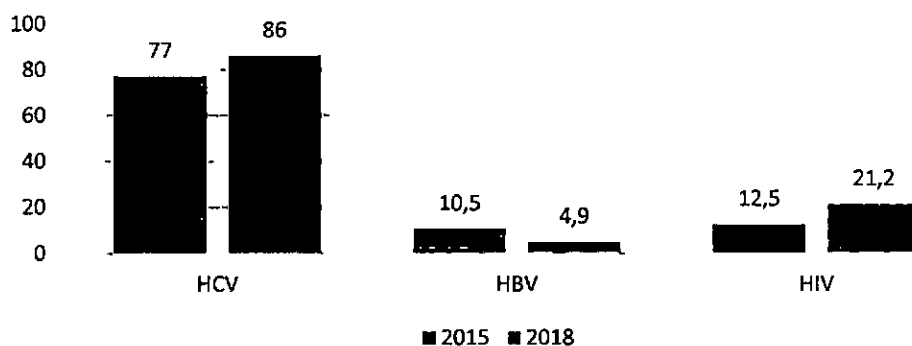
- Populiacijos dydžio įvertinimas

Suvartotas medžiagos kiekis gauta mė / per dieną / 1000 gyventojų

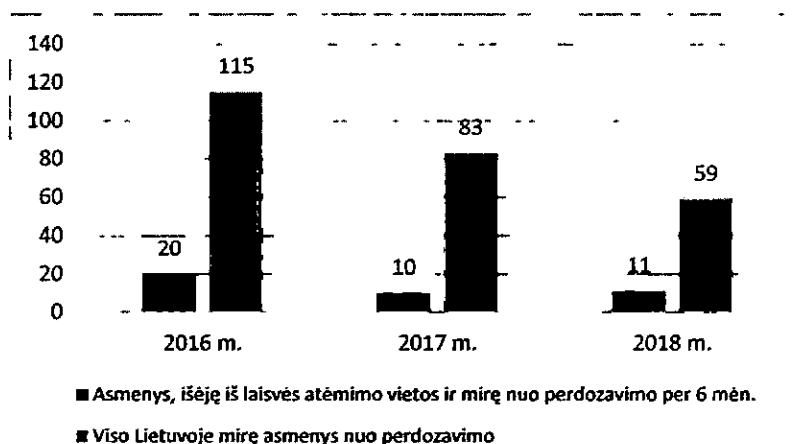
49 pav. Sintetinių narkotikų metabolitų koncentracijos nustatymo metodas, analizuojant vandens nuotekas

Su švirkščiamųjų narkotikų vartojimu susijusių infekcinių ligų ir rizikingos elgsenos paplitimo Lietuvoje tyrimas, kuris buvo atliktas 2018 m. spalio – gruodžio mėn., o duomenys apdorojami 2019 m., suteikė informacijos ne tik apie švirkščiamųjų narkotikų vartotojų elgseną, nuostatas, jų sociodemografines charakteristikas, bet leido identifikuoti užkrėstumą ŽIV, hepatitais B ir C, atliekant respondentų testavimą. Tyrimo rezultatai parodė, kad šioje tikslinėje grupėje yra paplitęs ligotumas hepatitu C (86 proc.), o ŽIV užsikrėtusių asmenų, besilankančių ŽSK, skaičius išaugo beveik du kartus. Rezultatai tik įrodo, kokia svarbi yra ŽSK veikla, mažinant sveikatos, socialines ir ekonomines narkotikų vartojimo pasekmes vartotojams, bendruomenėms ir visuomenei. ŽSK teikiamos paslaugos leidžia sumažinti rizikingą elgseną, susijusią su narkotikų vartojimu, infekcinių ligų plitimą, perdozavimą. Tai, kad švirkščiamųjų narkotikų vartotojai, sergantys hepatitu C bei ŽIV, lankosi ŽSK ir naudojami jų paslaugomis, parodo, kad švirkščiamųjų narkotikų vartotojų tikslinė grupė yra pasiekta. Tačiau taip pat negalime atmesti prielaidos, kad Lietuvoje augo ligotumas hepatitu C bei ŽIV.

50 pav. Su švirkščiamųjų narkotikų vartojimu susijusių infekcinių ligų ir rizikingos elgsenos paplitimo Lietuvoje tyrimo greituųjų ŽIV, HCV, HBV testų rezultatai

Vertinta į laisvę išėjusių asmenų perdozavimo narkotikais riziką, vykdytas asmenų, palikusių laisvės atėmimo vietų įstaigas ir perdozavusių narkotinėmis ir psichotropinėmis medžiagomis vartojimo per pirmus 6 mėnesius, tyrimas, kuris suteikė galimybę įvertinti esamą situaciją ir perdozavimo prevencijos programų poreikį laisvės atėmimo vietų įstaigose. Rezultatai parodė, kad 2018 m. per 6 mėnesius po išėjimo iš laisvės atėmimo vietų įstaigų mirė 11 asmenų (18,6 proc.), kurių mirties priežastis buvo tiesiogiai susijusi su narkotinių ir psichotropinių medžiagų vartojimu (visi vyrai) (51 pav.). 5 asmenys mirė pirmą mėnesį išėję į laisvę. Mirties priežastys buvo atsitiktinis apsinuodijimas narkotinėmis ir psichotropinėmis medžiagomis – metadonu, karfentaniliu, morfinu ar kitais nepatikslingais narkotikais. Atsižvelgiant į surinktus stebėsenos duomenis, buvo kreiptasi į kalėjimų departamentą su siūlymu pradėti taikyti naloksono išdavimo ir atpažinimo perdozavimo simptomus bei naloksono panaudojimo mokymų programą asmenims, kurie yra rizikoje patirti perdozavimą opioidais bei yra ruošiami paleidimui iš laisvės atėmimo vietų.

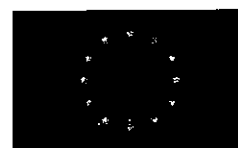
51 pav. Asmenys, išėję iš laisvės atėmimo vietų įstaigų ir per 6 mėnesius mirę nuo narkotinių medžiagų perdozavimo, ir bendras mirčių nuo perdozavimo skaičius Lietuvoje, 2016–2018 m.

Departamentas parengė Naloksono, skirto opioidų perdozavimo prevencijai, išdavimo žemo slenksčio paslaugų kabinetuose tvarkos aprašą, kuris 2018 m. gruodį buvo patvirtintas Sveikatos apsaugos ministro įsakymu. Departamentas, įvertindamas tai, kad Lietuvoje tarp švirščiųjų narkotikų vartotojų yra paplitęs sintetinių opioidų – tūkstantį kartų stipresnės už morfiną, medžiagos – karfentanilio vartojimas, pradėjo vykdyti pilotinį projektą, siekiant sumažinti mirčių nuo opioidų perdozavimo riziką. Projektas leido įvertinti naloksono išdavimo žemos slenksčio paslaugų kabinetuose praktinį įgyvendinimą, didinti šios prevencinės priemonės žinomumą bei išduoti naloksoną žemo slenksčio kabinetuose. Projekto metu, vykdyto Kauno, Alytaus ir Klaipėdos žemo slenksčio kabinetuose, buvo išduota 500 naloksono rinkinių, supažindinant su perdozavimo atpažinimo būdais ir būtiniais veiksmais perdozavus.

7. Tarptautinio bendradarbiavimo narkotikų kontrolės ir vartojimo prevencijos srityje

Departamento veikla tarptautinio bendradarbiavimo narkotikų kontrolės ir vartojimo prevencijos srityje remiasi dvejomis daugiašalio tarptautinio bendradarbiavimo kryptimis: Jungtinių Tautų (toliau – JT) ir ES lygmenyse.

- Jungtinių Tautų formate, kuriame Departamento veikla glaudžiai siejasi su Jungtinių Tautų Narkotikų ir nusikalstamumo biuro (UNODC), Jungtinių Tautų Tarptautinės narkotikų kontrolės valdybos (INCB) ir Jungtinių Tautų Narkotinių medžiagų komisijos (CND) veikla;
- ES lygmenyse; Departamentas aktyviai dalyvauja Europos Sąjungos Tarybos Horizontaliojoje narkotikų darbo grupės (HDG), kuri yra pagrindinis Europos Sąjungos kovos su narkotikais politikos koordinavimo formatas, veikloje;
- kitose tarptautinės organizacijos - Europos Tarybos - Pompidou grupės veikloje.

- Departamentas atstovavo Lietuvai Jungtinių Tautų Narkotinių medžiagų komisijos (CND) 62-ojoje sesijoje, kurioje buvo patvirtinta Ministrų deklaracija „Dėl bendrų veiksmų stiprinimo nacionaliniu, regioniniu ir tarptautiniu lygiu, siekiant paspartinti bendrų įsipareigojimų pasaulinei narkotikų problemai spręsti įgyvendinimą“ (angl. Ministerial declaration on „Strengthening our actions at the national, regional and international levels to accelerate the implementation of our joint commitments to address and counter the world drug problem“). Šiuo dokumentu raginama įgyvendinti tai, kas buvo sutarta 2009 m., 2014 m. politiniuose dokumentuose ir 2016 metų UNGASS baigiamajame dokumente, arba spartinti įsipareigojimų įgyvendinimą – įgyvendinti trijų dokumentų visus tikslus ir rekomendacijas, perkeltiant į nacionalines politikas, ką Lietuva padarė priimdama Programą, patvirtinamas įsipareigojimas gerbti žmogaus teises.

Taip pat Departamentas surengė pakraštinį renginį „Taupanti viešąsias išlaidas narkotikų politika: interaktyvi sesija, skirta dalintis geriausiais nerepresinės narkotikų politikos praktikos pavyzdžiais“ (angl. „Drug policy saving public costs: Interactive Session for Sharing Best Practices on Approaches of Non-repressive Drug Policy“), kur bendradarbiaudamas su Estijos Narkotikų vartojimo ir užkrečiamųjų ligų prevencijos centro atstovais, Eurazijos žalos mažinimo asociacija bei Norvegijos Saugesnės narkotikų politikos asociacija pakvietė diskutuoti apie nerepresinės narkotikų politikos ir praktikos pavyzdžius, ir kurio metu pristatė Lietuvos narkotikų politikos kryptis, nubrėžtas Seimo patvirtintoje Programoje.

Kaip ir ankstesnėse sesijose, Lietuva rėmė UNODC organizuojamą specialų pakraštinį renginį „Kontroliuojamų vaistų prieinamumo didinimas: skausmo mažinimo skirtumų problemos sprendimas“ (angl. „Increasing Access to Controlled Medicines: Addressing the Global Disparity in Pain Relief“), ir Departamentas atstovavo Lietuvai – į renginį buvo pakviestas klinikinės toksikologijos gydytojas ir gydytojas anesteziologas-reanimatologas dr. Robertas Badaras, kuris pristatė Respublikinės Vilniaus universitetinės ligoninės toksikologijos centre taikomą detoksikacijos metodiką, padedančią lėtinio skausmo pacientams, ilgą laiką naudojantiems receptinius opioidinius analgetikus, nutraukti jų vartojimą, išvengiant sunkios abstinencijos reiškinių ar juos maksimaliai sumažinant.

8. Teisėkūros srityje

Departamentas aktyviai dalyvavo teisėkūroje: rengė, dalyvavo rengiant, teikė išvadas:

- Įgyvendindamas Valstybinę narkotikų, tabako ir alkoholio kontrolės ir vartojimo prevencijos 2018–2028 metų programą bei koordinuodamas veiklą psichoaktyviųjų medžiagų paklausos ir pasiūlos mažinimo srityje, parengė ir pateikė Vyriausybei tvirtinti 2019-2021 metų Narkotikų, tabako ir alkoholio prevencijos tarpinstitucinį veiklos planą (toliau – TVP). TVP įgyvendinime dalyvauja 12 valstybės institucijų. Taip pat parengė ir pateikė derinimui 2020-2022 metų TVP projektą.

- Teikė pastabas Strateginio valdymo įstatymui ir susijusiems teisės aktų pakeitimo projektams. Departamentas atkreipė dėmesį, kad siūlomas naujasis reglamentavimas stokoja daugiadisciplininio požiūrio ir subalansuotos politikos įgyvendinimo psichoaktyviųjų medžiagų paklausos ir pasiūlos mažinimo srityje.

- Rengė Narkotinių ir psichotropinių medžiagų vartojimo, jo padarinių, narkotinių ir psichotropinių medžiagų ir jų pirmtakų (prekursorių), į oficialų sąrašą neįtrauktų medžiagų bei naujų psichoaktyviųjų medžiagų apyvartos stebėsenos tvarkos aprašo pakeitimo projektą, kuris buvo patvirtintas Lietuvos Respublikos 2019 m. vasario 13 d. nutarimu Nr. 143.

- Dėl galimo būsimo Departamento reorganizavimo, prijungiant Lošimų priežiūros tarnybą prie Lietuvos Respublikos finansų ministerijos, dalyvavo rengiant reikalingų pakeisti teisės aktų pakeitimus: parengė Lietuvos Respublikos administracinių nusižengimų kodekso 510¹ ir 589 straipsnių pakeitimo įstatymo projektą, Alkoholio kontrolės įstatymo projektą, Tabako, tabako gaminių ir su jais susijusių gaminių kontrolės įstatymo projektą, Narkotinių ir psichotropinių medžiagų pirmtakų (prekursorių) kontrolės įstatymo projektą, Narkotinių ir psichotropinių medžiagų kontrolės įstatymo projektą. Taip pat dalyvavo rengiant Sveikatos sistemos įstatymo projektą, Sveikatos priežiūros įstaigų įstatymo projektą, Visuomenės sveikatos priežiūros įstatymo projektą, Cheminių medžiagų ir preparatų įstatymo projektą, kuriais buvo daromi pakeitimai susiję su šiuo reorganizavimu.

- Teikė pasiūlymus Teisingumo ministerijai, kuri vykdė Baudžiamojo kodekso Specialiosios dalies normų teisinę peržiūrą, dėl baudžiamosios politikos priklausomų asmenų atžvilgiu keitimo. Taip pat teikė išvadą dėl Teisingumo ministerijos parengto Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso 147, 156, 157, 167, 176, 178, 181, 182, 183, 184, 190, 192, 196, 197, 199, 1911, 1912, 200, 202, 203, 204, 206, 208, 209, 212, 219, 220, 221, 222, 223, 2241, 246, 248, 254, 255, 270, 272, 277, 278 ir 281 straipsnių pakeitimo, kodekso papildymo 2581, 2822 ir 3063 straipsniais ir Kodekso 1771, 185, 186 ir 298 straipsnių pripažinimo netekusiais galios įstatymo projekto (TAIS Nr. 19-13569).

- Teikė pasiūlymus Sveikatos reikalų ministerijai dėl Narkotinių ir psichotropinių medžiagų sąrašų, patvirtintų Lietuvos Respublikos sveikatos apsaugos ministro 2000 m. sausio 6 d. įsakymu Nr. 5 „Dėl narkotinių ir psichotropinių medžiagų sąrašų patvirtinimo“ papildymo ir dėl Lietuvos Respublikos sveikatos apsaugos ministro 2003 m. balandžio 23 d. įsakymu Nr. V-239 „Dėl narkotinių ir psichotropinių medžiagų nedidelio, didelio ir labai didelio kiekio nustatymo rekomendacijų“ papildymo.

- Teikė Sveikatos apsaugos ministerijai Narkotinių ir psichotropinių medžiagų pirmtakų (prekursorių) kontrolės įstatymo NR. VIII-1207 pakeitimo įstatymo projektą.

- Teikė išvadas dėl Pluoštinių kanapių įstatymo Nr. XII-336 2, 3 ir 4 straipsnio pakeitimo įstatymo ir Pluoštinių kanapių įstatymo Nr. XII-336 2 ir 4 straipsnio pakeitimo įstatymo projektų, kurių pagrindu buvo formuojamas Lietuvos Respublikos Vyriausybės išvadų dėl šių įstatymų projektų projektas.

- Teikė pastabas Sveikatos tausojimo ir stiprinimo politikos gairėms, patvirtintoms Lietuvos Respublikos Seimo 2019 m. liepos 9 d. nutarimu Nr. XIII-2304.

- Teiktos pastabos Vyriausybės nutarimo Nr. 1135 “Dėl alkoholio vartojimo, jo daromos ekonominės žalos sveikatai ir ūkiui stebėsenos (monitoringo) taisyklių patvirtinimo” pakeitimo projektui, kuris buvo patvirtintas 2020 m. sausio 15 d.

- Dalyvauta Sveikatos apsaugos ministerijos darbo grupės dėl tvarkos aprašo dėl žmogaus imunodeficitu virusu infekuotų asmenų integravimo į ŽIV ligos gydymą rengime, dalyvauta ŽIV/AIDS ir lytiškai plintančių infekcijų profilaktikos ir kontrolės 2018–2020 metų veiksmų plano koordinavimo tarybos veikloje.

- Teikė išvadas dėl Lietuvos Respublikos alkoholio kontrolės įstatymo Nr. I-857 2, 16, 16¹, 17, 18, 22, 28, 29 ir 34 straipsnių pakeitimo įstatymo Nr. XIII-394 10 straipsnio pakeitimo įstatymo projekto, kuriuo bandyta atšaukti nuo 2020 m. sausio 1 d. turėjusius įsigaliooti prekybos alkoholiniais gėrimais ribojimus (paviljonuose, nestacionariuose viešojo maitinimo vietose, paplūdimiuose).

- Teikė išvadas dėl Lietuvos Respublikos Lietuvos Respublikos tabako, tabako gaminių ir su jais susijusių gaminių kontrolės įstatymo Nr. I-1143 2, 6, 9, 9², 9³, 9¹⁰, 9¹¹, 14¹, 16, 18, 25 ir 26 straipsnių pakeitimo įstatymo projekto, dėl mokestinių sumų surinktų iš akcizo mokesčio naudojimo gaminių kokybės tyrimams atlikti.

- Teikė išvadas dėl Lietuvos Respublikos tabako, tabako gaminių ir su jais susijusių gaminių kontrolės įstatymo Nr. I-1143 9² straipsnio pakeitimo įstatymo projekto Nr. XIII-3849, kuriuo siūloma riboti prekybą e. cigaretėmis ir jų pildyklių skysčiais kuriuose yra pridėtinio skonio.

- Teikė pastabas dėl Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2019 m. rugsėjo 25 d. nutarimo Nr. 19-11363 „Dėl Lietuvos Respublikos tabako, tabako gaminių ir su jais susijusių gaminių kontrolės įstatymo Nr. I-1143 2, 17, 26 straipsnių pakeitimo ir 15¹ straipsniu papildymo įstatymo projekto Nr. XIII-3603“ projekto, kuriuo buvo siūloma atidėti pateiktų Tabako, tabako gaminių ir su jais susijusių gaminių kontrolės įstatymo pakeitimus, numatančius tabako gaminių pardavimo tiesiogiai neprieinamą būdą įsigaliojimą iki 2022 m. gegužės 1 d.

- Teikė siūlymus dėl Lietuvos Respublikos tabako, tabako gaminių ir su jais susijusių gaminių kontrolės įstatymo Nr. I-1143 pakeitimų, suteikiant teisę Departamentui blokuoti internetines svetaines, kuriomis skleidžiama draudžiama informacija susijusi su tabako, tabako gaminiais ir su jais susijusiais gaminiais.

- Teikė pastabas ir pasiūlymus dėl Lietuvos Respublikos Vyriausybės nutarimo „Dėl Lietuvos Respublikos tabako, tabako gaminių ir su jais susijusių gaminių kontrolės įstatymo Nr. I-1143 10, 11, 12, 14, 15, 16¹, 17¹ ir 26 straipsnių pakeitimo ir 16² straipsnio panaikinimo įstatymo projekto Nr. XIII-3903 ir dėl Lietuvos Respublikos tabako, tabako gaminių ir su jais susijusių gaminių kontrolės įstatymo Nr. I-1143 19¹ straipsnio papildymo įstatymo projekto Nr. XIII-3923“ projektų.

- Teikė pastabas ir pasiūlymus dėl Lietuvos Respublikos Vyriausybės nutarimo „Dėl Lietuvos Respublikos alkoholio kontrolės įstatymo Nr. I-857 2, 17 ir 34 straipsnių pakeitimo įstatymo projekto Nr. XIII-3854“ projekto.

- Aktyviai dalyvauta ir teikti siūlymai Akcizų administravimo gerinimo komisijos posėdžiuose, kuriuose buvo svarstomi akcizų reglamentavimo tobulinimo ir surinkimo klausimai.